

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΤΡΙΤΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ

Ο ΦΩΤΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ – Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Αποστολική Διακονία

**ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ
Ο ΦΩΤΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ
Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ**

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΤΡΙΤΟΥ

Καθηγητού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ
Ο ΦΩΤΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ
Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

Στή μαρτυρική Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Συμπληρώθηκαν (τό 1999) 220 χρόνια ἀπό τό μαρτυρικό θάνατο τοῦ ἵερομάρτυρος καὶ ἴσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὁ ὅποιος ἐπῆλθε τήν 24 Αὐγούστου 1779 στό Κολιόντασι τῆς μαρτυρικῆς Βορείου Ἡπείρου.

Γιά τή συνείδηση καὶ τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἄγιος Κοσμᾶς ὑπῆρξε καὶ παραμένει πάντοτε ἑνα ἔξαιρετο ὑπόδειγμα ἱεραποστολικοῦ ζήλου, ὁρθοδόξου πνευματικότητας καὶ ἀγιότητας βίου σέ μια ἀπό τίς κρισιμότερες περιόδους τῶν πεποωμένων τοῦ Γένους μας. Ἀπέβη τό μεγαλύτερο κεφάλαιο τῆς φυλῆς μας στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, ὁ κατ' ἔξοχήν λαικός διδάσκαλος τῶν χρόνων τῆς σκλαβιᾶς καὶ ἔνας ἀπό τούς λίγους, οἱ ὅποιοι ἔκαναν θετική προεργασία καὶ ἔξασφάλισαν στόν Ἀγώνα τοῦ '21 ἐγγυήσεις ἐπιτυχίας.

Ἡ πολύπλευρη καὶ πολυδιάστατη δράση του, καθώς καὶ ὁ μαρτυρικός μέ ἀπαγχονισμό θάνατός του, τόν ἀνύψωσαν στούς κορυφαίους μάρτυρες τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τόσο μέ τίς διδαχές ὅσο καὶ μέ τή γενικότερη πνευματική του δραστηριότητα συνετέλεσε στήν ἀφύπνιση τοῦ λαοῦ καὶ τή γενικότερη ποιοτική βελτίωση τοῦ ἥθους του. Δικαιολογημένα χαρακτηρίσθηκε πατέρας τῆς ἐθνικῆς ἐνότητας καὶ ἐνσαρκωτής τῆς αὐθεντικῆς ἑλληνορθοδόξου παραδόσεως.

Αὐτή τή φωτεινή προσωπικότητα τοῦ «ἐν αἰχμαλωσίᾳ» εὑρισκομένου Γένους ἐπιθυμεῖ μέ τό παρόν πόνημα νά προβάλλει στό εὐρύτερο ἀναγνωστικό κοινό ἡ Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Συγγραφεύς τοῦ

-
- © Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
Τασίου 1, 115 21 Ἀθῆνα, τηλ. 210.7272.331, fax 210.7272.380
e-mail: apostoliki-diakonia@ath.forthnet.gr
<http://www.apostoliki-diakonia.gr>
Ἐκδοση Α' 2000
Ἐκδοση Β' 2009
Κ.Α. 99.10.038
ISBN 978-960-315-431-0

βιβλίου είναι ό ἐκ Μετσόβου καθηγητής κ. Μιχαήλ Γ. Τούτος, γνωστός ἀπό τίς πολυετεῖς ἐνασχολήσεις του μέ τὴν προσωπικότητα, τό ἔργο καὶ τίς προφητεῖς τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ.

Σέ μιά ἐποχή κρίσεως θεσμῶν καὶ ἀξιῶν, ἡ προβολή τέτοιων ἀγιασμένων μορφῶν βοηθᾶ στήν πνευματική θωράκιση καὶ ἀναγέννηση τοῦ λαοῦ, στήν καταξίωση τῆς ἐλληνορθοδόξου παραδόσεως καὶ κυρίως στή σύνδεση τῆς νέας γενιᾶς μέ τά ζεύδωρα νάματα τῆς μαχόμενης Ὁρθοδοξίας, τῆς ὅποιας γνήσιος ἐκφραστῆς ὑπῆρξε ὁ ἄγιος Κοσμᾶς.

Η ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

— 1 —

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΙ ΙΣΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

a. Βιογραφικά στοιχεία.

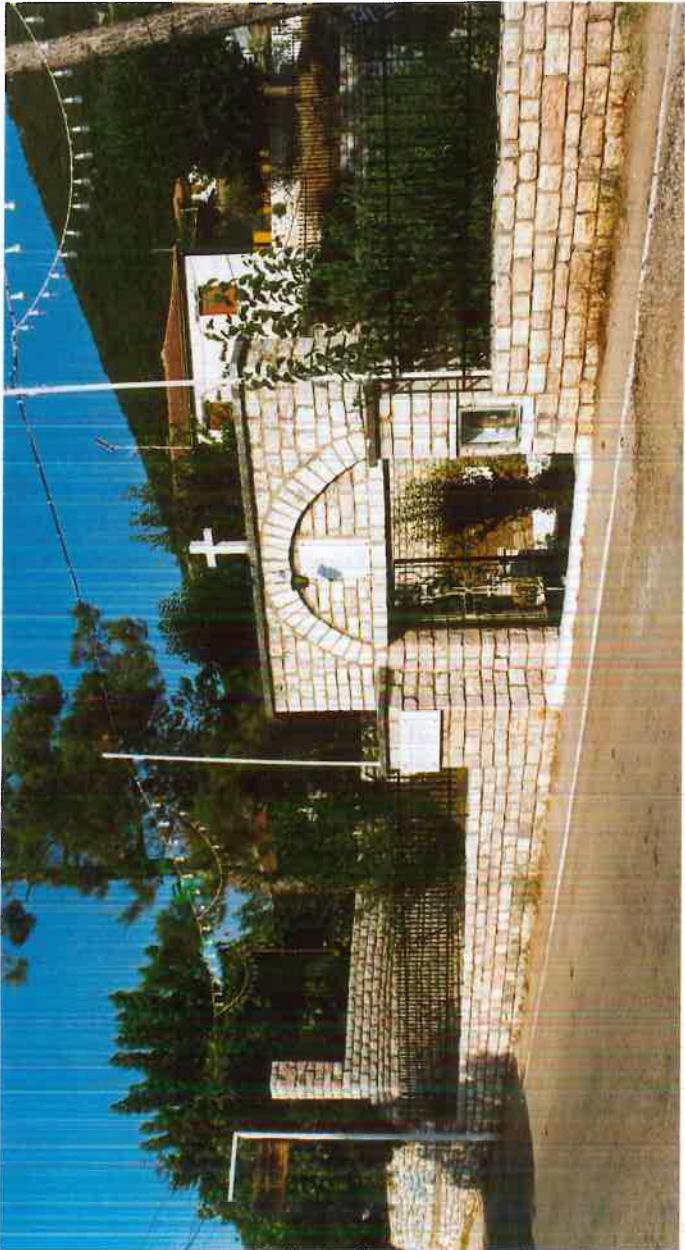
Ο Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός γεννήθηκε τό 1714 στό χωριό Μεγάλο Δένδρο τῆς Αἰτωλίας¹. Ο πατέρας του ἦταν Ἡπειρώτης καὶ ἀσκοῦσε τό ἐπάγγελμα τοῦ ἀνυφαντῆ. Τό κοσμικό του ὄνομα ἦταν Κώστας. Ἀγνοεῖται τό ἐπώνυμό του, ἐνώ διασώζεται τό προσωνύμιο του Ἐσωχωρίτης. Πιθανόν ἀπό τό βυζαντινό τοπωνύμιο Σώχωρο, πού βρίσκεται πλησίον τοῦ Μεγάλου Δένδρου².

Τά πρῶτα γράμματα διδάχθηκε στή Σιγδίτσα Παρνασσίδος ἀπό τόν ιεροδιδάσκαλο Γεράσιμο Λύτσικα. Στή συνέχεια, γύρω στά 1734, μαθήτευσε κοντά στόν ιεροδιδάσκαλο Ἀνανία Δερβισάνο στή Λαμπτοτίνα Ναυπακτίας, στό σχολεῖο τῆς ὅποιας δίδαξε γιά πρῶτη φορά ὡς ὑποδιδάσκαλος³. Τό 1737-38 τόν βρίσκουμε στήν ὀνομαστή σχολή Βραγγιανῶν Ἀγράφων, ὅπου διδάχθηκε ἀνώτερα μαθήματα, φιλοσοφικά, ἀρχαῖα Ἑλληνικά, θεολογικά, φυσικομαθηματικά, στοιχεῖα ιατρικῆς καὶ ἄλλες ἐγκυροπαιδικές γνώσεις.

1. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἀθήνα 1961, σ. 201. Πρβλ. Ἰωάννου Β. Μενούνου, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές (καὶ βιογραφία), Ἀθήνα 1979, σ. 18 καὶ Παν. Φ. Χριστόπουλου, Τά λεήφανα καὶ τό μοναστήρι Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, Ἀθήνα 1987, σ. 3.

2. Χριστόπουλον, ὁ.π.

3. Σαπφείρου Χριστοδούλιδου, Ἀκολουθία καὶ βίος τοῦ ἐν ἀγίοις πατόρος ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ ιερομάρτυρος καὶ ισαποστόλου, ἐν Πάτραις 1869, σ. 16. Πρβλ. Σωφρονίου Παπακυριακοῦ, Συμβολή εἰς τόν βίον Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ ιερομάρτυρος καὶ ισαποστόλου, Ἀθήναι α.χ., σ. 21.

Ο κώνος τῆς παροκής οἰκίας του ἀγίου Κουρᾶ, στὸ Μεγάλο Δένδρο Αιτωλίας.

Αργότερα, μέ τά σοβαρά πνευματικά έφόδια πού ἀ-πέκτησε στή Σχολή Βραγγιανῶν, γράφεται στήν περίφημη Ἀθωνιάδα Σχολή τοῦ Ἅγιου Ὁρούς, ὅπου παρακολούθησε τούς σοφούς διδασκάλους Νεόφυτο Καυσοκαλυβίτη, Παναγιώτη Παλαμᾶ, Νικόλαο Τζαρτζούλη και Εὐγένιο Βούλγαρι. Κοντά στούς δασκάλους αὐτούς ἀπέκτησε πολὺ μεγάλη μόρφωση και διαμόρφωσε τήν προσωπική ἐκπαιδευτική ἀντίληψη⁴.

Στό Ἅγιον Ὁρος ὁ Κοσμᾶς ἔμεινε μιά ὀλόκληρη δεκαετία, ἀπό τό 1750 ὥς τό 1760. Σχετικά μέ τή μόρφωση πού ἀπέκτησε ἐκεῖ ὁ ἴδιος γράφει: «Ἐγώ, χριστιανοί μου, ἐφθειρα τήν ζωήν μου εἰς τήν σπουδὴν σαράντα-πενήντα χρόνους, ἐγώ ἐδιάβασα και περὶ ιερέων, και περὶ ἀσεβῶν και περὶ ἀθέων και περὶ αἱρετικῶν, τά βάθη τῆς σοφίας ἐρεύνησα»⁵.

Τό 1759 κείρεται μοναχός στή Μονή Φιλοθέου τοῦ Ἅγιου Ὁρούς και στή συνέχεια χειροτονεῖται ιερεύς⁶. Ιεραποστολικός τύπος, ὅπως ἦταν, δέν ἀναπαυόταν στούς τέσσερις τοίχους τοῦ μοναστηριοῦ, ἀλλά αἰσθανόταν ἔντονη τήν ἀνάγκη νά ἀγωνισθεῖ στόν κόσμο γιά τούς ἀδελφούς του. Αὐτό τό χρέος ἐξέφραζε ὁ ἴδιος ὡς ἔξῆς: «Ἀκούοντας και ἐγώ, ἀδελφοί μου, τοῦτον τόν γλυκύτατον λόγον, ὅπου λέγει ὁ Χριστός μας, νά φροντίζωμεν και διά τούς ἀδελφούς μας, μ' ἔτρωγεν ἐκεῖνος ὁ λόγος μέσα εἰς τήν καρδίαν τόσους χρόνους, ώσάν τό σκουλῆκι όπού τρώγει τό ξύλον, τί νά κάνω και ἐγώ στοχαζόμενος εἰς τήν ἀμάθειάν μου... Όθεν ἀφησα τήν ἰδικήν μου προκοπήν, τό ἰδικόν μου καλόν, και ἐβγῆκα νά περιπατῶ ἀπό τόπον εἰς τόπον

4. Ιωάννου Πάλλη, «Ο Ἅγιος Κοσμᾶς ὡς ιεραπόστολος και παιδαγωγός τοῦ Γένους», Κοινωνία 24 (1981), σ. 165.

5. Διδ. Α1, Ιωάννου Β. Μενούνου, Κοσμᾶς τοῦ Αιτωλοῦ Διδαχές (και βιογραφία), ἐκδόσεις «Τῆνος», Ἀθήνα 1979, σ. 142 (στό ἔξῆς μέ τή συντομογραφία Μεν.).

6. Π. Β. Πάσχου, Κοσμᾶς ὁ Αιτωλός, ἐκδόσεις Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1985, σ. 16.

καὶ διδάσκω τούς ἀδελφούς μου⁷. Σέ ἄλλο σημεῖο πάλιν ἔλεγε: «Ἄσ χάσῃ ὁ Χριστός ἐμένα, ἔνα πρόβατον, καὶ ἂς κερδίσῃ τά ἄλλα. Ἰσως ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐχή σας σώσῃ καὶ ἐμένα».

Στά τέλη τοῦ 1760 ἐγκαταλείπει τή Μονή Φιλοθέου καὶ πηγαίνει στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ζούσε ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του Χρύσανθος, σχολάρχης ἀργότερα τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Στήν Κωνσταντινούπολη πῆρε ἄδεια καὶ εὐλογία ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Σεραφείμ Β' «τόν ἐκ Δελβίνου» τῆς Βοδείου Ἡπείρου καὶ ἀρχίζει τό κηρυκτικό του ἔργο, τό ὅποιο θά συνεχισθεῖ μέχρι τό μαρτυρικό, μέ ἀπαγγονισμό, θάνατό του⁸.

Τό ἔργο τοῦ Κοσμᾶ ὡς ιεροκήρυκος ἀρχίζει ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ὑπῆρχε μεγάλη ταραχή λόγω τοῦ κινήματος τῶν ἀναβαπτιστῶν⁹. Στή συνέχεια ἐπισκέπτεται τή Θράκη, τό Ἀγιον Ὄρος, τή Στερεά Ελλάδα, τήν Ἀχαΐα, τή Θεσσαλία, τή Μακεδονία, τήν Ἡπειρο, τά νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ Ιονίου¹⁰. Ἀναλυτικότερα, σύμφωνα μέ τίς πληροφορίες τοῦ ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, κατά τήν πρώτη περιοδεία του στήν Ἡπειρωτική Ελλάδα ἔφθασε μέχρι τό Μεσολόγγι, ἀφοῦ προτιγουμένως ἐπισκέφθηκε τό Ἀγρίνιο καὶ τή Ναύπακτο. Στά τέλη τοῦ 1774 ἐπισκέπτεται τήν Κωνσταντινούπολη γιά νά πάρει καινούργια ἄδεια ἀπό τόν Πατριάρχη Σωφρόνιο τό Β', προκειμένου νά ἀρχίσει τή νέα του περιοδεία. Αὐτή τή φορά ἐπισκέφθηκε τά νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ κυρίως τίς Κυκλαδες. Τό 1775 ἐπέστρεψε στό Ἀγιον Ὄρος γιά ἀνασύνταξη τῶν δυνάμεων του, μελέτη καὶ πνευματική περιουσλλογή.

Ἡ τρίτη καὶ τελευταία περιοδεία του ἐστιάζεται στό

Ο ἄγιος Κοσμᾶς ὡς ἀγιορείτης μοναχός.

7. Διδ. Α2, Μεν., σ. 148.

8. Φάνη Μιχαλόπουλου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Αθῆναι 1940, σ. 22.

9. Χριστόπουλος, δ.π., σ. 4.

10. Σωφρονίου Παπαχυριακοῦ, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ ιερομάρτυρος καὶ ισαποστόλου, Διδαχαί, Επιστολαί καὶ Μαρτύριον, Αθῆναι 1953, σ. 6.

χῶρο τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ στά νησιά τοῦ Ἰονίου. Ἰδιαίτερη βαρύτητα δίδει στό χῶρο τῆς ἐνιαίας Ἡπείρου, λόγω τῶν μεγάλων ἔξιστα μερών πού παρατηροῦνται στήν περιοχή¹¹.

Ο Κ. Σ. Κώνστας, μελετητής τοῦ ἔργου τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ, παραθέτει τό ἔξης λεπτομερές διάγραμμα τῶν περιοδειῶν τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ:

«Α' ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ: 1760-1763. Ἐγκριτική ἄδεια τοῦ Πατριάρχου Σεραφείμ τοῦ Β'. Ἐπεσκέφθη: Προάστεια Κων/πόλεως, Θράκην, Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν, Αίτωλίαν, Μονήν Προυσσοῦ, Ἀγρίνιον, Ναύπακτον, Μεσολόγγιον, Ἀκαρνανίαν, Βάλτον, Ἀγραφα, Ἡπειρον.

Β' ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ: 1763-1773. Ἐγκριτική ἄδεια τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου τοῦ Β'. Ἐπεσκέφθη: Θράκην, Ἀνατολικήν Μακεδονίαν, Ἀγιον Ὁρος, Σκόπελον, Σκιάθον, Τρίκερι, Μαγνησίαν, Ἀγιάν, Ρέτζανην, Κουκουνόραδα, χωρία Κισσάβου, Λάρισαν, Τρίκκαλα, Βελεστίνον, Τύρναβον, Τσαριτσάνην, Ἐλασσώνα, Σέρβια, Ὄλυμπον, Κοζάνην, Σιάτισταν, χωρία Πίνδου, Γρεβενά, Βιτώλια, Πίνδον, Μαλακάσι, Μέτσοβον, Κόνιτσαν, Ζαγόρια, Βαθούσσαν, Ζίτσαν, Συρράκον, Καλαρρύτας, Σοῦλι, Λούρον, Ἀρταν, Αστροπόταμον, Ἀγραφα, Βάλτον, Ἀκαρνανίαν, Αίτωλίαν, Βενέτικον, Κράββαρα, Σάλωνα, Μεσολόγγιον, Ἀγιον Ὁρος, Ναύπακτον, Γαλαξείδιον, Ἀχαΐαν, Βοστίσταν (Αἴγιον).

«Γ' ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ: 1775-1779. Ἐπεσκέφθη: Πάρον, Νάξον, Μύκονον, Σέριφον, Μῆλον, Κρήτην, Ρόδον, Ἀστυπάλαιαν, Ἀγιον Ὁρος, Καλαμπάκαν, Χαλκιδικήν, Θεσσαλονίκην, Βέρροιαν, Σιάτισταν, Πίνδον, Γράμμον, Γρεβενά, Ἀνασελίσταν, Σέλτσαν, Καστοριάν, Κορυτσάν, Μοσχόπολιν, Δέλβινον, Συρακάτες, Δρυμάδες, Τεπελένη, Χειμάρραν, Ἀργυρόκαστρον, Δρόβιανην, Δίβρην, Βήσσανην, Σενίτσαν, Κονίσπολιν, Μουζίναν, Πλεσιβίτσαν, Λιμπόχοβον,

11. Μενούνου, δ.π. σ. 24.

Δελβινάκιον, Μεσοπόταμον, Καλαμάν, Παραμυθιάν, Μαργαρίτη, Πάργα, Σοῦλι, Δερβίζιανα, Ἀρταν, Λούρον, Λευκάδα, Βάλτον, Ἀκαρνανίαν, Αίτωλίαν, Ἀρταν, Χαλκιάδες, Καλαμάν, Τσαμαντάν, Πρέβεζαν, Λευκάδα, Κεφαλληνίαν, Ζάκυνθον, Κέρκυραν, Ἀγίου Σαράντα, Χειμάρροαν, Νίβιτσαν, Ἀγιον Βασίλειον, Πικέρνη, Κηπαριόν, Βούνον, Παλέομον, Δρυμάδες, Παλάσσαν, Δουκάτες, Κάννινα, Αύλωνα, Παλαιάν Ἀρταν, Βεράτιον, Καβάγιαν, Κορυτσάν, Καστοριάν, Μοναστήριον, Γρεβενά, Μπόζοβον, Λαφίσταν, Κρανιάν, Καλαρρύτες, Συρράκον, Μέτσοβον, Ζίτσαν, Παραμυθιάν, Πάργαν, Πρεμετήν, Τεπελένη, Δίβρην, Ἰωάννινα, Βαρυάδες, Παπαδάτες, Ἀχρίδα, Σέλτσαν, Στρούγγαν, Ρέστα, Πογδάρες, Κορυτσάν, Καστοριάν, Νότιον Μακεδονίαν, Γρεβενά, Χάσια, Θεσσαλίαν, Μέτσοβον, Βωβούσσαν, Ζαγόρια, Σοῦλι, Κούρεντα, Τσαρκοβίτσαν, Ζάλογγον, Παραμυθιάν, Χαλκιάδες, Φιλιάτες, Μαργαρίτη, Πάργαν, Σαμαρίναν, Πρέβεζαν, Σαγιάδα, Φανάρι, Πάργαν, Ἀγιάν, Ἀρταν, Βασιλικόν, Κακουσιούς, Πωγώνιον, Φιλιάτες, Δρόβιανην, Δέλβινον, Μουζίναν, Χάλιον, Κρόγγους, Σενίτσαν, Ἰωάννινα, Λέκλην, Ἐρίντην, Κάργιανην, Τεπελένη, Μουζίναν, Χειμάρραν, Βεράτιον, Κολικόντασι, ἐνθα καὶ ὁ τελευταῖος καὶ μοιραῖος σταθμός τῆς ζωῆς του»¹².

Ἡ ἀπήχηση τοῦ κηρύγματός του στὸ λαό ἦταν πολὺ μεγάλη. «Οπως σημειώνει ὁ πρώτος βιογράφος του Σάπφειρος Χριστοδούλιδης «ὅπου καὶ ἐάν ἐπήγαινεν ὁ τρισμακάριστος, ἐγίνετο μεγάλη σύναξις τῶν χριστιανῶν καὶ ἤκουαν μετά κατανύξεως καὶ εὐλαβείας τὴν χάριν καὶ γλυκύτητα τῶν λόγων του, καὶ ἀκολούθως ἐγίνετο καὶ μεγάλη διόρθωσις καὶ ὥφελεια ψυχική»¹³. Σέ κάθε τόπο πού πήγαινε, ἡ ἴσχυρη προσωπικότητά του καὶ ὁ δυνατός ἀγιοπνευματικός του λόγος προκαλούσαν σεισμό στίς συνειδή-

12. Κ. Σ. Κώνστα, 'Ο Ἀγιος Κοσμᾶς ὁ Αίτωλος, ἐν Ἀθήναις 1976, σσ. 62-64.

13. Χριστοδούλιδου, δ.π., σ. 18.

Ἐπάνω: Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς διδάσκων. (Τοιχογραφία Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἅγιου Παντελεήμονος Φλωρίνης). Κάτω: Τό σημεῖο ὅπου κήρυξε ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς στοὺς κατοίκους τῆς Σμύζης Γρεβενῶν.

σεις καὶ ὁδηγοῦσαν στὴ μετάνοια. Μέ τη συνέργεια τῆς θείας χάριτος ἔφερνε πολλούς καὶ μεγάλους καρπούς. «Διότι τούς ἀγρίους ἡμέρευε, τούς ληστάς κατεπράῦνε, τούς ἀσπλάχνους καὶ ἀνελέημονας ἔδειξεν ἐλεήμονας, τούς ἀνευλαβεῖς ἔκαμεν εὐλαβεῖς, τούς ἀμαθεῖς καὶ ἀγροίκους εἰς τὰ θεῖα ἐμαθήτευσε καὶ τούς ἔκαμεν νά συντρέχουν εἰς τάς ιεράς ἀκολουθίας, καὶ δλοὺς ἀπλῶς τούς ἀμαρτωλούς ἔφερεν εἰς μεγάλην μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν, ὥστε ὅπου ἐλεγον δλοι, ὅτι εἰς τούς καιρούς των ἐφάνη ἔνας νέος Ἀπόστολος»¹⁴.

Τόν ἄγιο Κοσμᾶ ἀκολουθοῦσαν στίς περιοδεῖες του γύρω στοὺς σαράντα ίερεῖς. «Οταν ἐπρόκειτο νά ἐπισκεψθεῖ κάποιο μέρος ἔδινε παραγγελία στοὺς χριστιανούς τῶν περιοχῶν αὐτῶν νά ἔξομολογηθοῦν καὶ νά νηστεύσουν. Στή συνέχεια ἔβαζε τούς ίερεῖς νά διαβάσουν τό μυστήριο τοῦ Εὐχελαίου, χρίονταν οἱ χριστιανοί καὶ στό τέλος ἔκανε τήν διδαχή. Στό χώρο, ὅπου δίδασκε, στήνονταν μεγάλος ξύλινος σταυρός. Ό τιδιος ἀνέβαινε σέ ἔνα σκαμνί, πού ἡ παράδοση λέγει ὅτι τό κατασκεύασε σάν θρονί ο Κούρτ πασᾶς, καὶ πάνω σ' αὐτό δίδασκε. Μετά τό πέρας τῆς διδαχῆς ὁ μέν Σταυρός ἔμενε ἐκεῖ ώς ἀνάμνηση τοῦ κηρύγματός του, τό δέ σκαμνί τό διέλυνε καὶ τό ἔπαιρεν μαζί του, ὅπου καὶ ἄν πήγαινε¹⁵.

β. Τό μαρτύριο τοῦ Ἅγιου.

Παρόλη τή θετική ἀνταπόκριση τοῦ κόσμου στό κήρυγμά του, δέν ἐλειφαν καὶ ἐκεῖνοι, τούς ὅποιους ἐνοχλοῦσε τό κήρυγμα τοῦ φλογεροῦ ίεραποστόλου. Σ' αὐτούς συγκαταλέγονται οἱ πλούσιοι καὶ οἱ κοτσαμπάσηδες, τούς ὅποιους ἔλεγχε γιά τίς ἀδικίες καὶ τίς καταπιέσεις σέ βάρος τοῦ λαοῦ καὶ κυρίως οἱ Ἐβραῖοι, τούς ὅποιους ἴδιαίτε-

14. Ὁ.π., σ. 19.

15. Αὐγουστίνου Ν. Καντιώτη, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι 1981, σ. 74.

ρα ἐνοχλούσε τό ἀντιεβραϊκό στοιχεῖο τῶν κηρυγμάτων του καὶ ἡ μεταφορά τοῦ παζαριοῦ ἀπό τήν Κυριακή στὸ Σάββατο¹⁶. Ο ἴδιος ἔλεγε τά ἐξῆς χαρακτηριστικά γιά τή μανία τῶν Ἐβραίων ἐναντίον του: «Νά τόν παρακαλέσετε (τόν Χριστό) νά μέ φυλάγῃ ἀπό τίς παγίδες τοῦ Διαβόλου καὶ μάλιστα τῶν Ἐβραίων, ὅπου ἐξοδιάζουν χιλιάδες πουγγιά διά νά μέ θανατώσουν»¹⁷. Τήν 2 Μαρτίου 1779 ἔγραφε στόν ἀδελφό του Χρύσανθο: «Δέκα χιλιάδες χριστιανοί μέ ἀγαπῶσι καὶ ἔνας μέ μισεῖ. Χίλιοι Τοῦρκοι μέ ἀγαπῶσι καὶ ἔνας ὅχι τόσον. Χιλιάδες Ἐβραῖοι θέλουν τόν θάνατόν μου καὶ ἔνας ὅχι»¹⁸.

Τελικά οἱ Ἐβραῖοι πέτυχαν τόν ἀντικειμενικό τους στόχο, τή θανάτωση τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ. Δωροδόκησαν τόν Κούρτ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ καὶ ὁ τελευταῖος ἔδωσε ἐντολή νά θανατωθεῖ. Ο Χότζες, τόν ὅποιο ἐπισκέφθηκε ὁ Κοσμᾶς γιά νά πάρει ἀδεια νά κηρύξει στήν περιοχή του, τόν παρέδωσε σέ μιά ὄμαδα Τούρκων στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι τόν κρέμασαν σέ ἔνα δένδρο ἔξω ἀπό τό χωριό Κολικόντασι, δίπλα στόν ποταμό Ἀψο.

Τό μαρτύριο τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ βρίσκεται σέ χειρόγραφο, πού ἔγραψε ὁ μαθητής του καὶ αὐτόπτης μάρτυρς τῶν γεγονότων ἀναγνώστης Γεώργιος, τότε Ζήκο-Μπιστρέκης. Τό ἐνδιαφέρον αὐτό κείμενο ἔχει ὡς ἐξῆς:

**Μαρτύριον τοῦ ἀγίωτάτου καὶ ἰεροδιδασκάλου
πατρός ἡμῶν Κοσμᾶ (1814 Σεπτεμβρίου 28).**

Ἄγιοι ἵερεῖς καὶ ἐπίλοιποι ἀδελφοί ἐν Χοιστῷ σᾶς ἀσπάζομαι, ἐμεῖς οἱ μαθηταί τοῦ ἀνωθεν πατρός ἡμῶν Κοσμᾶ Ἱερομονάχου.

Ἐλάβομεν τά ἀγαπημένα σας γράμματα καὶ ἔχαρηκαμεν διά τήν ἀδελφικήν σας ἀγάπην ὅπου φέρετε εἰς ἡμᾶς

Τό μαρτύριο («κοίμησις») τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ. (Λαϊκή παράσταση ἀπό τόν ιερό Ναό Μεγάλης Παναγίας Σαμαρίνας Γρεβενών).

16. Γ. Δ. Μεταλληνοῦ, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», ΠΛΒ 35(1991), σ. 247.

17. Διδ. ε', Μεν., δ.π., σ. 289.

18. Θεοφίλου Ν. Σιμοπούλου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός (1714-1779), Αθῆναι 1979, σ. 195.

καὶ εἰς τὸν διδάσκαλόν μας. Ζητεῖτε νά μάθητε περὶ τοῦ διδασκάλου μας τὸν ἄδικον θάνατον. Ἡξεύρετε, ἀδελφοί μου, πῶς αὐτός τρεῖς ἡμισυ χρόνους ἐπεριπάτησεν μέ τὸν θρόνον καὶ ἐκήρυξεν τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος νῦντα καὶ ἥμέραν μέσα εἰς τόπους ἀσεβεῖς καὶ ποτὲ δέν ἀποκοτήσαμεν κανεῖς νά τοῦ εἰπῆ παρὰ μικρὸν λόγον, τῷρα κοντά εἰς τὸ τέλος μᾶς τὸ ἔλεγεν συχνά, πῶς μέλλει νά μᾶς ἀποχαιρετῆσῃ καὶ νά ἀποχωρισθῇ. Ἐρχόμενοι δέ ἐδὼ εἰς ἓνα χωρίον Κολικόντασι ὀνομαζόμενον καὶ τελειώνοντας τὴν διδαχὴν τον κατά τὴν συνήθειαν ὅπου εἶχεν, ἀναχωρήσαμεν νά πηγαίνωμεν εἰς ἓνα χωρίον εἰς τὴν Ἀγίαν Τοιάδα εἰς τὴν Σέμεναν. Ἐκεὶ ἦταν ἓνας χότες τοῦ Κούρτ-πασᾶ καὶ στέλνοντας νά πάρωμεν τὸν ὁρισμόν του διά νά ὑπάγωμεν καὶ ἐκεῖ, αὐτός εὐρέθηκε ὅπου ἐμάζωνεν τά κεσέμια, τὸν ἡρώτησαν οἱ προεστοί καὶ αὐτός τοὺς εἶπε καλῶς νά ἔρθῃ καὶ μᾶς ἔφεραν εἰς τὸ ποτάμι τὴν ἀπόκρισιν πῶς νά πηγαίνωμεν· καὶ εἰς τὴν στράταν ὡς μισῆ ὥρα ἦτον ἔξω ἀπό τὸ χωρίον ὁ Χότες. Καὶ λέγει ὁ διδάσκαλος τῶν ἀνθρώπων: ἐγώ θέλω νά πηγαίνω εἰς τὸν Χότεαν νά τὸν χαιρετήσω καὶ πηγαίνετε ὅλοι ἐμπρός εἰς τὸ χωρίον, ὅπου ἄλλην φοράν δέν εἶχε κάμει νά ὑπάγῃ ὁ ἴδιος νά χαιρετῆσῃ κανέναν ἀσεβῆ. Τέλος πάντων ἐπήγαμεν τέσσαροι, ἐγώ μέ τὸν διδάσκαλον καὶ δύο παπάδες ἦταν τὸ κονάκι τοῦ Χότεα μία ὥρα μακρινά ἀπό τὴν στράταν καὶ ἐπήγαμεν ἐκεῖ. Καὶ ἐβαίνοντας μέσα εἰς τὸ κονάκι μᾶς ἐδέχθηκεν εἶχεν καὶ ἄλλους ἀσεβεῖς ὡσεὶ δεκαπέντε. Ἐρωτᾷ ὁ Χότες Ἀλβανίτικα ἄν ἔχῃ φερμάνι ἀποκρίνεται ἕνας παπᾶς καὶ κάνει τραγουμάνον καὶ τοῦ λέγει, ὅτι μέ φερμάνι βασιλικὸν καὶ μέ τὸ θέλημα τοῦ Πατριάρχου καὶ μέ τοῦ κοινοῦ. Λέγει ὁ Χότες: Καθήσατε ἔξω ἔως νά φάγω ψωμί, διατί ἔχω κάτι λόγον νά σου εἰπῶ. Καὶ ἐβγήκαμεν ἔξω καὶ εἰς ὄλιγον κράξει ὁ Χότες ἔναν παπᾶ καὶ τοῦ λέγει: Ἐλαβα γράμμα ἀπό τὸν πασᾶ νά τὸν στείλω ἐκεῖ ὅτι κάτι θέλει νά τὸν ἔξετάξῃ. Οἱ χριστιανοί ἐκαρτεροῦσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νά ὑπάγῃ νά τοὺς διδάξῃ. Τότες ὁ Χότες ἐβαλεν

ἀνθρώπους καὶ μᾶς ἐφύλαγαν, ἥρθεν τό βράδυ καὶ καμίαν ἀπόκρισιν δέν ἡμπορέσαμεν νά πάρωμεν. Τό βράδυ λέγει ὁ Χότες θέλω τὸν στείλω εἰς τὸ Μπεράτι. Καὶ ἀποβραδύς ἀπεφάσισεν νά στείλῃ τὸν διδάσκαλον εἰς τὸ Μπεράτι καὶ ἐμένα καὶ ἔναν παπᾶ, τραγουμάνον καὶ ἔνα Τούρκον καὶ ἔκαμαν τάλογα χαξῆρι. Σηκώνεται ὁ διδάσκαλος ἀπό τὰ μεσάνυκτα καὶ ἐβιάζονταν νά μᾶς στείλουν. Λέγει ὁ Χότες ὅχι· μόνον τὴν αὐγὴν ἐλεγεν διά νά μή κάμουν καμίαν ἐπανάστασιν ὁ κόσμος καὶ τὸν ἐμποδίσουν. Τὴν αὐγὴν ἔκαμαν τάλογα χαξῆρι διά νά πηγαίνουν· καὶ μέ λέγοντοι παπάδες: Τά ἄλογα τά ἐπῆραν οἱ ἀσεβεῖς, ἐμένα καὶ τραγουμάνου καὶ δέν εἶναι ἑπτά ὅπου θέλουν νά ἔλθουν. Ἐπειδή καὶ δέν εἶναι ἄλογον μήν ἔρθης, ὅτι εἶναι μακρινά. Ἐγώ τοῦ λέγω θέλω ἔρθω καὶ ἃς ἀποθάνω εἰς τὴν στράταν καὶ μέ λέγει ἔλα καὶ καθώς κινοῦμεν μέ ρωτὰ τό ἐπῆρες τό ράσο μου; ἐγώ δέν τό εἶχα πάρει καὶ μέ λέγει: πήγαινε νά τό πάρης· καὶ γυρίζοντας ὅπισω μέ ἐπιασαν οἱ ἀσεβεῖς μέ τά σκόπια καὶ μέ παίρνουν τό ράσον καὶ μέ δέρνουν καὶ δέν μέ ἄφησαν νά πηγαίνω. Καὶ τὸν παίρνουν τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν βάνουν εἰς τό ἄλογον καὶ ὅτε πηγαίνουν παρακάτω κινηγοῦν τὸν τραγουμάνον μέ τά σπαθιά καὶ ἐκείνους ὅπου ἀκολουθοῦσαν· τά ἄλογά των τά διώχνουν καὶ πηγαίνουν μοναχοί τους μίαν ὥραν καὶ μισήν στράταν εἰς τὸ ποτάμι καὶ ἐκεῖ ἐξεπέζευσάν τον ἀπό τό ἄλογον καὶ αὐτός τοὺς εἶπεν νά τὸν ἀφήσουν νά προσευχηθῇ καὶ τὸν ἄφησαν καὶ καθώς ἐπροσεύχονταν εὐλόγησεν τὸν κόσμον σταυροειδῶς, καὶ ἐκεῖ ἦτον ἕνα δένδρον καὶ ἐβγάνοντας τό σχοινίον ἀπό τό ἄλογον καὶ καθώς ἐδέναμεν τὸν θρόνον μέ τὸν σταυρόν, ἔτοι τὸν ἐδεσαν ἀπό τὸν λαιμόν καὶ τὸν ἐπνιξαν· καὶ τὸν εἶπαν πρωτίτερα νά τοῦ δέσουν τά χέρια καὶ αὐτός τά ἐσταύρωσεν μόνος του καὶ δέν τοῦ ἐδεσαν καὶ ἔτοι ἐπαρέδωσεν τὴν ἀγίαν του ψυχήν εἰς χειρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εὐθής τὸν ἐγύμνωσαν ἀπό ὅλα τά φορέματα ὅπου εἶχεν ἔξω ἀπό ἓνα

παλαιοβράκι ὅπου δέν τοῦ τό ἔβγαλαν καὶ τὸν ἔριψαν εἰς τὸ ποτάμι. Ὅστερά ἐπῆραν θέλημα οἱ χριστιανοί, νά τὸν ἔβγάλουν καὶ ἐγύριζαν μὲ καμάκια καὶ μέ δίκτυα καὶ δέν τὸν εὑρισκαν. Ὅστερον ἔνας παπᾶς, Μᾶρκος ὀνόματι, κάμνει τὸν σταυρὸν του καὶ πηγαίνει μέ τὸ μονόξυλον, καὶ ὡ τοῦ θαύματος! εὐθὺς ἐφάνη εἰς τὸ νερόν ὁρθός, καὶ τὸν ἐπῆρεν, καὶ τὸν πηγαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν εὐθὺς εἰς Κολικόντασι, καὶ ἦτον κοντά βράδυ καὶ τὸν ἔψαλαν καὶ τὸν ἔθαψαν, καὶ ἡμᾶς μᾶς ἐφύλαγον. Καί εἰς τρεῖς ἡμέρας στέλνει ὁ Χότζας διά νά μᾶς πάρῃ, καὶ τότε ἐμάθαμεν πῶς εὐρέθη ὁ διδάσκαλος, καὶ ἔρχεται ἔνας καλόγηρος σταλμένος ἀπό τὴν Ἀρδονίτζαν νά μᾶς πάρῃ ἀπό τὸν Χότζαν, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν μᾶς πηγαίνουν εἰς τὸν τάφον καὶ ἔξεχώσαμεν νά ἴδωμεν ὅτι δέν ἐπιστεύομεν. Καί ἔτοι εἶδομεν τὸ ἄγιον του Λείψανον καὶ τὸ ἐπροσκυνήσαμε καὶ τὸ θάψαμε καθώς καὶ πρῶτα. Καί μᾶς ἐπῆραν καὶ μᾶς ἔχουν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἀρδονίτζας σκλαβωμένους ἥως τὴν σῆμερον, καὶ δέν εἴχαμεν κανέναν χριστιανόν νά ὀμιλήσῃ τίποτε διά λόγου μας, ἢ νά πάρωμεν περιληψιν νά καταλάβωμεν ἀν ἔχουν νά μᾶς χαλάσουν, ἢ ἀν ἔχουν νά μᾶς κρατήσουν διά σκλάβους. Ἐγώ ἀρρωστησα καὶ ἥλθα εἰς θάνατον καὶ ἀκόμη κοίτουμι. Καί ώσάν τὸν ἐπνιξαν τὸν διδάσκαλον, εὐθὺς ἔνας ἀσεβῆς ἐγυμνώθηκεν καὶ περιεπάτει ώσάν ἀντίχριστος καὶ ἐκήρυττε, πῶς αὐτός τὸν ἐθανάτωσεν. Καί εἰς ἐκείνην τὴν ἐκκλησίαν ὅποῦ τὸν ἐνταφίασαν, βλέπουσι ἐκεῖ ὅπου εἶχομεν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν θρόνον ἔνα ἄγιον φᾶς ὅποῦ καταβαίνει κάθε νύκταν. Καί μίαν Κυριακήν μετά τὴν λειτουργίαν ἔβγαλαν τὸν σταυρὸν ἐκείθεν καὶ τὸν ἔβαλαν ὀπίσω ἀπό τὸ ἄγιον βῆμα τῆς ἐκκλησίας, ὅθεν εἶναι τὸ λείψανόν του. Πάλιν ἐφάνη τὸ ἕδιον φᾶς. Πλὴν γίνονται πολλά ἐκεῖ, ὅμως δέν μᾶς τὰ λέγουν ἡμᾶς ἐπειδή εἴμασθεν σφαλισμένοι. Καί μᾶς λέγουν ὅτι φοβεῖται ὁ πασᾶς νά μήν τύχῃ καὶ πάμε εἰς Τζαφέριγην, ὅπου πολεμεῖ μέ τὸν καπετάν Σιούλαν κλέφτην. Καί ἔχουν καὶ φόρον ἐπειδή αὐτός εἶναι καὶ δικαιοκρίτης καθώς ἀ-

κούνομεν· καὶ ἀν ἵσως ἥθελαν οἱ χριστιανοί νά πηγαίνουν, ἵσως καὶ ἥθελε γίνει τύποτας. Μά μέ τό νά μήν εἶναι τινάς χριστιανός, ὅπου νά πονῇ διά τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν. Όθεν εὑρισκόμεθα χωρίς τινός βοήθειαν. Αὐτός ὁ Βεζήρος Μπεγλέρμπεγης εὑρίσκεται κατά τὰ Μπιτόλια καὶ ὅποιος χριστιανός θέλει νά κάμη ἔλεος καὶ μᾶς ἐβγάλῃ, ἐκεῖνος ἥθελε σώσει τὴν ψυχήν του. Όμως καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί μου, δέν μετροῦμεν τὸν θάνατον· ἀμπτοτες καὶ νά μᾶς ἀξίωνεν ὁ Θεός νά μᾶς ἐθανάτωναν, πλὴν ταύτη ἡ φυλακή μᾶς θλίβει περισσότερον. Καί ἀδελφοί, τὰ λόγια ὅπου πάντοτε ὁ διδάσκαλος ἔλεγεν νά τὰ φυλάγητε ἐγκεκλεισμένα εἰς τὴν καρδίαν σας καὶ διάνοιάν σας, ἀκόμη μᾶς εἴπεν, ὅτι ἔχουν πολλά νά ἴδουν τὰ μάτια σας καὶ πολλαῖς ἀκαταστασίαις. Οἱ Ἐβραῖοι ἔδωσαν πενήντα πουγκία καὶ τὸν ἐθανάτωσαν καὶ κανεῖς δέν τὸν ἔβανεν ζόρι, μόνον ἐπῆγε μοναχός του χωρίς νά τὸν γυρεύῃ κανεῖς. Πολλά ἥθελα νά σας γράψω, ὅμως εἴμαι ἀρρωστος εἰς τὸ στρώμα. Καί ἀνίσως θέλῃ τινάς νά ἔλθῃ ἔδω νά μᾶς ἴδῃ, ἃς ἔλθῃ· δέν ἔχει κανέναν φόρον. Νά προσκυνήσητε τὸν τάφον του, πάντοτε νά ἔχητε τὰ λόγια τοῦ διδασκάλου εἰς τὸν νοῦν σας διά νά μήν ἀμαρτάνετε, διά νά ἀξιωθῆτε καὶ τῆς οὐρανίου βασιλείας νά ἀπολαύσητε καὶ τὸν διδάσκαλόν μας νά εὐφραίνεσθε μαζί μετά πάντων τῶν ἀγίων καὶ νά σας βρῇ ἡ γραφή μου γερούς καὶ καλά ψυχῆς τε καὶ σώματι καὶ ἡ εὐχῆ τοῦ διδασκάλου νά εἶναι πάντοτε μαζί σας.

Καί συγχωρήσατε με καὶ ὁ Θεός συγχωρήσοι σας. Ἀπό τό Μοναστήρι τῆς Ἀρδονίτζας γράφω. Ἐγώ ὁ ἀνάξιος δοῦλος σας ἀναγνώστης Μπιστρέκης γράφω 1813. Ἀναγνώστης Ζήκο-Μπιστρέκης γράφω ἐν οἴκῳ Κώστα Κοπρινότης ἐν Βαριτάβαις¹⁹.

Οπως σημειώνει ὁ Βελεγράδων Ἀνθιμος Ἀλεξιούδης: «Ταύτην τὴν σημείωσιν ἔδωκε μοι ὁ ἡγούμενος ταύτης τῆς

19. Παπακυριακοῦ, δ.π., σσ. 174-178.

μονῆς Βησσαρίων Ἰωαννίτης τῷ 1857. Σημειώνω τό μαρτύριον τοῦ ἀγίου καὶ ἀνακομιδὴν του καὶ κτίσεως τοῦ μοναστηρίου ἀγίου Κοσμᾶ του Αίτωλοῦ εἰς Κολικόντασι, χωρίον τῆς Μουζακιάς.

1779: Αύγουστον 24 ἐμαρτύρησεν.

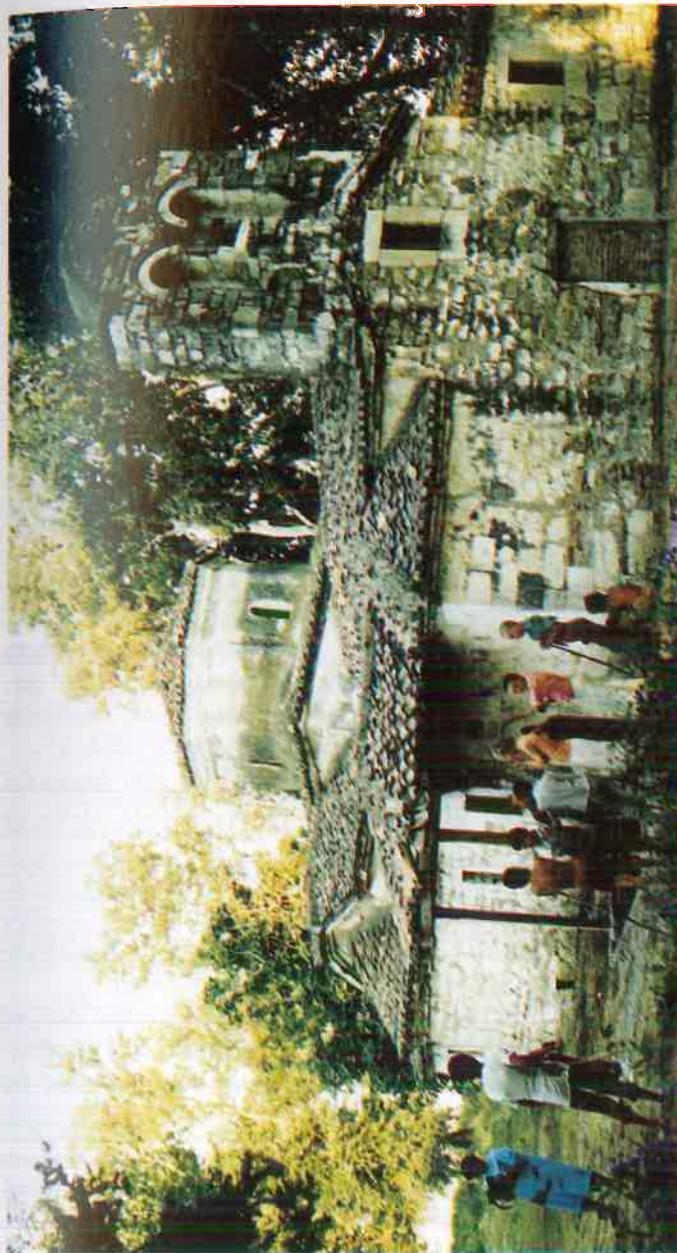
1813: Αύγουστον ἔγινεν ἡ ἀνακομιδὴ του καὶ ἐστάλθη ἡ ἄγια κάρα παρὰ τοῦ Θεοκλήτου ἥγουμένου καὶ ἐστάλθησαν οἱ μαστόδοι μέ εἶνα τζουχαττάρον του ὄνομαξόμενον Νικόλ Φιουκιώτην, ἐπίτροπον γράφουν τά γράμματά του, καὶ δλον τὸν χειμῶνα ἕως Ἰουνίου τελείωσον τὴν ἐκκλησίαν, ἔτους (18)14. Τῷ αὐτῷ συνέβη [καὶ] πάλιν ἀρχισαν τοὺς ὄνταδες καὶ (νά διαμορφώνουν τὴν) περιοχὴ καὶ ἐτελείωσαν τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος Ἰουνίου. Γράφω καὶ τὴν πατρίδα του ἀγίου Αίτωλία, τὸ χωρίον του Μέγα Δένδρον ὄνομαξόμενον. Τά ἔτη τῆς ζωῆς (του) χρόνους 65 ὅταν ἐμαρτύρησεν²⁰.

γ. Ὁ ἄγιος Κοσμᾶς καὶ ὁ Ἄλῃ πασᾶς.

Ο Ἄλῃ πασᾶς, ἃν καὶ ἀλλόθρησκος, ἔτρεφε μεγάλο σεβασμό στό πρόσωπο του Μεγάλου Διδάχου καὶ Φωτιστῆ του Γένους Κοσμᾶ του Αίτωλοῦ.

Όταν ὁ πατρο-Κοσμᾶς, στά πλαίσια τῶν ἰεραποστολικῶν του περιοδειῶν ἐπισκέφθηκε τό Τεπελένι, μιά ὄμάδα Τουρκαλβανῶν, ἐνοχλημένη ἀπό τὴν παρουσία του, ἐπιτέθηκε στὸν ἄγιο μέ ἀγριες διαθέσεις. Ο ἄγιος ζήτησε ἀσύλο στό σπίτι του Ἄλῃ, ὅπου τὸν δέχθηκε μέ πολὺ καλωσύνη ἡ μητέρα του Χάμκω, ἡ ὅποια «τῷ παρέθεσε γεῦμα ἐκ καθαροῦ ἀρτοῦ, ὃν ἐπί τούτῳ παρεσκεύασε, καὶ ὅποιο ἀμνοῦ».

Η Χάμκω ἐκμεταλλεύτηκε τὴν εὐκαιρία καὶ ωτῆσε τὸν Κοσμᾶ ἃν πρέπει νά στείλει τό γιό της στὸν Κούρτ πασᾶ, ὁ ὅποιος τὸν ζητοῦσε ἐπίμονα. Ο ἄγιος τῆς ἀπάντη-

Τὸ καθολικὸν τῆς Μονῆς τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ στὸ Κολικόντα τῆς Β. Ηπείρου (φωτ. Μαίρης Κοττῆ).

20. Χριστόπουλου, δ.π., σ. 16.

σε καταφατικά. Ἀργότερα, πλησίον τῆς Λέκλης, ὁ ἄγιος Κοσμᾶς συναντήθηκε μέ τὸν Ἀλῆ, στὸν ὅποιο εἶπε τά ἔξῆς προφητικά λόγια: «Θά γίνης μεγάλος ἀνθρωπος, θά κυριεύσῃς ὅλη τὴν Ἀρβανιτιά, θά ὑποτάξῃς τὴν Πρέβεζα, τὴν Πάργα, τὸ Σουύλι, τὸ Δέλβινο, τὸ Γαρδίκι καὶ αὐτὸ τό τάχι τοῦ Κούρτ πασᾶ. Θά ἀφῆσῃς μεγάλο ὄνομα στὴν Οἰκουμένη. Αὐτή εἶναι ἡ θέληση τῆς θείας Πρόνοιας. Ἐνθυμοῦ δώμας εἰς δὲλην τὴν διάρκειαν τῆς ἔξουσίας σου νά ἀγαπᾶς καὶ νά ὑπερασπίζεσαι τοὺς χριστιανούς, ἀν θέληση νά μείνῃ ἡ ἔξουσία εἰς τοὺς διαδόχους σου!»²¹.

Ἡ προφητεία αὐτή ἀναφέρεται στή μεγάλη ἀνοδο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, στίς κατακτήσεις του, ἀλλά καὶ στὸν τραγικό μέ ἀποκεφαλισμό θάνατο, πού συνέβη στίς 24 Ιανουαρίου 1822 στό κελί τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Παντελεήμονα τῆς νῆσου τῶν Ιωαννίνων.

Οταν τό 1810 ὁ Ἀλῆς περιέλαβε στό πασαλίκι του τό Μπεράτι καὶ τὴν περιοχὴ του, κάλεσε τό Μητροπολίτη Βελεγράδων Ἰωάσαφ τὸν Β', τὸν ὅποιο πρόσταξε νά κάνει τὴν ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ ἀγίου καὶ νά κτίσει μοναστήρι στό δόνομά του «έπειδη τὸν ἐγνώρισεν ὡς ἀληθινὸν ἀνθρωπὸν τοῦ Θεοῦ διά τὴν προφητείαν καὶ δι' ἄλλα»²².

Τά δύο Μπουγιουλουρτί τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πού ἀφοροῦν τὴν ἀνέγερση τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ, εἶναι τά ἔξῆς:

1) «Βεζύρ Ἀλῆ πασᾶ. (Τ.Σ. τῆς Μεγάλης).

Ἄπο τοῦ Ὑψηλοτάτου.

Εἰς Ἰνσᾶς Ρωμαῖοι, ναχιγιέ τοῦ Μπερατίου, Μωζακιάριδες καὶ Βλάχοι, γραμποβάριδες, χωρία τοιφλίκα.

Σᾶς φανερώνω, ὅτι γιά ὅπου ἔβαλα ἐπίτροπο, διά νά μοῦ φιάσῃ τό Μοναστήριον τοῦ πάτερο Κοσμᾶ, καὶ ἐβοήθησα καὶ ἐγώ ἀσπρα, καὶ νά βοηθήσετε καὶ ἐσεῖς, καθὼς θά

21. Λάμπρου Κ. Καταφυγώτη, Ἐθνομάρτυρες κληρικοί καὶ δ πάτερ Κοσμᾶς, Καρδίτσα 1940, σ. 123. Προβλ. Κώνστα, δ.π., σσ. 158-159.

22. Χρυσοδούλιδου, δ.π.

σᾶς πῆ ὁ Δεσπότης, καὶ νά φιασθῇ αὐτό τό Μοναστήριον. Καὶ ὅποιος νά μη βοηθήσῃ, θέλει μοῦ ἀπομείνει τό χατῆρι, καὶ ύστερον θελά νά πληρώσετε διπλᾶ. Καθὼς σᾶς προστάξω ἔτοι νά ἀκολουθήσετε ἐξ ἀποφάσεως.

Ἐν Ἀργυρουκάστρῳ τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1813»²³.

2) Ἀλῆς (Τ.Σ. τῆς μικρᾶς)

Χαῖρ Δονατζίδες μου Μητροπολίτη τοῦ Βερατίου, καὶ Κόλη Μήτρου καὶ Χατζῆ Γιάγκου σᾶς χαιρετῶ καὶ σᾶς φανερώνω, ὅτι ἐκατάλαβα τά ὅσα μοῦ γράφετε καὶ ἔγινα βακούφης καὶ ἀπό τόν ἡγούμενον, καὶ τό ἐκάμα χάζει πολὺ, ὅπου ἐγενήκατε μουναέτηδες διά τόν πάτερο Κοσμᾶ, γιά δπου ἔρχεται τώρα αὐτοῦ ὁ ἡγούμενος καὶ ὁ Νικόλαος μαζί με τόν πρωτομάστορα, καὶ νά βάλλετε νά φθιάσῃ τούς ὄνταδες καὶ τό κουλοῦρι τοῦ μοναστηρίου, δπου θά γεινή τεκμήλι ἀπό ὅλα τά μοναστήρια, καὶ ὅτι τώρα μέ τό ελθιμο θελά ἔλθω ἔκει καὶ θέλω νά τό εῦρω ἔτοιμον μονάχα νά πασχίσητε ὅλοι Σας νά φτιάσητε καὶ ὅλοι οἱ Ρωμαῖοι τοῦ Βερατίου νά βοηθήσουν μικροί τε καὶ μεγάλοι, καὶ γράφω τοῦ Ἰβραήμ Ἀράπη διά νά σᾶς κάμη μονσααδέν σε κάθε δουλειά, καθὼς σᾶς γράφω νά κάμετε καὶ ὑγιαίνετε.

1814. Σεπτεμβρίου 12, Ἰωάννινα»²⁴.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ χτίστηκε μεταξύ Αὐγούστου 1813 καὶ Ιουνίου 1814. Ἐξωτερικά στήν κόγχη τοῦ Ἀγίου Βήματος διαβάζουμε: ΑΝΗΓΕΡΩΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ/ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ ΔΙΑ ΠΡΟΣΤΑ/ ΓΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΟΤΑΤΟΥ ΒΕΖΥΡ/ ΑΛΗ ΠΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΕΠΕΛΕ/ΝΗ²⁵.

Μέ ἐντολή τοῦ Ἀλῆ δ Γεώργιος Τουρτούρης καὶ δ Μάνθος Οίκονόμου κατασκεύασαν ἀργυρῷ λειψανοθήκη

23. Ἀνθίμου Δ. Ἀλεξιούδη, Σύντομος ιστορική περιγραφή τῆς Ἰερᾶς Μητροπόλεως Βελεγράδων, ἐν Κερκύρᾳ 1868, σ. 82.

24. δ.π.

25. Μιχαήλ Γ. Τρίτου, Ἡ ἐκκλησία στό Ἀνατολικό Ίλλυρικό καὶ τήν Ἀλβανία, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 123.

γιά τήν κάρα τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ. Ὁ ἀργυρος πάρθηκε ἀπό τὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ Ἀλῆ²⁶.

Στό σημεῖο αὐτό κρίνουμε σκόπιμο νά ἀναφέρουμε ἔνα περιστατικό, πού δείχνει τό σεβασμό τοῦ Ἀλῆ στὸν ἄγιο Κοσμᾶ. Ὄταν οἱ μοναχοὶ ἔφεραν τήν κάρα τοῦ ἀγίου στό διβάνι του, ἐκεῖνος σηκώθηκε, ἀνοιξε τῇ θήκῃ καὶ τήν ἀσπάσθηκε μέ μεγάλο σεβασμό. Τότε ὁ Σέχης Χατζῆ Σεχοῆς, θεώρησε ὅλα αὐτά ώς ἀμαρτία καί φωναξε στὸν Ἀλῆ: «Κριματίστηκες! Ἀλλά ὁ πασάς ἀτάραχος ἀπάντησε καί πάλι: «Πώ, εἶσαι ζουρλό, καῦμένε Σέχη. Νά ἡξερες δέν ἔλεες ἔτξι. Τοῦτο τό καλόγερο, ὥρε Χατζῆ, ἡτον ἀληθινό προφήτη. Ήρθε σπίτι μου στὸ Τεπελένι καί μέ ευχήθηκε ὥρε, καί μου εἴπε ὅλα ὅσα ἔκαμα, σάν νά τάχε γραμμένα στό κιτάπι. Πώς, ἔνα λησμόνησα νά τό ρωτήξω, καῦμένε, καί ἀν τό εἶχα ζωντανό νά τό ρώταγα ἔδινα δέκα χιλιάδες τζακούλες. Δέν τόχω!»²⁷.

Ἐνδιαφέρουσα είναι καί η πληροφορία πού διασώζει ὁ Ἀγγελος Παπακώστας, ἡ σχετική μέ τήν προστασία πού ἀπολάμβαναν ἀπό τὸν Ἀλῆ πασᾶ, ὅσοι ἐπικαλοῦνταν τό ὄνομα τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ. «... ὁ ἡγούμενος εἰς τό μοναστῆρι ὃπου ἐπιασαν τόν Κατσαντώνην εἴπε τοῦ Ἀλῆ πασᾶ: «εἰλμαι ἀνεψιός τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ», ἔδειξε κάτι κομμάτια ράσα πού εἶχε μαξί του, καί ὁ Ἀλῆς ἀντί νά τόν σκοτώσῃ τόν ἄφησεν ἔλευθερο, τοῦ ἔδωσε τοία φροτία λάδι, γιά τό μοναστῆρι του καί Ἀλβανούς ἐνόπλους, γιά νά τόν συνοδεύσουν»²⁸.

Ἐνδεικτικό τῆς μεγάλης τιμῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στόν ἄγιο Κοσμᾶ είναι ἡ λαμπρή ύποδοχή πού ἐπιφύλαξε ὁ ἴδιος

Ο τάφος τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ (φωτ. Μαίρης Κωστῆ).

26. Παπακυριακού, Συμβολή εἰς τόν βίον, ὁ.π., σ. 66.

27. Μιχαλοπούλου, ὁ.π., σ. 123. Πρβλ. Ἀγγέλου N. Παπακώστα, Τό ἀποστολικό ἔργο τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στή Βόρειο Ἡπειρο, Ἀθῆναι 1949, σ. 6.

28. Ἀγγέλου N. Παπακώστα, 'Ο Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στό Ζαγόρι, Ἀθῆναι 1962, σσ. 7-8.

στήν κάρα τοῦ ἀγίου, ὅταν αὐτή κατ' ἐντολήν του μεταφέρθηκε στά Γιάννινα. Ό Γάλλος βιογράφος τοῦ Ἀλῆ Ιεραυμέ de la Lance περιγράφει τὴ μεγαλόπρεπη αὐτή λιτανεία ώς ἔξης: «Συναντήσαμε στὸ δρόμο τὸ λεύφαντο τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ καὶ ἀκολουθήσαμε καὶ ἐμεῖς μαζὶ μὲ τὸ ἄλλο πλήθος πρὸς τὸ Σεράϊ. Στήν ἀγορά οἱ καταστηματάρχες ἔβγαιναν στίς πόρτες τῶν μαγαζῶν τους καὶ ἔκαναν τὸν σταυρὸν τους εὐλαβικά. Ἀπειρο πλῆθος ἦταν στοιβαγμένο ἀπό δῶ καὶ ἀπό κεῖ κατά τὴ διάβαση τῆς πομπῆς. Ἐνα ἀπόσπασμα ἀπό καβαλλάρηδες σωματοφύλακες τοῦ Ἀλῆ ἀκολουθοῦσε τοὺς ὁρμιούς καλογέρους. Οἱ φαλμαδίες τῶν μοναχῶν ἐνώνονται μὲ τὴν προσευχὴν τοῦ πλήθους, ποὺ μεγαλόφωνα πρόφεραν τίς λέξεις “Κύριε ἐλέησον!”.

Τό νεκροταφεῖο, πού ἦταν ἀπέναντι ἀπό τὸ Σεράϊ, μαρύζε ἀπό τὸν κόσμο, ποῦχε μαζευτεῖ στὸ πέρασμα τῆς λιτανείας. Ἡ πομπὴ τέλος μπήκε στήν κεντρική αὐλή, γιομάτη καὶ αὐτή ἀπό πλῆθος. Οἱ Ἑλλῆνες καλόγεροι πέρασαν μέσα ἀπό διπλοὺς στίχους σωματοφύλακες τοῦ Ἀλῆ, παρατεταγμένους ἀπό δῶ καὶ ἀπό κεῖ. Φοροῦσαν τίς ἐπίσημες στολές τους, κόκκινες καὶ χρυσοκέντητες, καὶ στά σελλάχια τους λαμπροκοποῦσαν τὰ καθάρια τους ἄρματα.

· Ξαφνικά, στὸ ὕψος τῆς μεγάλης σκάλας, ποῦφερνε στὸ ἐσωτερικό τοῦ παλατιοῦ, παρετήρησα ἑνα θέαμα περίεργο καὶ ἀνεκδιῆγητο. Ἐκατόν πενήντα χριστιανόπουλα ἀπό κεῖνα, πού ζοῦσαν στὸ Σεράϊ, ἀσπροντυμένα καὶ ὀλοκάθαρα, χύθηκαν στὸν πυλώνα τοῦ παλατιοῦ, κρατώντας στὰ χέρια τους ἀσημένια θυμιατά! Χανούμισσες μὲ τοὺς διάφανους λευκούς φερετζέδες βγῆκαν πίσω ἀπό τὰ παιδιά. Ἀνέβαιναν περίπου σέ τριακόσιες καὶ στριμόχητηκαν ὅλες στὸ βάθος τοῦ πυλώνα, ἀπό δῶ καὶ ἀπό κεῖ τῆς μεγάλης πύλης τῆς εἰσόδου.

· Από μακριά μούκαναν τὴν ἐντύπωση ὄμιλων ἀπό ἄπορα φαντάσματα. Ἔξαφνα εἶδα τὸν Ἀλῆ νά προχωρῇ, ἔχοντας στὸ πλευρό του μιάν ὡραία, ἔσοκέπαστη γυναικά. Ἡταν ή κυρά Βασιλική, ὀλόμανδρα ντυμένη, πού βημάτιζε

σεμνά, πλαΐστον τύραννο, μέ δακρυσμένα τὰ μεγάλα τῆς μάτια καὶ κοιτάζοντας χάμω ντροπαλά. Κι ἐνῶ οἱ καλόγηροι, πού σήκωναν τὸ λεύφαντο, ἀνέβαιναν σιγά-σιγά τὴν πέτρινη σκάλα, ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλῆθος γονάτισε. Πρῶτος ἔδωσε τὸ παράδειγμα ὁ Ἀλῆς.

Στὸν πυλώνα, μέσα στήν αὐλή, τὰ παιδόπουλα τοῦ Σεραϊοῦ, οἱ σωματοφύλακες καὶ ὁ ἄλλος λαός, στὸ νεκροταφεῖο ἀπέναντι, ἔξω στὸ δρόμο χιλιάδες ἄνθρωποι προσκυνοῦσαν τὸν Ἀγιο γονατιστοί. Ἡ φωνὴ τοῦ πατα ἀκούστηκε τότε διακριτική καὶ ἥχηση: “Ἄπο λιμοῦ, λιμοῦ καὶ πολέμου σῶσον ήμᾶς, Κύριε!”. Οἱ Ἀλῆς καὶ ἡ Βασιλική σηκώθηκαν τότε καὶ ἀσπάσθηκαν μ' εὐλάβεια τῇ γυάλινῃ θυρίδᾳ τῆς ἀσημένιας κάσσας.

Τά παιδόπουλα κοννοῦσαν τά θυμιατήριά τους, πού γιόμιζαν τὴν ἀτμόσφαιρα μ' ἄσπρα σύννεφα καπνοῦ.

Ἐπειτα ὅλα χάθηκαν στὸ βάθος τοῦ Σεραϊοῦ καὶ ὁ λαός διαλύθηκε!²⁹

δ. Η πατάταξη τοῦ ιερομάρτυρος Κοσμᾶ στὸ ὄρθοδοξο Εορτολόγιο.

· Ο Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἀπό τὴν πρώτη κιόλας στιγμῆ τοῦ μαρτυρίου του ἀναγνωρίσθηκε ως ἄγιος στὴ συνείδηση καὶ τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκφραστὴ αὐτῆς τῆς συνείδησεως ἀποτελοῦν οἱ ναοί, πού εἶναι ἀφιερωμένοι στὸ ὄνομά του, οἱ ὑπέροχες ἀγιογραφίες καὶ φορητές εἰκόνες, πού βρίσκονται σέ διαφόρους ναούς καὶ μοναστήρια τῆς πατρίδος μας, οἱ λυρικότατες ἀσματικές ἀκολουθίες τοῦ Σαπφείρου Χριστοδουλίδου καὶ τοῦ Γερασίμου Μικραγιαννανίτη, πού συντέθηκαν πρός τιμήν του ιερομάρτυρος, καθώς καὶ οἱ λατρευτικές ἐκδηλώσεις πόύ γίνονται τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς του σέ διάφορα μέρη τῆς Ελλάδος.

29. Jeraume de la Lance, La vie d' Ali Pacha, Paris 1822, σ. 183. Πρβλ. Έφημ. «Ἐθνος», ἀριθμ. φύλλ. 4850/19.10.1927 καὶ Δημ. Σ. Σαλαμάγκα, Ο γνωστός καλόγηρος Κοσμᾶς, Αθῆναι 1952, σσ. 115-118.

Γιά 182 χρόνια ὁ Κοσμᾶς ἐτιμᾶτο ὡς ἄγιος, χωρίς νά ύπαρχει ἡ ἐπίσημη πράξη τῆς Ἐκκλησίας. Τήν ἔλλειψη αὐτῆς ἀνέλαβε νά τακτοποιήσει ὁ μακαριστός Μητροπολίτης Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας Ἰερόθεος, ἀπό τή μητροπολιτική περιφέρεια τοῦ ὅποιου καταγόταν ὁ ἄγιος. Μέ εγγραφό του, μέσω τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ζήτησε ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τήν κατάταξη τοῦ ἄγιου στό δρθόδοξο ἑορτολόγιο. Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο μέ τή μέ ἀριθμό 260/20.4.1961 Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξη κατέταξε τόν ἱερομάρτυρα Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό μεταξύ τῶν ἀγίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ Πατριαρχική καί Συνοδική αὐτή πράξη ἔχει ως ἔξης:

† ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ
ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ἄριθμ. Πρωτοκ. 260

Τούς ὁσιότητι καί ἀγιότητι βίου διαπρέψαντας καί ἔαυτούς καταναλώσαντας ἔργῳ τε καί λόγῳ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ καί ἀγάπῃ πρός τόν Θεόν καί τόν πλησίον, καί μετά τήν ἀποβίωσιν ὁσίαις μνήμαις καί συνάξεσιν τιμᾶν, ὕμνοις τε καί ἐγκωμίοις ἐσαεί μετά πάσης εὐλαβείας σεμνύνειν καί γεραίρειν ἡ Ἅγια τοῦ Χριστοῦ οἶδεν Ἐκκλησία, εἰς δόξαν μέν ἐκάστοτε τοῦ τούς δοξάζοντας Αὐτόν ἀντιδοξάζοντος Χριστοῦ, τήν τούτων δ' ἐπικαλεῖσθαι μεσιτείαν πρός τόν φιλάνθρωπον Θεόν ὑπέρ ἀφέσεως ἀμαρτιῶν, ἵσεως ἀσθενῶν καί γενικῶς ὠφέλειαν ψυχικήν τοῦ Χριστωνύμου Πληρώματος.

Ἐπειδὴ τοίνυν οὕτως ἐβίωσε καί ἐποιεύσατο καί ὁ ἐκ Μεγάλου Δένδρου τῆς Αἰτωλίας ὄρμώμενος ἱερομόναχος Κοσμᾶς, ὁ ἐπικαλούμενος Αἰτωλός, ὃς, τοῖς μοναχοῖς τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Φιλοθέου καταλεγείς καί ἀκολούθως τόν ἐκεῖ μονῆρη καί ἀσκητικόν θυσιάσας βίον, ἀπασαν τήν πα-

Τοιχογραφία τοῦ ἄγιου Κοσμᾶ, ἡ ὥποια πρόσφατα ἀποκαλύφθηκε στόν τάφο του στό Κολικόντασι, κατά τή διάρκεια ἀνασκαφῶν.

τρώαν γῆν διέδραμε, κηρύττων ἱεραποστολικῶς τόν λόγον τοῦ Θεοῦ, σχολεῖα πολλαχοῦ ἴδρυν, ἀσθενοῦντας θεραπεύων, τήν Ἀγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν κρατύνων, τύπον δ' ἔαυτόν ταπεινώσεως, αὐταπαρνήσεως, ἀρετῆς καὶ ἐγκρατείας ἀναδειξάς, ἥως οὖ καὶ τόν μαρτυρικόν τῇ κδ' Αὐγούστου τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἐνάτου σωτηρίου ἔτους ὑπέμεινε θάνατον, ἡ Μετριότης ἡμῶν μετά τῶν περί ήμᾶς Ιερωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ ὑπεροιμῶν, τῶν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ήμīν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, πρός τήν θεάρεστον πολιτείαν καὶ βιοτήν, τόν μαρτυρικόν θάνατον καὶ τά ὑπό τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀνδρός καὶ ζῶντος καὶ μετά θάνατον ἐνεργηθέντα θαύματα ἀπιδόντες, καὶ τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν ὠφελείας προνοούμενοι, ἐξ ἀρχῆς τιμώντων τήν ἱεράν αὐτοῦ μνήμην, πρός δέ λαβόντες ὑπ' ὄψιν καὶ ὅσα δι' ἀναφορᾶς αὐτοῦ πρός τήν Ἐκκλησίαν, ἀποφάσει τῆς Ιερᾶς Συνόδου τῆς Ιεραρχίας τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος ήμīν διαβιβασθείσης, ὑπέβαλε καὶ ὀνέλυσεν ὁ Ιερώτατος Μητροπολίτης Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ ἀγαπητός ήμīν ἐν Χριστῷ ἀδελφός κύριος Ιερόθεος, τήν κοινήν ἐπιθυμίαν καὶ παράκλησιν τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν περὶ κατατάξεως καὶ ἐπισήμως τοῦ τοσοῦτον ὑπέρ τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως μοχθήσαντος καὶ ἐργασαμένου καὶ μαρτυρικόν ὑποστάντος θάνατον ἐν τῇ τῶν Ἀγίων χροείᾳ εἰσηγούμενος καὶ ὑποστηρίζων, ἔγνωμεν, τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας ἔθει κατακολουθοῦντες, τήν προσήκουσαν τοῖς θείοις ἀνδράσι καὶ τούτῳ ἀπονείμαι τιμήν.

Διό καὶ θεοπίζομεν Συνοδικῶς καὶ διοριζόμεθα καὶ ἐν Ἀγίῳ διακελευόμεθα Πνεύματι, ὅπως ἀπό τοῦ νῦν καὶ εἰς τό ἔξης εἰς αἰῶνα τόν ἀπαντα Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός συναριθμῆται τοῖς Ἀγίοις τῆς Ἐκκλησίας καὶ Τερομάρτυσι, τιμώμενος παρά τῶν πιστῶν καὶ ὕμνοις ἐγκωμίων γεραιόδμενος τῇ κδ' τοῦ μηνός Αὐγούστου ἐν ἦ μαρτυρικῶς πρός τόν Κύριον ἔξεδήμησεν.

Eἰς ἔνδειξιν δέ τούτου καὶ βεβαιώσιν ἐγένετο καὶ ἦ

Ο ιερός Ναός ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στό Θέρμο Αιτωλοακαρνανίας.

παρούσα Πατριαρχικὴ ὑμῶν καὶ Συνοδικὴ Πρᾶξις, καταστρωθεῖσα μέν καὶ ὑπογραφεῖσα ἐν τῷδε τῷ Ιερῷ Κώδικι τῆς καθ' ήμᾶς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐν ᾧ δέ καὶ ἀπαραλλάκτῳ ἀποσταλεῖσα τῷ Ιερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κυρίῳ Ιεροθέῳ, πρός κατάθεσιν τοῖς Ἀρχείοις τῆς Ιερᾶς αὐτοῦ Μητροπόλεως.

'Ἐν ἔτει σωτηρίω 1961, κατά μῆνα Ἀπρίλιον (κ')

'Επινεμήσεως ΙΔ'.

† 'Ο Πατριάρχης Κωνσταντινούπολεως Ἀθηναγόρας ἀποφαίνεται

† 'Ο Χαλκηδόνος Θωμᾶς

† 'Ο Δέρκων Ιάκωβος

† 'Ο Πριγκηπονήσων Δωρόθεος

† 'Ο Νεοκαισαρείας Χρυσόστομος

† 'Ο Λαοδικείας Μάξιμος

† 'Ο Σάρδεων Μάξιμος

† 'Ο Ροδοπόλεως Τερόνυμος

† 'Ο Φιλαδελφείας Ιάκωβος³⁰.

30. Σιμοπούλου, δ.π., σσ. 72-73 καὶ Καντιώτη, δ.π., σσ. 93-96.

— 2 —

Ο ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΕΩΔΕΣ

a. Ή κατάσταση τῆς ἐλληνικῆς Παιδείας ἀπό τήν ἄλωση τῆς Κπόλεως μέχρι τήν ἐποχή του ἀγίου Κοσμᾶ.

Η ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τοὺς Τούρκους (1453) ἀποτελεῖ τήν κρισιμότερη περίοδο τῆς ιστορίας τοῦ Ἐλληνισμοῦ τόσο γιά τή βιολογική του ὑπόσταση ὅσο καὶ γιά τήν πνευματική του συνοχή¹. Ἰδιαίτερα κατά τήν πρώτη περίοδο τῆς τουρκοκρατίας (15ος-16ος αι.), ή πτώση τῆς παιδείας ἔφθασε σέ τέτοιο σημείο, ὥστε δόθως γίνεται λόγος γιά «ρῆγμα στήν πολιτιστική παράδοση τοῦ Γενούς»².

Οἱ λόγοι πού προκάλεσαν τό θλιβερό αὐτό γιά τόν Ἐλληνισμό φαινόμενο ἦταν τρεῖς: Ή φυγή τῶν λογίων στή Δύση, ή δημογραφική ἀναστάτωση καὶ ή ἔσχατη ἔνδεια τοῦ πληθυσμοῦ, κυρίως ὅμως ὁ μαρασμός τῆς ἀστικῆς τάξεως³.

Τήν τραγική κατάσταση στήν ὅποια εἶχε περιέλθει σ' αὐτή τήν περίοδο ή παιδεία τοῦ Ἐλληνισμοῦ διατυπώνει ἐπιγραμματικά ὁ πρώτος μετά τήν ἄλωση Πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος: «...οὕτω τῆς τῶν λόγων τέχνης ἀμελουμένης μή μόνον σοφίας κινδυνεύομεν στερηθῆναι καὶ μαθημάτων, ἀλλά καὶ τήν φωνήν ἡμῶν ἀγνοῆσαι»⁴. Γιατί, ὅ-

πως συνεχίζει ὁ Ἰδιος, αὐτοί πού ἔμειναν, καὶ μέ τήν ἀμάθειά τους καὶ μέ τήν ἀδιαφορία τους συνετέλεσαν στό νά μη ἐκδηλώνονται ἀνώτερες πνευματικές ἐνασχολήσεις.

Γενικά, μποροῦμε νά ποῦμε πώς κατά τόν πρώτο αἰώνα μετά τήν ἄλωση λείπει ἡ δραγανωμένη σχολική παιδεία στόν τουρκοκρατούμενο χώρο⁵, οἱ δέ προσπάθειες εἶναι ἀσυντόνιστες καὶ ἀποβλέπουν κυρίως στό νά καλύψουν ἀμεσες ἀνάγκες, ἀφοῦ στό μεγαλύτερο ποσοστό τους προσφέρουν ἐντελῶς στοιχειώδεις γνώσεις.

Ἡ πρώτη μετά τήν ἄλωση περίοδος (1480-1530) ὑπῆρξε ἀκόμη πιό ζοφερή, ἀφοῦ κατ' αὐτήν λείπουν ἐντελῶς τά σχολεῖα στίς τουρκοκρατούμενες ἐλληνικές χώρες. Τό φαινόμενο αὐτό πρέπει νά ἀποδοθεῖ στήν ἀπουσία ἱκανῶν λογίων νά ἀσκήσουν τό ἔργο τοῦ δασκάλου καὶ γενικά στήν ἐπιδείνωση τῶν δυσμενῶν συνθηκῶν⁶.

Μιά κάποια πνευματική κίνηση ἀρχίζει νά ἐμφανίζεται μετά τό 1540, χάρη στήν παρουσία τριῶν ἀξιόλογων λογίων, τοῦ Παχαμίου Ρουσάνου, τοῦ Ἐρμοδώρου Ληστάρχου καὶ τοῦ Θεοφάνους Ἐλεαβούλκου. Τήν ἴδια ἐποχή λειτουργοῦν, ἔστω καὶ σέ υποτυπώδη μορφή, σχολεῖα στήν Κωνσταντινούπολη, Ἀθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτμο, Γιάννινα καὶ Κύπρο. Στίς λοιπές ἐλληνικές ἐπαρχίες ἔχουμε μικρά ἐνοριακά σχολεῖα, ὅπου διδάσκονται τά λεγόμενα κολυβογράμματα, δηλ. ή ἀνάγνωση καὶ ή γραφή, ἀπό τήν ὀκτώηχο, τό ψαλτήρι καὶ τά ἄλλα λειτουργικά βιβλία. Η στέγασή τους γινόταν στούς νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν ἢ σέ κάποιο κελλί⁷. «Οσον ἀφορᾶ τώρα τόν δρο «κρυφό σχολεῖό», αὐτό, δπως παρατηρεῖ ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνός, «ώς πρός τή διαθρυλούμενη μορφή του, ἔχει δπωσδήποτε ὑπόσταση, μέ τήν ἔννοια, δτι τήν δραγανωμένη παιδεία, ἀ-

1. Ἀλκη Ἀγγέλου, «Ἡ κατάσταση τῆς Παιδείας στίς ύπόδουλες ἐλληνικές χώρες», ΙΕΕ 10 (1974), σ. 367.

2. Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ, Τουρκοκρατία – Οἱ Ἐλληνες στήν Ὁθωμανική Αύτοκρατία, Ἀθήνα 1988, σ. 133.

3. Ἀγγέλου, δ.π., σ. 367.

4. Ὁ. π.

5. Παν. Χ. Ζιώγα, Προβλήματα παιδείας τοῦ Ἐλληνισμοῦ κατά τόν πρώτο αἰώνα τῆς τουρκοκρατίας, Θεσ/νίκη 1982, σ. 13.

6. Ἀγγέλου, δ.π., σ. 376.

7. Ἀγγέλου, δ.π., σ. 376.

δύνατη γιά τήν ἐποχή αὐτῆς, ἀναπλήρωνε ἡ ἀνεπίσημη καὶ ταπεινή φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας στούς νάρθηκες τῶν ναῶν καὶ στίς μονές»⁸.

Ἡ κατάσταση ἀρχισε νά μεταβάλλεται κυρίως ἀπό τά μέσα τοῦ 17ου καὶ τίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰ., μέ τόν πολλα- πλασιασμό τῶν σχολείων. Σ' αὐτό συνέβαλαν: ἡ κατάρρη- ση τοῦ παιδομαζώματος, ἡ σύσταση κοινοτήτων, ἡ ἀνάπτυ- χη τοῦ ἔμπορίου καὶ ἡ γενικότερη βελτίωση τῶν οἰκονομι- κῶν συνθηκῶν τοῦ λαοῦ, ἡ εύρεια διάδοση τῶν ἐκτυπουμέ- νων στή Βενετία, τῇ Βιέννη καὶ ἄλλοι ἐλληνικῶν βιβλίων, ἡ ἐπαφὴ μὲ τίς χῶρες τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ ἄλλοι παράγοντες. Μέ διάφορα ὀνόματα (Ἀκαδημία, Μουσεῖο, Ἑλληνομουσεῖο, σχολεῖο, σχολή) κάλυψαν τόν ἐλλαδικό χῶρο, τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τίς ἄλλες περιοχές ὅπου ἀκμάζε τό ἐλληνικό στοιχεῖο⁹.

Αὐτός ὁ ἐκπαιδευτικός δργασμός, πού σημειώθηκε κα- τά τόν 18ο αἰ., συνεχίστηκε ἐντονότερος καὶ κατά τίς δύο δεκαετίες τοῦ ιθ' αἰ., ὅταν ἀρχισέ ἡ ἐλληνική ἐπανάσταση. Τότε, σέ μυριάδες ἀριθμοῦνται οἱ ἐγγράμματοι καὶ σέ ἑκα- τοντάδες οἱ λόγιοι καὶ οἱ συγγραφεῖς¹⁰.

Στά χρόνια τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰταλοῦ ἡ παιδεία δέν βρισκόταν στήν ἀθλια κατάσταση τῶν δύο πρώτων μετά τήν ἄλωση αἰώνων, ἀφοῦ στίς πόλεις λειτουργοῦσαν ἀρκε- τά Ἑλληνοσχολεῖα. Ὁμως στήν ὑπαιθρῷ ἡ κατάσταση ἦταν διαφορετική. Ἰδιαίτερα οἱ ἀπομονωμένες περιοχές τῆς Ἡ- πείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἶχαν πολλά καὶ σοβαρά προβλήματα. Οἱ ἔξισλαμισμοί, οἱ λη- στεῖες, οἱ βαριές καὶ ἀγριες φορολογίες εἶχαν ἐπιφέρει μιά συνεχή αἰμορραγία σέ εμψυχες καὶ ύλικες δυνάμεις.

8. Μεταλληνού, Τουρκοκρατία, δ.π., σ. 133. Βλ. καὶ Τ. Γριτσόπουλου, Τό Κρυφό Σχολείο, Ἀθῆναι 1979.

9. Βασ. Βλ. Σφυρόερα, Οἱ Ἑλληνες ἐπί Τουρκοκρατίας, Ἀθῆναι 1975, σ. 94.

10. Ὁ. π. σ. 95.

Σύγχρονη τοιχογραφική παράσταση τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ.

Ἡ ἀπαιδευσία καὶ ἡ ἡθική ἔξαθλίωση συντηροῦσαν ἔνα πολύ χαμηλό πολιτιστικό ἐπίπεδο στό λαό¹¹. Ἐκεῖ τό Γένος «ἡτο βυθισμένον εἰς ἀπόλυτον ἀγραμματείαν»¹². Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός σέ μιά φράση τῆς Γ' Διδαχῆς του περιγράφει παραστατικά τήν τραγικότητα τῆς καταστάσεως: «Δέν βλέπετε, ἔλεγε, πῶς ἀγρίεψε τό γένος μας ἀπό τήν ἀμάθειαν καὶ ἐγινήκαμεν ώσάν τά θηρία»¹³; Γι' αὐτό ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, βλέποντας ὅτι ἡ ἔλλειψη δργανωμένης παιδείας εἶχε συντελέσει στή γενικότερη κατάπτωση τοῦ πολιτιστικοῦ καὶ ἡθικοῦ ἐπιπέδου, δίνει προτεραιότητα στό θέμα τῆς παιδείας. Στή μάθηση καὶ τήν πρόοδο στήριζε τό λυτρωμό τοῦ Γένους. Πρὸν ἀπό τό Ρήγα, τόν Κοραή καὶ τόν Καποδίστρια πρώτος ὁ Κοσμᾶς εἶδε αὐτή τήν ἀνάγκη¹⁴. Ἀπό τό σύνολο τῶν ἐπιστολῶν του μονάχα τρεῖς δέν εἶναι ἀφιερωμένες στήν παιδεία. Ὄλες οἱ ἄλλες ἀσχολοῦνται κατά κύριο λόγο μέ τήν ἰδρυση καὶ λειτουργία τῶν σχολείων καὶ τήν ἐδραίωση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἡ προσφορά τοῦ Κοσμᾶ στόν τομέα αὐτό ὑπῆρξε ἡρωϊκή καὶ γιγάντια. Κανένας ποτέ δέν μπόρεσε, ἔστω καὶ κατέχοντας ἔξουσία, νά ίδρυσει τόσα σχολεία, ὅσα αὐτός, μέ τόσο ἀνύπαρκτα μάλιστα μέσα¹⁵. Μέ τό τεῖχος τῶν σχολείων αὐτῶν σταμάτησε σέ μιά πολύ κρίσιμη ἐποχή τόν ἔξισλαμισμό τοῦ Γένους καὶ τό κύμα τοῦ ἀφελληγισμοῦ του.

11. Γεωργ. Δ. Μεταλληνού, 'Ο ἄγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἀπόστολος τῆς ἐνότητος τοῦ Ἐθνους', Αθῆναι 1980, σ. 10.

12. Κων. Κούμα, Ιστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τ. Ιβ', ἐν Βιέννη 1831, σ. 555.

13. Διδ. Ε', Ιωάν. Β. Μενούνου, Κοσμᾶς τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές (καὶ βιογραφία), ἐκδόσεις «Τῆνος», Αθῆνα 1979, σσ. 266-267 (στό ἔξης μέ τή συντομογρ. Μεν.).

14. Κ. Σ. Κόνστα, 'Ο Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἐν Αθήναις 1976, σ. 124.

15. Π.Β. Πάσχον, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Αθῆνα 1985, σ. 116. Πρβλ. Αθαν. Π. Κανελλοπούλου, Διαλογισμοί γιά τόν Ἐλληνισμό καὶ τήν Ὁρθοδοξία, Αθῆνα 1972, σ. 17.

‘Ο Ἰδιος, πρὸν ἔκεινήσει γιά τόν ἐπανευαγγελισμό τοῦ Γένους, μέ πολύ ζῆλο καὶ πάθος ἀγωνίστηκε γιά τήν προσωπική του μόρφωση. Σέ δυό σημεῖα τῶν Διδαχῶν του μιλάει γιά τήν παιδεία του:

«Ἐγώ, χριστιανοί μου, ἔφθειρα τήν ζωήν μου εἰς τήν σπουδὴν σαράντα-πενήντα χρόνους, ἐγώ ἐδιάβασα καὶ περού ἴερέων καὶ περί ἀσεβῶν καὶ περί ἀθέων καὶ περί αἰρετικῶν, τά βάθη τῆς σοφίας ἐρεύνησα»¹⁶.

Ἄλλου πάλι γράφει:

«Σιμά εἰς τά ἀπειρα χαρίσματα ὃπού μοῦ ἔχαρισεν ὁ Κύριος μου, μέ ἀξίωσε καὶ ἐμένα τόν ἀμαρτωλόν καὶ ἔμαθα πεντέξι γράμματα Ἑλληνικά, ἔγινα καὶ καλόγερος»¹⁷.

Πρωτοποριακό πράγματι γίνεται τό σύνθημα τοῦ πατροῦ-Κοσμᾶ γιά δωρεάν παιδεία σέ δλα ἀνεξαιρέτως τά παιδιά. Τό ἀγαθό τῆς παιδείας προβάλλεται καθολικά. Οι δαπάνες καταβάλλονται ἀπό χρήματα, πού συγκεντρώνονται εἴτε ἀπό ἐράνους, εἴτε ἀπό τά βακούρια, εἴτε ἀπό τά ἔσοδα τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. “Οπου πήγαινε ρωτοῦσε:

«Καλά, παιδιά μου, μοῦ ἔχαριστε τά παιδιά σας, ἀμή νά ίδουμεν, ἔχετε καὶ σχολείον ὃπού νά διαβάζουν, νά μανθάνουν γράμματα τά παιδιά μας; –Δέν ἔχομε, ἄγιε τοῦ Θεοῦ. – Τέτοια παιδιά ἀγράμματα μοῦ ἔχαριστε; Τί τά θέλω; Χάρισμά σας. Παιδιά ώσάν τά γονορουνόπουλα νά ἔχω δέν τό καταδέχομαι, διατί εἶμαι ὑπερήφανος. Χάρισμά σας. Ωσάν θέλετε χαρίσετέ μου καὶ ἔνα σχολείον ἐδῶ εἰς τήν χώραν σας νά μανθάνουν τά παιδιά μας γράμματα, νά ἥξεύρουν ποῦ περιπατοῦντε καὶ τότε νάν τά εὐχαριστοῦν, νά προκόψουν»¹⁸.

16. Διδ. Α'1, Μεν., σ. 142.

17. Διδ. Α'1, Μεν., σ. 117.

18. Διδ. Α'1, Μεν., σ. 142.

Σέ ἄλλο πάλι σημεῖο τῶν Διδαχῶν του ἔλεγε:

«Ἄμη δέν εἶναι καλά νά βάλετε ὅλοι σας νά κάμετε ἓνα ρεφενέ, νά βάλετε καί ἐπιτρόπους νάν το κυβερνοῦν τό σχολεῖον, νά βάνουν διδάσκαλον νά μανθάνουν ὅλα τά παιδιά καί πλούσια καί πτωχά χωρίς νά πληρώνουν».¹⁹

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει μιά ἐπιστολή τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ πρός τούς κατοίκους τῆς Σενίτσας, κώμης τοῦ Δελβίνου, μέ τήν ὁποία προτρέπει τούς κατοίκους της νά ἰδρύσουν σχολεῖο, ὅπου νά σπουδάζουν τά παιδιά δωρεάν. Λόγω τῆς σπουδαιότητας, πού παρουσιάζει, τήν παραθέτουμε ὀλόκληρη. Ἐχει δέ ώς ἔξῆς:

«Ἐὺγενέστατοι καί ἀγαπητοί ἀδελφοί οἱ κατοικοῦντες τήν χώραν Σενίτσαν, σᾶς ἀσπάζομαι, καί παρακαλῶ τόν ἀγίον Θεόν διά τήν ψυχικήν καί σωματικήν σας ὑγείαν. Ἔγώ ώς δοῦλος ἀνάξιος, ἀδελφοί μου Χριστιανοί, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, περιερχόμενος καί διδάσκων τό κατά δύναμιν τούς χριστιανούς μέ ἀδειαν τῶν ἀρχιερέων, ἥλθα καί ἐδῶ εἰς τήν χώραν σας καί βλέπων ὅτι δέν ἔχετε σχολεῖον νά διαβάξωσι τά παιδιά σας χωρίς πληρωμήν, ἐπαρακάνησα τούς χριστιανούς καί ἐδωσα τό κατά δύναμιν καί προαιρέσιν διά τό σχολεῖον σας πρόπει δέ καί ἡ εὐγενεία σας πάντες νά βοηθήτε πάντοτε τό σχολεῖον σας ἐξ ἴδιων πόνων ἡ κοινῶς ἀπό τήν χώραν ἡ ἀπό τά βακούφια, διά νά λάβητε καί παρά Θεοῦ τόν μισθόν σας καί τιμήν παρά τῶν ἀνθρώπων. Εἶμαι δέ καί ἐγώ χρεώστης νά παρακαλῶ τόν Κύριον τόν εὐλογοῦντα τήν χώραν σας καί τό σχολεῖον σας καί τά παιδιά σας καί νά σᾶς ἀξιώσῃ νά ξήσητε καί ἐδῶ καλά καί θεάρεστα καί νά σᾶς βάλῃ εἰς τόν παράδεισον νά εὐφραίνησθε νά δοξάζητε τήν Παναγίαν Τοιάδα. Ἄμην. Ἐβαλα δέ καί ἐπιτρόπον μέ τήν γνώμην πάντων τόν κύριο Λέκκαν τόν Κύρον καί ἐπιστάτας καί βοηθούς αὐτοῦ ὅλην τήν χώραν, μάλιστα δέ τόν πατα κύριο Νίκαν

19. Ὁ. π.

καί τόν κύριο Γκύνον Δήμου καί τόν κύριο Σπύρον Ντένε καί τόν κύριο Σπύρον Ἀθανασίου νά κυβερνώσι τό σχολεῖον καθώς ὁ Κύριος τού φωτός τούς φωτίσει.

Ταῦτα καί ύγιαίνετε ἐν Κυριώ.
αφοθ' Ἰουλίου 28

Κοσμᾶς ἱερομόναχος εὐχέτης σας»²⁰.

Οπως παρατηρεῖ ὁ βιογράφος τοῦ ἀγίου, Σάπτφειρος Χριστοδούλης, «Ἐκατάστησε Σχολεῖα πανταχοῦ διά μέσου τῆς διδασκαλίας του, τόσον ἐλληνικά, ὅσον καί εἰς τά χωρία, διά νά πηγαίνουν τά παιδία εἰς αὐτά, καί νά μανθάνουν δωρεάν τά ἴερά γράμματα, καί ἐκ τούτων νά στερεώνονται μέν εἰς τήν πίστιν καί τήν εὐσέβειαν, νά ὁδηγῶνται δέ εἰς τήν ἐνάρετον ζωῆν καί πολιτείαν»²¹.

Ο ἀριθμός τῶν σχολείων, πού ἰδρυσε ὁ Κοσμᾶς, εἶναι πράγματι ἐκπληκτικός. Τόν ἀπολογισμό τοῦ ἔργου του στόν τομέα τῆς ἰδρύσεως σχολείων μᾶς τόν δίνει ὁ ἴδιος σέ γράμμα του πρός τόν ἀδελφό του Χρύσανθο, γραμμένο λίγο πρίν ἀπό τό μαρτυρικό του τέλος, ὅπου σημειώνει μεταξύ ἄλλων: «...ἔως τοιάκοντα ἐπαρχίας περιῆλθον, δέκα σχολεῖα ἐλληνικά ἐποίησα, διακόσια διά κοινά γράμματα, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος καί τόν λόγον μου βεβαιοῦντος διά τῶν ἐπακολούθησάντων σημείων»²².

β. Οι ἀντιλήψεις τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ γιά τήν Παιδεία.

Γιά τόν Κοσμᾶ ὁ Χριστός καί ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά κατέχουν κεντρική θέση στό ἐλληνικό σχολεῖο. Τό παιδευτικό του αἴτημα εἶναι σαφές: ἡ μόρφωση πρέπει νά ὁδηγεῖ στήν Ἐκκλησία, στό Θεό, στή θέωση, πού ἀποτελεῖ τό δεοντολογικό στόχο τής ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως:

20. Ἐφημ. «Φωνή τῆς Ἡπείρου», ἀριθ. φύλλ. 654/20.1.1906, σ. 4. Πρόβλ. ἐφημ. «Ο Πύρρος», ἀριθ. φύλλ. 144/26.1.1906, σ. 1.

21. Χριστοδούλου, δ.π., σ. 20.

22. Πάσχου, δ.π., σ. 128.

«Διατί ἀπό τὸ σχολεῖον μανθάνομεν τὸ κατά δύναμιν τί εἶναι Θεός, τί εἶναι ἀγία Τριάς, τί εἶναι ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, τί εἶναι δαίμονες, τί εἶναι Παράδεισος, τί εἶναι Κόλασις, τί εἶναι ἀμαρτία, ἀρετή. Ἀπό τὸ σχολεῖον μανθάνομεν τί εἶναι ἀγία Κοινωνία, τί εἶναι Βάπτισμα, τί εἶναι τὸ ἄγιον Εὐχέλαιον, ὁ τίμιος Γάμος, τί εἶναι ψυχή, τί εἶναι κορμί, τὰ πάντα ἀπό τὸ σχολεῖον τὰ μανθάνομεν, διατί χωρίς τὸ σχολεῖον περιπατοῦμεν εἰς τὸ σκότος»²³.

Ἡ ἀθρησκὴ καὶ ἀντιχριστιανικὴ παιδεία, πού πολλοί μὲ ἐπίφαση ψευδοπροοδευτισμοῦ ἐπιβάλλουν σήμερα στήν πατορίδα μας, εὔρισκε τόν Κοσμᾶ δυναμικά ἀντίθετο. Σέ μια προφητεία του εἶχε πεῖ πώς «τὸ κακό θά σᾶς ἔρθῃ ἀπό τοὺς διαβασμένους»²⁴ ἐννοώντας τό πνεῦμα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ διαφωτισμοῦ²⁵, παραποιημένο, δπως ἔφθασε καὶ στήν Ἑλλάδα μετά τήν ἀπελευθέρωση²⁶.

23. Διδ. Α'1, Μεν., σ. 142.

24. Πάσχον, ὁ.π., σ. 115.

25. Ὁ Διαφωτισμός (Aufklärung), πού ἀπλώνεται σέ ὅλο τόν ιη' αι., ἥταν τό πνευματικό ἐκείνο κίνημα, πού ἐπιζητοῦσε νά παραμερύσει ὅλες τίς αὐθεντίες πού στρέζονταν πάνω στήν παράδοση καὶ νά ἐπιλύσει ὅλα τά προβλήματα μέ βάση τόν ὁρθό λόγο.

Τά κύρια χαρακτηριστικά του γνωρίσματα είναι: ἡ ἐμπιστοσύνη στή λογική ἵκανότητα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ κριτικός ἐλεγχος καὶ ἡ ἀρνηση τῶν παραδόσεων καὶ κάθε αὐθεντίας, ἡ προσδοκία ἀναπλάσεως τῆς κοινωνίας μέ τή δύναμη τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς, τήν δπως θεωρεῖ σάν πρωταρχική πηγή ἀλήθειας.

Παρά τίς ἀναμφισβήτητα θετικές του πλευρές, ὁ Διαφωτισμός ἔφερε στή χώρα μας ἔνα πρόσ τήν ἐθνική μας παράδοση στοιχεῖα, δπως τό πνεῦμα τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας καὶ τή νόθευση τῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως τοῦ λαοῦ μας.

Γενικά ὁ Διαφωτισμός «δίδει τό προβάδισμα στή γνωσιολογία σέ βάρος τῆς μεταφυσικῆς. Οἱ θρησκευτικές πεποιθήσεις ἀδυνατίζουν, ἐνώ παράλληλα ἐπικρατεῖ ἡ τάση γιά ἐγκόσμια εύδαιμονία. Τό κέντρο βάρους ἀπό τήν ἀγιότητα μετατίθεται στήν κοσμική σοφία καὶ περαιτέρω στήν ἐπίγεια ἀπόλαυση. Θεοποιεῖται ἡ ἐπιστήμη καὶ ὑποτιμάται ἡ θρησκεία. Βλ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ, 'Ο ἄγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἀπόστολος τῆς ἐνότητος τοῦ Ἐθνους, Ἀθήναι 1980, σ. 10.

26. Τήν ἴδια ἀποψη μέ τόν Κοσμᾶ θά ἐκφράσει σχεδόν αὐτολεξεί καὶ

Ο μεγάλος αὐτός ἐθναπόστολος τοῦ δούλου Γένους θεωροῦσε τήν ἀμέλεια γιά τήν ἰδρυση σχολείων βαρύτατο ἀμάρτημα. Γι' αὐτόν ὁ δρόμος γιά τόν παράδεισο, κοντά στά ἄλλα, περνάει ἀπό τό σχολεῖο. Σέ ἄλλο σημεῖο τῶν Διδαχῶν του γράφει:

«Καλύτερα νά ἔχης εἰς τήν χώραν σου σχολεῖον ἐλληνικόν παρά νά ἔχης βρύσες ποταμούς, διατί η βρύσης ποτίζει τό σῶμα, τό δέ σχολεῖον ποτίζει τήν ψυχήν, τό σχολεῖον ἀνοίγει τές ἐκκλησίες, τό σχολεῖον ἀνοίγει τά μοναστήρια. Ἀνίσως καὶ δέν ἥτανε σχολεῖα, ποῦ ἥθελα ἔγω νά μάθω νά σᾶς διδάσκω»²⁷.

Στό δίλημμα πτωχά καὶ γραμματισμένα ἡ πλούσια καὶ ἀγρόαμμα παιδιά, ὁ πατρο-Κοσμᾶς ἐπιλέγει χωρίς συζήτηση τό πρώτο. Η ὑπαρξη σχολείων είναι θέλημα Θεοῦ. Γι' αὐτό προτρέπει τούς γονεῖς:

ό Παπουλάκος, πού ἔζησε τόν ἄθεο διαφωτισμό στή μόλις ἀπελευθερωμένη Ἑλλάδα. Βλ. Μητροπολίτου Δημητριαδός Χριστοδούλου, Οἱ ίδεοι γιγαντες κατευθύνσεις τῆς παιδείας κατά τόν "Άγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό (πολυγραφημένη ὄμιλία, πού ἐκφωνήθηκε στό Βόλο στίς 30 Ιανουαρίου 1980).

27. Διδ. Α'1, Μεν., σ. 142.

«Νά κάμετε τρόπον ἐδῶ εἰς τὴν χώραν σας διά σχολεῖον, νά βρῆτε ἔνα διδάσκαλον καί νά τὸν πληρώνετε νά σᾶς μαθαίνῃ τὰ παιδιά σας, διτί ἀμαρτάνετε πολύ νά τὰ ἀφήνετε ἀγράμματα καί τυφλά καί μή μόνον φροντίζετε νά τούς ἀφήσετε πλούτη καί υποστατικά καί μετά τὸν θάνατὸν σας νά τὰ τρῶν καί νά τὰ πίνουν καί νά σᾶς ὀπισολογοῦν.

Καλύτερα νά τὰ ἀφήσετε πτωχά καί γραμματισμένα παρά πλούσια καί ἀγράμματα. Έτοι ἀρέγει τοῦ Θεοῦ καί ἔτοι νά κάμετε διά νά ἀξιωθῆτε νά πηγαίνετε μαζί μέ τὰ παιδιά σας εἰς τὸν παράδεισον, εἰς τὴν κατοικίαν τῶν ἀγγέλων καί νά συγχαίρεσθε καί νά συνευφραίνεσθε πάντοτε»²⁸.

Τοίτο χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς παιδείας τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ εἶναι τὸ ἀνθρωποπλαστικό καί φρονηματιστικό της στοιχεῖο. Ο μεγάλος αὐτός παιδαγωγός τοῦ δούλου Γένους πίστευε πῶς χωρίς παιδεία ὁ ἀνθρωπὸς ἔξαγριώνεται. Μονάχα ἡ παιδεία ἀμβλύνει τὴν τραχύτητα τῶν ἀνθρωπίνων ἐνοτίκων, ἀνεβάζει τὸν ἀνθρωπὸ πάνω ἀπό τὸ ύλικό καί τὸ ζωῶδες καί καλλιεργεῖ τὸν ἐνδιάθετο κόσμο τοῦ ἀνθρώπου. Ἐλεγε μέ πικρό παράπονο ὁ ἄγιος τῶν Σκλάβων στούς ἀκροατές τῶν κηρυγμάτων του:

«Δέν βλέπετε πῶς ἀγρίεψε τὸ γένος μας ἀπό τὴν ἀμάθειαν καί ἐγινήκαμεν ὡσάν τὰ θηρία; Διά τοῦτο σᾶς συμβουλεύω νά κάμετε κάθε τρόπον νά ἔχετε σχολεῖα εἰς τές χώρες σας διά νά καταλαμβάνετε τὸ ἄγιον Εὐαγγέλιον, νά μή περιπατήτε εἰς τὸ σκότος»²⁹.

Σέ ἄλλο πάλι σημεῖο τῶν Διδαχῶν του ὀνομάζει ἀνθρωπὸ μονάχα αὐτὸν πού ἔμαθε γράμματα:

«Καί ὡσάν τὸ μάθης τὸ παιδί σου τὰ γράμματα, ἀδελφέ μου, τότε λέγεται ἀνθρωπὸς, μά ἀν δέν το μάθης τὰ γράμματα, εἶναι ὡσάν τὸ γουρουνόπουλο»³⁰.

28. Διδ. Α'2, Μεν., σ. 173.

29. Διδ. Ε', Μεν., σσ. 266-267.

30. Διδ. Β'2, Μεν., σ. 210.

Ἐεχωριστό ἦταν τό ἐνδιαφέρον του για τή μόρφωση τοῦ κλῆρου. Ἡθελε μορφωμένο κλῆρο ὁ πατρο-Κοσμᾶς, γιατί ἤξερε ὅτι οἱ ἵερεῖς ἦταν ἡ προφυλακή τοῦ Γένους καί ἔπρεπε νά σηκώσουν στούς ὠμους τους τό μεγάλο βάρος διατηρήσεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν θρησκευτικῶν ἀδελφῶν μας.

«Διά τοῦτο σᾶς συμβουλεύω, ἄγιοι ἵερεῖς, τώρα ὅπού ἔχετε καιρόν, νά καθίσετε νά διαβάσετε διά νά καταλάβετε παραμικρὸν τί λέγει τὸ ἄγιον Εὐαγγέλιον. Ωσάν ἔχετε τὸν τρόπον, ὅποιος παπᾶς ἡ κοσμικός θέλει νά μάθη γράμματα Ἑλληνικά, ἃς σηκωθῇ ἀπάνω νά μοῦ τό εἰπῃ νά τὸν εὐλογήσω καί ἐγώ νά βάλω καί ὀλους τοὺς χριστιανούς νά τὸν συγχωρέσουνε»³¹.

΄Απευθυνόμενος κάποτε σέ μέλλοντα κληρικό τοῦ εἰπε:

«Λέγω μόνον διά ἐσένα, παιδί μου, ὅπού μέλλεις νά γένης παπᾶς, πρέπει πρῶτον νά είσαι καθαρός ὡσάν τὸν ἄγγελον, νά μάθης γράμματα Ἑλληνικά, νά ἔξεύρῃς νά ἐξηγᾶς τὸ Εὐαγγέλιον καί τὴν Ἀγίαν Γραφήν»³².

΄Η βαθύτερη εύαισθησία τοῦ πατρο-Κοσμᾶ ἐκδηλώνεται στή σπουδῇ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας καί στήν ίσχυροποίηση τῶν ἀσθενῶν ἐθνολογικά καί γλωσσικά διαμερισμάτων τῆς ἐθνότητας, ιδίως τῶν βιοειστέρων. Καί τοῦτο, γιατί ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγε,

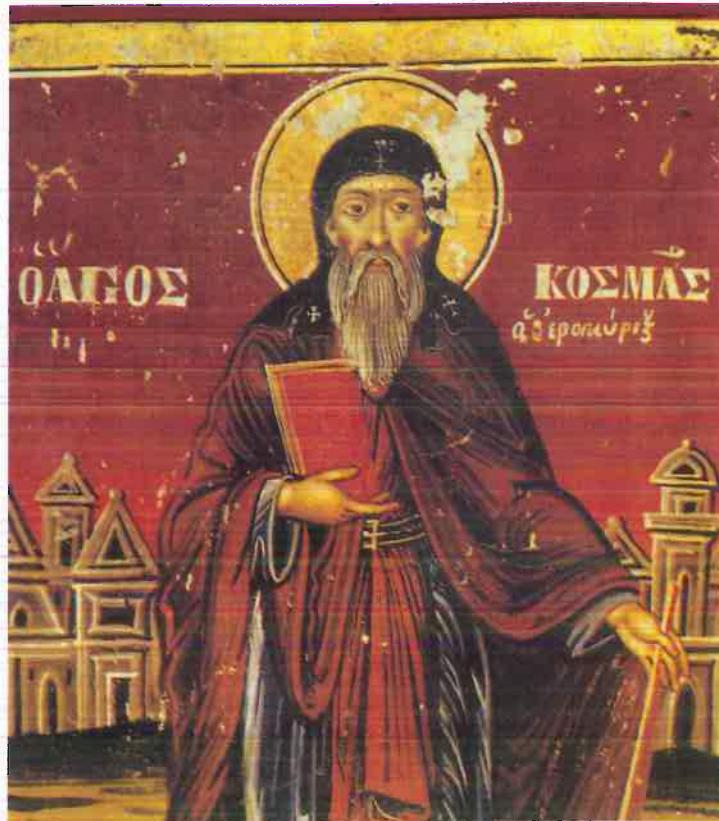
«Ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι εἰς τὴν Ἑλληνικήν καί ἀνδέν σπουδάξῃς εἰς τὸ Ελληνικόν, ἀδελφέ μου, δέν ἥμπορεῖς νά καταλάβης ἐκεῖνα ὅπού ὁμολογᾶς ἡ Ἐκκλησία μας»³³.

΄Αναγνωρίζοντας τὸν πολιτισμικό χαρακτήρα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἐπέκρινε ἐπιμελῶς ὅσους μιλοῦσαν βλάχικα

31. Διδ. Ε', Μεν., σ. 281.

32. Ο.π., σ. 279.

33. Διδ. Β'2, Μεν., σ. 209.

Εικόνα τοῦ Ἅγιου στὸν ιερό Ναό Ἅγιας Παρασκευῆς Μετσόβου.

ἡ ἀρβανίτικα καὶ σύσταινε παντοῦ τῇ χρήσῃ τῆς ἐλληνικῆς, ως γλώσσας ἐπίσημης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἴδιωτικῶν σχέσεων.

«Οποιος χριστιανοί, ἄνδρας καὶ γυναικα, ὑπόσχεται μέσα στὸ σπίτι του νά μή κουβεντιάξῃ ἀρβανίτικα, ἃς σηκωθῇ ἀπάνω νά μοῦ τό πῆ καὶ ἔγω νά πάρω ὅλα του τά ἀμαρτήματα εἰς τόν λαμόν ἀπό τόν καιρόν πού ἐγεννήθη ἔως τώρα καὶ νά βάλω ὅλους τούς χριστιανούς νά τόν συγ-

χωρήσουνε καὶ νά λάβῃ μίαν συγχώρεσιν, όπού ἀν ἔδινε χιλιάδας πονηγιά δέν τήν ἐματάβρισκε»³⁴.

Ήταν τόσο δυνατή ἡ προσπάθεια γιά τήν κατάργηση τῆς διγλωσσίας, ώστε οἱ Ρουμάνοι ἀντέδρασαν στήν κατάταξη στό Ὁρθόδοξο ἀγιολόγιο τῆς μνήμης του μέ Πατριαρχική καὶ Συνοδική πράξη. Ἡ ἀντέδραση αὐτή τῶν Ρουμάνων ὀφελεῖται στό μίσος, πού ἔτρεφαν κατά τοῦ Κοσμᾶ, ἐπειδὴ μὲ τούς ἀγῶνες του χτύπησε τό βλάχικο ἰδίωμα, τό ὅποιο ἡ Ρουμανία θέλησε νά τό ἐκμεταλλευτεῖ ἐθνικιστικό³⁵. «Οπως παρατηρεῖ ὁ ἀκαδημαϊκός Ἀντώνιος Κεραμόπουλος, «Οἱ ἔξω τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος ἴστοριογραφοῦντες Κουτσόβλαχοι κακολογοῦσαν τόν “μαῦρον ἐκβιαστήν” Κοσμᾶν τόν Αἰτωλόν καὶ τό Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, διότι τοῦτο, ἀσκοῦν ἀντιρουμανικήν πολιτικήν κατά τόν ιη' αι., ἔστειλε τόν ἐνάρετον ιεροκήρυκα Κοσμᾶν, ὃν λατρεύουσιν ὡς ἄγιον ἡ Δυτική Στερεά καὶ Μακεδονία καὶ ὅλη ἡ Ἡπειρος καὶ Θεσσαλία, ὅχι εἰς τήν καρδίαν τῆς Ρουμανίας, ἦν ἐκυβέρναν ἐκκλησιαστικῶς, ἀλλ' εἰς τά Ζαγοροχώρια τῆς Ἡπείρου, ἀτινα ἀκούοντα φιλιππικούς κατά τῆς ἐπεισάκτου καὶ χρόνους δουλείας ἀναμιμησούσης λατινογενούς γλώσσης, ἐπανῆλθεν εἰς τήν ἐλληνικήν γλώσσαν ἀμέσως ἀπό τῆς μιᾶς ἡμέρας μέχρι τῆς ἄλλης»³⁶.

Ἡ ἀγάπη τοῦ πατροῦ-Κοσμᾶ γιά τήν ἐλληνική γλώσσα

34. Φάνη Μιχαλόπουλον, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆνα 1940, σ. 47.

35. Κ. Φολτάϊτς, 'Ο ἄγιος Κοσμᾶς εἰς τό στόμα τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ, Ἀθῆνα 1929, σ. 12, ὅπου εὔποχοι ὁ σ. προσθέτει: «Εἰδικάτερον θά είχον νά ἀναφέρω δτὶ οἱ βλαχόφωνοι πληθυσμοὶ τῆς Ἡπείρου ἐπί τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἅγιου Κοσμᾶ είχον ἥδη ἐλληνικήν μάρφωσιν τήν ὅποιαν ἐκινητοποίησεν ἔτι περισσότερον ἡ διδαχὴ καὶ αἱ ἐν γένει ἐνέργειαι τοῦ Ἅγιου». Πρβλ. Ἀγγ. Παπακώστα, «Η συναριθμησις εἰς ἄγιονς καὶ ιερομάρτυρας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ (1714-1779)», ΕΗΧ, ΝΚ2 (1962), σο. 9-15.

36. Ἀντών. Κεραμόπουλον, Τί είναι οι Κουτσόβλαχοι, Ἀθῆναι 1939, σ. 75, σημ. 1.

ῆταν ἄμεσα συνδεδεμένη μέ το Εὐαγγέλιο καὶ τὴν Ἐκκλησία πού «εἶναι εἰς τὴν ἐλληνική»³⁷. Ἡ ἐλληνική γλώσσα ῆταν γιά τὸν Κοσμᾶ: Εὐαγγέλιο, ύμνολογία, λατρεία, θεολογικοί δροι, πού δέν ἀντικαθίστανται καὶ δέν ἀποδίδονται, ὅταν μεταφρασθοῦν. Αὐτός ῆταν ὁ βασικός λόγος πού ὁ ἄγιος Κοσμᾶς χτυποῦσε τῇ διγλωσσίᾳ³⁸. Ἡθελε ἐθνική διμοιογένεια καὶ δύμοψυχία ὁ ἄγιος Κοσμᾶς, χωρίς γλωσσικές ρωγμές στό ἐθνικό σκάφος. Γιατί πίστευε πῶς μονάχα ἔτσι θά μπορέσει νά ἔρθει γρηγορότερα «τὸ ποθούμενον», ἡ ήμέρα τῆς ἐθνικῆς τοῦ Γένους ἀναστάσεως.

γ. Σύγχρονα προβλήματα προσανατολισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας.

Ἄν θά θέλαμε νά ἐκτιμήσουμε τή σημερινή κατάσταση τῆς ἐλληνορθοδόξου προαδόσεως στή σύγχρονη ἐλληνική παιδεία, γιά τή θεμελίωση καὶ ἐδραίωση τῆς δόπιας ἀγωνίστηκε ὁ ἄγιος Κοσμᾶς, θά μπορούσαμε νά πούμε πῶς, ἐνῶ θεωρητικά εἶναι συνταγματικά κατοχυρωμένη, στήν πράξῃ διακωμαδεῖται καὶ περιφρονεῖται. Ἰδιαίτερα τά τελευταῖα χρόνια παρατηροῦνται θλιβερά καὶ ἀπαράδεκτα περιστατικά, ὅπως ἡ πλαστογράφηση τῆς ιστορίας, ἡ ἀποκοπή ἀπό τίς ρίζες τοῦ Ἐθνους, ἡ περιφρόνηση τῆς προαδόσεως, ὁ παραμερισμός τῆς μακραίωνης πολιτιστικῆς μας κληρονομίας. Στά σύγχρονα σχολεῖα ἡ κατάσταση δέν εἶναι καλύτερη. Κυκλοφοροῦν διδακτικά βιβλία διαποτισμένα ἀπό τὸν ιστορικό ψευδόμενο, πού ἀποκηρύσσεται στίς κοιτίδες του, καθώς καὶ στήν πατρίδα μας πολύ ἐνωρίτερα ἀπό τοὺς εἰσαγωγεῖς του³⁹. Ὁ ἐκκλησιασμός τῶν μαθητῶν

37. Διδ. Β'2, Μεν., σ. 209.

38. Ἰωάν. Πάλλη, «Ο Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ώς ιεραπόστολος καὶ παδαγωγός τοῦ Γένους», Κοινωνία 24 (1981), σ. 175.

39. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ἐκκλησία καὶ Τουρκοχρατία» Ἐλευθερία (Λαρίσης) 31.3.1985, σ. 8. Προβλ. τοῦ ίδιου, «Θεώρηση τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821» (sine ira et studio), Ἐλληνοχροιστιανική Ἀγωγή 334 (1986), σσ. 69-76.

καθίσταται προβληματικός. Ἐνθαρρύνονται οἱ ἐκτρεπόμενοι ἐκπαιδευτικοί. Μέ τά μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως δημιουργεῖται ἔντονη ἀντιτυνεματική ἀτμόσφαιρα. Στά διδακτικά βιβλία διοχετεύονται ἀντιθρησκευτικές θέσεις. Τό Βυζάντιο καὶ ὁ πολιτισμός του ὑποτιμούνται. Ἡ ἀποστολή καὶ ἡ συμβολή τῆς Ἐκκλησίας στούς ἀγῶνες τοῦ Ἐθνους ἀποσιωπᾶται. Στά ἀναγνωστικά βιβλία λείπει κάθε ἀναφορά στή θρησκεία, τίν πίστη καὶ τήν Ἐκκλησία, μέ μακροπρόθεσμο στόχο τήν ἀλλοίωση τῆς Ἐλληνορθοδόξου ταυτότητας τοῦ Ἐθνους. Γενικά, ὅπως ἐπισημαίνει ἡ ἐγκύιλιος τῆς Ιεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος, «ἐπιχειρεῖται ἀλλοίωση τοῦ παραδοσιακοῦ μορφωτικοῦ ἴδεωδους μέσα στούς χώρους τῆς ἐκπαιδεύσεως γιά νά υποβαθμιστούν τά χριστιανικά του στοιχεῖα»⁴⁰.

Ποιοί ὅμως εἶναι οἱ λόγοι πού ὑπαγορεύουν τόν Ἐλληνορθόδοξο προσανατολισμό τῆς σύγχρονης ἐλληνικῆς παιδείας; Ἀναμφίβολα ἡ παιδεία, στό σύνολό της θεωρούμενη, ἀποτελεῖ κοινωνικό λειτούργημα, πού εἶναι στενά συνδεδεμένο μέ τήν ιστορική ἰδιοσυστασία καὶ τήν ἰδεολογική φυσιογνωμία τοῦ κάθε λαοῦ. Πάντοτε ἔχει συγκεκριμένο ἰδεολογικό προσανατολισμό, τόν ὅποιο προσφέρει ἡ γενιά τῶν ἐνηλίκων στή γενιά τῶν παιδαγωγούμενων. Ο ἰδεολογικός αὐτός προσανατολισμός πηγάζει ἀπό τά ἰδανικά καὶ τίς ἀξίες, πού διέπουν τή σκέψη καὶ τή ζωή τῆς γενιᾶς πού ἀσκεῖ τήν ἀγωγή. Τό ιράτος μέ τό σχολεῖο ἐκφράζει θεσμικά αὐτή τή σχέση. Τόσο μέ τό Σύνταγμα ὅσο καὶ μέ ἄλλα νομοθετικά κείμενα ὁρίζει τούς σκοπούς τῆς ἀγωγῆς σύμφωνα μέ τό πιστεύω τοῦ λαοῦ. Οἱ σκοποί αὐτοί πραγματώνονται μέ τή διδασκαλία τῶν μαθημάτων ἰδεολογικοῦ προσανατολισμοῦ. Μάλιστα τό ιράτος ἔχει χρέος νά κατοχυρώνει νομοθετικά αὐτό πού φρονεῖ ὁ λαός καὶ ἐπι-

40. Ἀθαν. Ι. Δεληρωστοπούλου, 'Ορθοδοξία – η σύγχρονη πρόκληση, Αθήνα 1986², σ. 267.

θυμεῖ νά προσφέρει στά παιδιά του, ἐπειδή ἀναγνωρίζεται ώς ἐντολοδόχος καί ἐνσαρκωτής τῆς λαϊκῆς βουλήσεως.

Οἱ Ἑλλῆνες κατά 95% καί πλέον εἶναι Ὁρθόδοξοι χριστιανοί. Ὁ λαός μας ἔχει θρησκευτική ὁμοιογένεια. Αὐτή τῇ δοκιμασμένῃ πείρᾳ τοῦ παρελθόντος ἐπιθυμοῦν νά προσφέρουν καί στήν ἐρχόμενη γενιά, χωρίς τήν παραμικρή παραγνώριση τοῦ δικαιώματος ἐλεύθερης ἀσκήσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων ἐκείνων, πού δέν εἶναι ὁρθόδοξοι ἡ καί χριστιανοί. Βασικό μέσο προσφορᾶς αὐτῆς τῆς πολύτιμης κληρονομίας εἶναι τό σχολεῖο, διά μέσου τοῦ ὅποιου οἱ Ἑλλῆνες ἀπό συστάσεως τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους προσφέρουν στά παιδιά τους καί τήν ἐλληνορθόδοξη πίστη καί ζωή.

Αὐτή ἡ δοκιμασμένη ἐλληνορθόδοξη παράδοση προστατεύεται καί ἀπό τό ἰσχύνον Σύνταγμα τοῦ 1975, πού ἀπῆχε καί τό πιστεύω τῆς συντομητικῆς πλειονότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Στό ἄρθρο 16, παρ. 2 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος ἀναγράφεται: «Ἡ παιδεία ἀποτελεῖ βασικήν ἀποστολήν τοῦ Κράτους, ἔχει δέ ὡς σκοπόν... τήν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς καί θρησκευτικῆς συνειδήσεως καί τήν διάπλασιν αὐτῶν ὡς ἐλευθέρων καί ὑπευθύνων πολιτῶν»⁴¹.

Ἄν αὖριο οἱ Ἑλλῆνες ἀλλάξουν πίστη καί δίκαιο, φυσικό εἶναι αὐτή ἡ ἀλλαγή νά ἐκφραστεῖ καί μέσα στό σχολεῖο. Σήμερα ὅμως οἱ Ἑλλῆνες, ὅπως ἀπέδειξαν καί μέ τήν παταγώδη ἀποτυχία τοῦ πολιτικοῦ γάμου, δέν ζητοῦν κάτι τέτοιο καί καλόν θά εἶναι ὁρισμένοι ἀμφισβητίες τῆς ἐλληνορθόδοξου παραδόσεως νά μήν αὐτοαναγορεύονται σέ ἐκφραστές τῆς λαϊκῆς βουλήσεως.

Ἐξ ἄλλου γιά τόν Ἑλληνισμό ἡ Ὁρθόδοξία δέν ἀποτελεῖ ἔνα ἀπλό εἰδυλλιακό στοιχεῖο, ἀλλά μά ζωντανή ἐντελέχεια, πού τοῦ ἔξασφάλισε βιωσιμότητα καί δύναμη καί πού συνεχίζει νά γονιμοποιεῖ καί νά τρέφει τή νεοελληνική

41. ΦΕΚ Α' 111/9.5.1975.

μας διάρκεια. Δέν γνωρίζουμε τί μιρρή θά εἶχε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία χωρίς τήν ἐλληνική κληρονομιά. Ωστόσο εἶναι κοινή συνειδηση πώς χωρίς τήν Ὁρθόδοξία Ἑλλάδα δέν θά ὑπῆρχε σήμερα. «Οπως γράφει χαρακτηριστικά ὁ ἐθνικός μας ίστορικός, «Τό Ἑλληνικόν Ἐθνος δέν διεσώθη, τούλαχιστον δέν διεσώσει τήν ίστορικήν αὐτοῦ ἀξίαν, εἰμή διά τῆς μετά τοῦ Χριστιανισμοῦ συμμαχίας»⁴².

Ἡ Ὁρθόδοξία βοήθησε τόν Ἑλληνισμό νά ξεπεράσει τή βαθιά πολιτική καί πολιτιστική κρίση πού περνοῦσε, δι-ταν ἐκείνη ἐμφανίστηκε. Πανίσχυρα κέντρα πνευματικῆς ἀφυπνίσεως τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἀναδείχτηκαν ὅλες οἱ Ἐκκλησίες πού ἴδρυθηκαν ἀπό τόν Ἀπόστολο Παῦλο. «Οπως γράφει σύγχρονος πανεπιστημιακός δάσκαλος «ἡ Ὁρθόδοξία συνετέλεσε στήν ἐξυγίανση ἡ ὄλοκλήρωση τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, δό όποιος εἶχε πολλά κενά, ἐλλείψεις καί στίγματα»⁴³. Χωρίς τήν Ὁρθόδοξία ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικός πολιτισμός θά εἶχε ταφεῖ κάτω ἀπό τά ἐρείπια τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου.

Τό **Βυζάντιο** «συνυφασμένο μέ τήν Ὁρθόδοξία, ἐπιτελεῖ νέα θαύματα καί καταστέφει μέ νέας δόξας τό ἐλληνικόν ὄνομα»⁴⁴. Διατηρεῖ γιά χήλια ὄλοκληρα χρόνια τήν πνευματική κληρονομιά τῆς ἀρχαιότητας ἀπό τίς ἐπιθέσεις βαρβάρων λαῶν. Πέτυχε τή συνένωση τῶν πολιτῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους σέ μια ἐνιαία καί κοινή ἐκπολιτιστική προσπάθεια, ὥστε δικαιολογημένα ὁ Jorga νά πεῖ πώς «ἡ Ὁρθόδοξία ὑπῆρξεν ὁ κύριος παράγων ἐξελληνισμοῦ»⁴⁵.

Ἀν σήμερα ὑπάρχουν κλασικές σπουδές καί μελέτη τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας, αὐτό κυρίως ὀφείλεται στούς μεγάλους πατέρες τής Ἐκκλησίας, σέ πολλά μονα-

42. Κων. Παπαρρηγοπούλου, *Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Εθνους*, τ. β', σσ. 316 καί 95.

43. Εναγγ. Θεοδώρου, *Οἰκοδόμοι Πολιτισμοῦ*, Ἀθῆναι 1968, σ. 303.

44. Λεων. Φιλιππίδου, *Ἑλλάς πιστεύουσα*, Ἀθῆναι 1937, σσ. 13-14.

45. Κων. *Ἀμάντου, Ιστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους*, τ. α', σ. 59.

στήρια καὶ χριστιανικά βυζαντινά ἀντιγραφικά ἐργαστήρια, τά ὅποια διέσωσαν καὶ διέδωσαν τά ἔργα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὁ γνωστός βυζαντινολόγος Κάρολος Ντήλ διακήρυξε: «Ἡ σύγχρονος Ἑλλάς ὀφεῖται πολύ περισσότερο αἱς τὸ χριστιανικὸν Βυζάντιον παρ’ ὅσα εἰς τὰς Ἀθῆνας τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Φειδίου»⁴⁶.

Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ προσφορά τῆς Ὁρθοδοξίας στὸν Ἑλληνισμὸν ὑπῆρξε γενναιάτερη, ἥταν ἡ περίοδος μετά τὴν πτώση τῆς βασιλεύουσας καὶ τῇ διάλυσῃ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τότε ἡ Ὁρθοδοξία εἶδε σάνι ἰστορικό τῆς χρέος τὴν συντήρηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ ἀνταποκρίθηκε στὸ χρέος αὐτό τετρακόσια καὶ πλέον χρόνια μέ τὰ πόλυτη συνέπεια. Δικαιολογημένα ὁ ἰστορικός Σπυρίδων Ζαμπέλιος δήλωσε: «Χωρὶς τὴν Ὁρθοδοξίαν τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος δέν ἦθελεν ἴσως ὑπάρχει σήμερον ἢ ἐντός βιβλιοθηκῶν καὶ εἰς σοφῶν τινων ἀναμνήσεις»⁴⁷.

Γενικά ἡ Ὁρθοδοξία ἀπέβη γιὰ τὸ Γένος μας «πνοή ζωογόνος, ἔμπνευσις καὶ καθοριστικὴ ἀρχὴ τῆς αὐτοσυνειδησίας του, ἐνοποιός δύναμις, πηγὴ λυτρώσεως καὶ ἐλπίδα ἀναστάσεως εἰς περιόδους ἐθνικῶν περιπτειῶν»⁴⁸.

Ἐπομένως, τὸ Ἑλληνορθόδοξο ἰδεῶδες, ποὺ κυριολεκτικά διέπλασε τὸν ἀρχαῖο, βυζαντινό καὶ νεότερο Ἑλληνισμό καὶ συνέβαλε στὴ διατήρηση μιᾶς δισχιλιόχρονης πολιτιστικῆς συνέχειας, δέν εἶναι δυνατόν νά παραθεωρηθεῖ ἀπό τὸ Ἑλληνικό σχολεῖο. Λόγοι δηλ. Ἰστορικοί, ἐθνικοί καὶ πολιτιστικοί, καθιστοῦν ἐπιβεβλημένη τὴν ἐμφύσησή του στοὺς μαθητές. Μονάχα πρόσωπα προκατειλημμένα καὶ ἀνιστόρητα εἶναι δυνατόν νά ζητοῦν τὸν ἔξοβελισμό αὐτοῦ τοῦ μεγέθους ἀπό τὸ γνωστικό πεδίο τοῦ μαθητῆ.

46. Charles Diehl, Ἰστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, μτφρ. Ἐμμ. Καψαμπέλη, Ἀθῆναι 1923, σ. 8.

47. Θεοδώρου, δ.π., σ. 304. Πρβλ. Κων. Μουρατίδου, Ἐκκλησία - Πολιτεία - Σύνταγμα, Ἀθῆναι 1975, σ. 17.

48. Βαρνάβα Δ. Τζωρτζάτου, Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ἡμεῖς, ἐν Ἀθήναις 1981, σ. 6.

‘Ο ἄγιος Κοσμᾶς σὲ τοιχογραφία στὸν ἱερό Ναό Μεγάλης Παναγίας Σαμαρίνας.

Πράγματι ή έλληνορθόδοξη ἀγωγή, ὅπως τήν ὁραματίστηκε καί τήν ἔξεφρασε ὁ πατρο-Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἔχει μά μοναδική διαχρονική παιδαγωγική σημασία καί ἀξία. Κατά πρῶτον ἀνταποκρίνεται στό παιδαγωγικό καί ἐπιστημονικό αἴτημα τῆς ὀγωγῆς τοῦ ὄλου. Ἰκανοποιεῖ θεμελιώδεις προδιαθέσεις τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρχεως. Ὁξεύει τήν αριτική σκέψη. Ρίχνει πλούσιο φῶς στά αἰχμηρά ὑπαρξιακά καί μεταφυσικά του ἐρωτήματα. Δημιουργεῖ ἀνώτερα ὀντολογικά βιώματα. Προσφέρει σύστημα ἀξιῶν. Ὁρίζει τό νόημα τοῦ ὑπάρχειν μέσα στόν κόσμο. Ὁδηγεῖ στόν ἀξιολογικό ἔλεγχο τῶν διαφόρων ἰδεολογιῶν⁴⁹. Προσφέρει τήν λύτρωση, τήν ὅποια καμιά ἄλλη ἐνδοκοσμική καί πολιτιστική ἀξία δέν μπορεῖ νά προσφέρει. Ἐπί πλέον ἱκανοποιεῖ ὅλα τά μιօρφολογικά αἴτηματα τῆς νεότερης ψυχολογικῆς τυπολογίας καί παιδαγωγικῆς, συνδυάζοντας στή ζωή τά στοιχεῖα τῆς ἐνδοστρέφειας καί ἔξωστρέφειας, τά ὅποια κατά τόν Γιούγκ συνιστοῦν τόν ὀλοκλήρωμένο τύπο τοῦ ἀνθρώπου, καθώς καί τό αἴτημα τοῦ Σπρόγγερ, γιά ἀρμονική ἱκανοποίηση ὅλων τῶν ἔμφυτων ἀξιολογικῶν τάσεων καί προδιαθέσεων τῆς ὑποχής μέ τή βίωση καί τήν πραγματοποίηση ἀντιστοίχων αἰσιῶν⁵⁰.

Η Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή ἀποτελεῖ μιά παρεμβολή στή ζωή τῶν νέων, ἀφοῦ εἶναι ἔνας τέλειος ἀνθρωπισμός. Ὁχι ἔνας ἀνθρωπισμός δυτικοῦ τύπου, ὁ ὅποιος ἔχει καθαρῶς ἐνδοκοσμικό χαρακτήρα καί ἀδιαφορεῖ τελείως γιά τή σχέση ἀνθρώπου καί Θεοῦ, μέ συνέπεια τήν ἀδυναμία θεμελιώσεως τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά ἔνας θεοκεντρικός ἀνθρωπισμός, ριζωμένος ἐκεῖ ὅπου ὁ ἀνθρωπός ἔχει τίς οἵτες του, ἀνθρωπισμός ἀρτιος, ἀνθρωπισμός τῆς ἐνσαρκώσεως⁵¹.

49. Εὐαγγ. Θεοδώρου, «Τό μάθημα τῶν θρησκευτικῶν», Κοινωνία 25 (1982), τεῦχος 1, σ. 37.

50. Τοῦ ἴδιου, «Ο ἀγών γιά τήν ὀλοκλήρωση τῆς προσωπικότητος», Διάλογος μέ τόν Φοιτητή, ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1970, σ. 70.

51. Μέγα Λ. Φαράντου, Δογματική καί Ἡθική, Ἀθήνα 1973, σ. 179.

Ἡ Ἑλληνορθόδοξη παιδαγωγική προσφέρει μά ὀλοκληρωμένη μόρφωση καί παιδεία, ὡστε νά ἀποφεύγονται οἱ ἐπικίνδυνες ἀκρότητες καί μονομέρειες. Ἐδῶ δέν ἔχουμε οὔτε ἔναν ἄκροτο δογματισμό, που ὁδηγεῖ στήν τυπολατρεία οὔτε μά ἐγκόσμια κοινωνική διάσταση, που τήν ὑποβιβάζει σέ ἀπλό κώδικα ἥθικης⁵². Στήν Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή ἔχουμε ἔνα τέλειο συνδυασμό ἀτομικότητας καί κοινωνικότητας, μεταφυσικοῦ καί ἰστορικοῦ, θείας αὐθεντίας καί ἀνθρώπινης ἐλευθερίας, ὁρθοδοξίας καί ὁρθοπραξίας, ἰστορικῆς θεωρήσεως καί ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας, αἰωνίου καί παροδικοῦ, ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ καί θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου⁵³.

Σέ ἀντίθεση μέ τήν παιδαγωγική τῶν ὀλοκληρωτικῶν συστημάτων, που βλέπουν τόν ὄνθρωπο σάν ἄτομο, ἔννοια καθαρά βιολογική καί οἰκονομική, ἡ παιδαγωγική τῆς Ὁρθοδοξίας βλέπει τόν ὄνθρωπο ὡς πρόσωπο, ἔννοια ἥθική καί πνευματική. Ἡ ὁρθόδοξη ἀγωγή δημιουργεῖ ὀλες τίς προϋποθέσεις γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητας. Συναντινόσσει ἀρμονικά τίς νοητικές, συναισθηματικές καί βουλητικές δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Προσφέρει ἀφ' ἐνός μέν ἔνιαία ἐρμηνεία τῆς ὑπάρχεως, ἀφ' ἐτέρου δέ μιά πίστη γιά δράση, που ἔπειρνάει τήν ἀπλή κοινωνική συμμόρφωση καί τά σύνορα τοῦ θνητοῦ τούτου κόσμου. Τέλος χαρίζει στήν ἀνθρώπινη προσωπικότητα χαρακτηριστική ὀλοκλήρωση, ἀφοῦ τῆς προσφέρει μιά γαλήνια αὐτοσυγκέντρωση προσπαθειῶν⁵⁴.

Όλα τά προηγούμενα δικαιώνουν ἀπόλυτα τόν Μεγάλο Διδάχο τοῦ Γένους πατρο-Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό, που πάσχιζε γιά τόν ἔλληνορθόδοξο προσανατολισμό τῆς παιδείας.

Ίδιαίτερα σήμερα, καθώς ζοῦμε ἥδη στήν μετά ΟΝΕ ἐποχή, κατά τήν ὅποια θά ὁδηγθούμε σέ ἔναν πολιτιστικό

52. J. Maritain, Humanisme integral, Paris 1968, σ. 81.

53. Κων. Μουρατίδου, «Η θρησκευτική παιδεία σήμερα», Κοινωνία 25 (1982), τεῦχ. 1, σ. 31.

54. Fr. Poerster, Religion und Charakterbildung, München 1925, σ. 237.

καὶ πνευματικό συγκρητισμό τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἡ Ὁρθοδοξία καλεῖται στήν ἐνεργότερη παρουσία καὶ προσπάθεια γιά τῇ διατήρηση τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἔθνικοῦ καὶ πνευματικοῦ μας βίου. Ὄπως ἔχει παρατηρηθεῖ «Δέν πηγαίνουμε στήν Ε.Ο.Κ. γιά νά ἀλλωθοῦμε, ἀλλά γιά νά ἀλώσουμε πνευματικά τήν Εὐρώπη. Δεδομένου ὅτι Εὐρωπαῖοι διανοούμενοι πιστεύουν ὅτι πολλά ἔχει νά ὠφεληθεῖ ἡ Εὐρώπη ἀπό τήν ἀμεση ἐπαφή μέ τήν ἑλληνική κλασική κληρονομιά καὶ τήν νεοελληνική χριστιανική ὁρθόδοξη ζωὴ καὶ πραγματικότητα»⁵⁵.

Ἡ ἑλληνορθόδοξη παράδοση, γιά τήν ὁποία ἀγωνίστηκε καὶ ἔχυσε τό αἷμα του ὁ ἄγιος Κοσμᾶς ὁ Αἴτωλος, ἀποτελεῖ γεγονός καὶ ἀπόλυτη πραγματικότητα, μπροστά στήν ὁποία πρέπει νά σταθοῦμε γονυκλινεῖς. Ἀποτελεῖ τό πιο βασικό παραδοσιακό μας στοιχεῖο. Καί ἂν ἀποξενωθοῦμε ἀπό αὐτό θά ἔρθει σιγά σιγά ἡ ἀποξένωσή μας καὶ ἀπό ὅλα τά ἄλλα παραδοσιακά μας γνωρίσματα.

— 3 —

Ο ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ ΩΣ ΠΡΟΦΗΤΗΣ

a. Γενικά περὶ τῆς μετά Χριστόν προφητείας.

Ο πατρο-Κοσμᾶς ὁ Αἴτωλος δέν ὑπῆρξε μονάχα ὁ μεγάλος θρησκευτικός, ἔθνικός καὶ κοινωνικός ἀναμορφωτής τῶν χρόνων τῆς σκλαβιᾶς, ἀλλά καὶ ἔνας μεγάλος μετά Χριστόν προφήτης, πού ἐντυπωσιάζει μέ τό πλῆθος, τήν ποικιλία καὶ τήν ἀκριβολόγο διατύπωση τῶν προφητειῶν του, ἀπό τίς ὁποῖες οἱ περισσότερες ἔχουν ἥδη ἐκπληρωθεῖ.

Στούς περισσότερους Χριστιανούς ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίληψη ὅτι μετά τό Χριστό δέν ὑπάρχουν προφῆτες. Αὐτό ὅμως δέν εἶναι ἀληθές, ἀφοῦ τό χάρισμα τῆς προφητείας¹ ὑπάρχει διαιρῶς στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Στόν κατάλογο τῶν χαρισμάτων τῆς ἀρχέγονης Ἐκκλησίας οἱ Προφῆτες κατέχουν τή δεύτερη θέση μετά τούς Ἀποστόλους.

1. Προφητεία εἶναι ἡ ἀκριβής προαγγελία μελλόντων γεγονότων καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ στήν πορεία τοῦ ιστορικοῦ «γίγνεσθαι». Γιά τόν König εἶναι τό ἀμύμητο καὶ δλως μοναδικό ἀποτέλεσμα τῆς θείας ἐνέργειας ἐπί τοῦ φερεφώνου της. (Theologia des Alten Testament, Stuttgart 1923, γ' - δ' ἔκδ., σο. 55-62). Γιά τόν ιερό Αύγουστινο «οὐδέν ἄλλο εἶναι ὁ προφήτης τοῦ Θεοῦ εἰμὴ ἄγγελος τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ» (Quaest. in Hept. 17: PL 34, 601). Ἀλλωστε «οὐ γάρ θελήματι ἀνθράπου ἡνέχθη ποτέ προφητεία, ἀλλ' ὑπό Πνεύματος Ἅγιου φερόμενοι ἐλάλησαν ἄγιοι Θεοῦ ἀνθρώποι» (B' Πέτρου, α', 21). Ο προφήτης, δεχόμενος τίς θείες ἀνακοινώσεις ἔχει τίς ἱκανότητές του συνειδητές καὶ ἐνεργοποιημένες, ἀφοῦ οὐδέποτε ἡ προφητεία δέν καταλύει τήν ἀτομικότητα, τό χαρακτήρα καὶ τήν προσωπική σφραγίδα τοῦ φερεφώνου της. Ο Πασκάλ θεωρεῖ τήν προφητεία ὡς τό μοναδικό θαῦμα τῆς ιστορίας, πού ἀποδεικνύει τή θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τή θειότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τό γεγονός ὅτι ὁ Χριστιανισμός δέν εἶναι μά κοινή ἀποκαλυπτική ἐμπειρία, ἀλλά ἡ ἴδια ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ στήν ἀνθρώπινη ιστορίᾳ.

55. Ἀνθίμου Ρούσσα, Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας γιά τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στήν EOK, Ἀθῆναι 1979, σ. 22.

Ο ἀπόστολος Παῦλος γράφει: «Ἐκάστῳ δέ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρός τό συμφέρον. Ὡς μὲν γάρ διά τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἀλλως δέ λόγος γνώσεως κατά τό αὐτό Πνεῦμα, ἐτέρω δέ πίστις ἐν αὐτῷ τῷ Πνεύματι, ἀλλως δέ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἀλλως δέ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἀλλως δέ προφητεία ...πάντα δέ ταῦτα ἐνεργεῖ τό ἔν καὶ τό αὐτό Πνεῦμα, διαιροῦντας ἴδια ἐκάστῳ καθὼς βούλεται...»². Σέ εἶτα σημεῖα ὁ Ἰδιος Ἀπόστολος ὅμιλει γιά τό προφητικό χάρισμα ὡς ἔξῆς: «... ἔδωκεν (ὁ Κύριος) τούς μέν ἀποστόλους, τούς δέ προφήτας, τούς δέ εὐαγγελιστάς, τούς δέ ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρός τόν καταρτισμόν τῶν ἀγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομήν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ»³ «καί ... οὓς μέν ἔθετο ὁ Θεός ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν»⁴.

Η φράση «οὐδείς μετά Χριστόν προφήτης» ἔχει τήν ἔννοιαν ὅτι μετά τόν Βαπτιστή Ἰωάννη κλείνει ὁ κύκλος τῶν μεσσιανικῶν προφητειῶν, ἀφοῦ «τό φῶς (ὁ Μεσσίας) ἐλήλυθεν εἰς τόν κόσμον»⁵. Η προφητεία ὅμως ὡς ἀγιοπνευματικό χάρισμα ὑπάρχει διαρκῶς στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἡ γενεσιοναργός της αἵτια, «τό ἀκτιστοσυμπλαστούργοσύνθρονον»⁶ Ἀγιον Πνεῦμα, «ἥν μέν ἀεί καὶ ἔστι καί ἔσται οὔτε ἀρξάμενον οὔτε πανούμενον»⁷.

Τό τελευταῖο βιβλίο τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου, εἶναι βιβλίο προφητικό. Ἐκεῖ ὁ Ἰωάννης μιλάει γιά τόν ἑαυτό του ὡς προφήτη καὶ γιά τό βιβλίο του

2. Α' Κορ. ιβ', 7-11.

3. Ἐφεσ. δ', 11-13.

4. Α' Κορ. ιβ', 28.

5. Ἰωάν. γ', 19.

6. Ἰαμβικός Κανόνας τῆς Πεντηκοστῆς.

7. Στιχηρός αἴνων τῆς Πεντηκοστῆς.

ώς προφητεία⁸. Στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων γίνεται συχνή ἀναφορά στό φαινόμενο τῆς προφητείας. Ὁ Ἀγαβος⁹ προφήτευσε στήν Ἀντιόχεια «...λιμόν μέγαν μέλλειν ἔσεσθαι ἐφ' ὅλην τήν οἰκουμένην»¹⁰. Η προφητεία αὐτή ἐκπληρώθηκε στά χρόνια τοῦ Κλαυδίου Καισαρος. Ὄταν ὁ Παῦλος βρισκόταν στήν Ἐφεσο καὶ βάπτισε γύρω στούς δώδεκα μαθητές, ύστερα ἀπό τήν ἐπίθεση τῶν χειρῶν του σ' αὐτούς, ἦλθε τό Πνεῦμα τό Ἀγιο καὶ μιλούσαν γλώσσες καὶ προφήτευαν¹¹. Στό Ἰδιο βιβλίο ἀναφέρεται πώς ὅταν ὁ Παῦλος μέ τήν συνοδεία του ἦλθε στήν Καισάρεια καὶ πήγε στό σπίτι τοῦ Φιλίππου, ἐνός ἀπό τούς ἐπτά διακόνους, βρήκε ἐκεῖ τέσσερις θυγατέρες παρθένους πού προφήτευαν¹².

Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ μετά Χριστόν προφητεία φθάνει στό ἀποκορύφωμά της, εἶναι ἡ χαρισματική περίπτωση τοῦ φωτιστῆ τοῦ Γένους πατρο-Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, τόν διοι διογράφος καὶ ποιητής τῆς ἀσματικῆς του ἀκολουθίας Σάπφειρος Χριστοδούλιδης¹³ ἀποκαλεῖ «μέγαν καθηγεμόνα

8. Ἀποκ. ι', 11· κβ', 6-10 καὶ 18-19.

9. Ὁ Ἀγαβος ὡς πρός τό γένος ἦταν Ἐβραῖος. Σύμφωνα μέ τήν παράδοση ἀνήκε στόν κύκλο τῶν Ο'. Τό ἔτος 41 μ.Χ., ὅταν ὁ Παῦλος μέ τόν Βαρνάβα βρισκόταν στήν Ἀντιόχεια, ἐφθασε καὶ αὐτός ἔκει ἀπό τά Ιεροσόλυμα μέ ἄλλους προφήτες. Ἐκεῖ προείπε τά σχετικά μέ τό λιμό πού ἐπόρκειτο νά συμβεῖ σέ ὀλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα. Τό ἔτος 58 μ.Χ., κατά τή μαρτυρία τῶν Πράξεων, ὁ Ἀγαβος «ἀράς τήν ζώνην τοῦ Παύλου, δήσας τε αὐτοῦ τούς πόδας καὶ τάς χεῖρας εἰπέ· τάδε λέγει τό Πνεῦμα τό Ἀγιον τόν ἄνδρα, οὐ ἔστιν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτω δήσουσιν ἐν Τερουσαλήμ οἱ Ιουδαῖοι καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν» (Πράξ. κα', 10-14). Η ἐπαλήθευση τῆς προφητείας ἐκτίθεται στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, κεφ. κα', 27 καὶ ἔξῆς.

10. Πράξ. κα', 10.

11. Πράξ. ιθ', 1-7.

12. Πράξ. κα', 8-9.

13. Ὁ Σάπφειρος Χριστοδούλιδης ἡ Ζαφείριος Γραμμενιάτης γεννήθηκε στό χωριό Γραμμένο Ιωαννίνων στά τέλη τοῦ ιη' αι. Μαθήτευσε

καὶ διδάσκαλον, χριστολάτρην, τὸν πράξει καὶ θεωρίᾳ διαλάμψαντα, καὶ πρός γνῶσιν θείαν ἀνθρώπων πλήθη, διδαχῆς ποικίλαις, καὶ λόγοις θείοις ἐπαλεύφαντα»¹⁴.

Ο καθαριμένος ἀπό τὰ πάθη καὶ τὸ γενικότερο συσκοτισμό τῆς καθημερινότητας νοῦς τοῦ ἀγίου ἔγινε τὸ δεκτικό σκεῦος τοῦ ἀγιοπνευματικοῦ φωτισμοῦ, γεγονός πού τὸν ἔκανε νά βλέπει ὡς παρόντα, γεγονότα τοῦ μέλλοντος. Ο ἕδιος εἶχε ἀπόλυτη συναίσθηση αὐτῆς τῆς δωρεᾶς μέτην δόπια τὸν μεγάλυνε ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ. Στήν μέτην δόπια τὸν μεγάλυνε ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ. Στήν μέτην δόπια τὸν μεγάλυνε ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ.

Ο καθαριμένος ἀπό τὸν πρόσωπον τῆς διαταραχῆς τοῦ Χρύσανθου, σχολάρχη στὴ Νάξο, στήν δόπια συνοψίζει καὶ ἀνακεφαλαιώνει τὴν μέχρι τότε δράση του, γράφει γιά τὰ θαυμαστά σημεῖα, τὰ δόπια μέσω αὐτοῦ πραγματοποιοῦσε τὸ «Ἄγιο Πνεῦμα «...τά κατ' ἐμέ δέ καὶ περί ἐμέ φαίνονται πολλά καὶ ἀπίστευτα εἰς τοὺς πολλούς καὶ μῆτε ἐγώ δύναμαι νά καταλάβω... Έως τριάκοντα ἐπαρχίας περιῆλθον, δέκα σχολεῖα ἐλληνικά ἐποίησα, διακόσια διά κοινά γράμματα, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος καὶ τὸν λόγον μου βεβαιοῦντος διά τινων ἐπακολουθησάντων σημείων...»¹⁵.

Οι προφητεῖες τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ εἶναι πολλές καὶ ποικίλες. Αναφέρονται στήν ἀπελευθέρωση τοῦ δούλου Γέ-

στά Ιωάννινα κοντά στὸ μεγάλο δάσκαλο Κοσμᾶ Μπαλάνο. Μέχρι τὸ 1814 δίδαξε στή Μπαλανιά Σχολῆ ὡς συνδιδάσκαλος τοῦ σχολάρχη Κων. Καμιναρίδου. Κατόπιν δίδαξε στὸ Μπεράτι καὶ ἀργότερα στὸ Ἐλληνοσχολεῖο τοῦ Μετσόβου ἀπό τὸ 1826-1833. Μέχρι τὸ 1835 δίδαξε στὸ Βελιγράδι. Τὸ 1840 τὸν συναντάμε τριτεύοντα στή Ζωσιμαία Σχολῆ. Άπο τὸ 1850 μέχρι τὸ θάνατό του, τὸ 1856, βρισκόνταν στή Σμύρνη κοντά στὸ γιό του Παΐσιο, Μητροπολίτη Σμύρνης καὶ μετέπειτα Φιλιππούπολεως. Έγραψε τὴν ἀκολουθία τοῦ ἐθνομάρτυρος καὶ ἴσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὑστερα ἀπό προτροπή καὶ αἴτηση τοῦ Μητροπολίτου Βερατίου Μελετίου. Βλ. Μιχάλη Γ. Τρίτου, «Η Πατριαρχική Ἐξαρχία Μετσόβου (1659-1924), Ιωάννινα 1990, σ. 117-118.

14. Σαπφείρου Χριστοδούλιδου, Ἄκολουθια καὶ Βίος τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ ἱερομάρτυρος καὶ ἴσαποστόλου, Βενετία 1814, σ. 3.

15. Φάνη Μιχαλόπουλου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Αθῆναι 1940, σ. 109.

νους, στὸ μέλλον προσώπων καὶ πόλεων, στὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας καὶ στὶς καταπληκτικές ἐφευρέσεις τῆς ἐπιστήμης. Εἰπώθηκαν κάτω ἀπό συγκεκριμένες ιστορικές καὶ κοινωνικές συνθῆκες καὶ σὲ διάφορο χρόνο καὶ χῶρο. Τίς προφητεῖες του ὁ ἄγιος Κοσμᾶς δέν τίς ἔλεγε ἔχεωριστά, ἀλλά τίς ἐνέτασσε στὴ γενικότερη διδασκαλία του πρόσωπο τὸ λαό. Κυρίως τίς χρησιμοποιοῦσε, γιά νά ἐνισχύσει τὸ βασικό του κήρυγμα, πού ἦταν τὸ τέλος τῶν καιρῶν καὶ ὁ ἐρχομός του Χριστοῦ¹⁶.

«Οπως οἱ διδαχές του, ἔτοι καὶ οἱ προφητεῖες, δέν γράφτηκαν ἀπό τὸν ἕδιο, ἀλλά ἀπό φλογερούς μαθητές του, οἱ δόπιοι τίς κατέγραφαν λίγο μετά τὸ κήρυγμά του εἴτε ἀπό μνήμης εἴτε μέ δική του ὑπαγόρευση¹⁷. Η μεγάλη κυκλοφορία τῶν χειρογράφων διδαχῶν καὶ προφητειῶν τοῦ Κοσμᾶ σύγουρα προϋπέθετε κάποιο συνεργεῖο ἀντιγραφέων, πού φρόντιζε γιά τὸν πολλαπλασιασμό τοῦ πρωτοτύπου κειμένου. Τά ἀντίγραφα αὐτά κυκλοφοροῦσαν μεταξύ τῶν δρθιδόξων πληθυσμῶν τῆς τουρκικῆς καὶ βενετικῆς ἐπικράτειας καὶ διαβάζονταν στὶς ἐκκλησίες μπροστά στὸ δρθιδόξο ποίμνιο ἀπό ἐκπροσώπους του¹⁸.

Η γλώσσα τῶν προφητειῶν εἶναι ὁ ἀπλός προφορικός λόγος, ἡ «δημοτική» τῆς ἐποχῆς του, ὅπως διαπιστώνεται τόσο ἀπό τὸ λεξιλόγιο, ὅσο καὶ ἀπό τή δομή τοῦ λόγου¹⁹. Χρησιμοποίησε τή γλώσσα γιά νά ἐπικοινωνήσει μέ τά λαϊκά στρώματα. Η «δημοτική» του δημως δέν ἦταν τεχνητή, ἀλλά φυσική καὶ ἀβίαστη. Οπως παρατηρεῖ σύγχρονος ιστορικός «ὁ πατρὸς Κοσμᾶς δέν κατέχεται ἀπό κάποιο

16. Στεργίου Ν. Σάκκου, «Ο βιβλικός χαρακτήρας τῶν προφητειῶν τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ», Π.Θ.Σ.Ι.Μ.Θ., Θεσσαλονίκη 1988, σ. 421.

17. Ιωάν. Β. Μενούνου, Κοσμᾶς τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές, Αθῆναι 1979, σ. 104.

18. Ἀρτεμης Ξανθοπούλου-Κυριακοῦ, Ο Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καὶ οι Βενετοί, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 59.

19. Μενούνου, δ.π., σ. 104.

γλωσσικό μονισμό. Γνωρίζει τήν ἑλληνική γλώσσα σ' ὅλη τή διαχρονία της. Γιαυτό χρησιμοποιεῖ μέ ᾱνεση διάφορες γλωσσικές μορφές, ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις. Ἀρκεῖ νά παραβάλει κανείς τή γλώσσα τοῦ κηρύγματός του μέ ἐκείνη τής ἀλληλογραφίας τοῦ»²⁰.

Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά λεχθεῖ ὅτι, ἐπειδή οἱ ἔχθροι τῆς πίστεως καὶ τοῦ Γένους παρακολουθοῦσαν κατασκοπευτικά τό περιεχόμενο τῶν διδαχῶν καὶ τῶν προφητειῶν του, ὁ ἴδιος, γιά νά μή φέρει σέ δύσκολη θέση τούς ἀκροατές τῶν κηρυγμάτων του, χρησιμοποιοῦσε λόγους ἀλληγορικούς, φράσεις συμβολικές καὶ διφορούμενες, «ἴνα», κατά τό γραφικό, «βλέποντες μή βλέπωσι καὶ ὀκούνοντες μή συνιῶσιν»²¹.

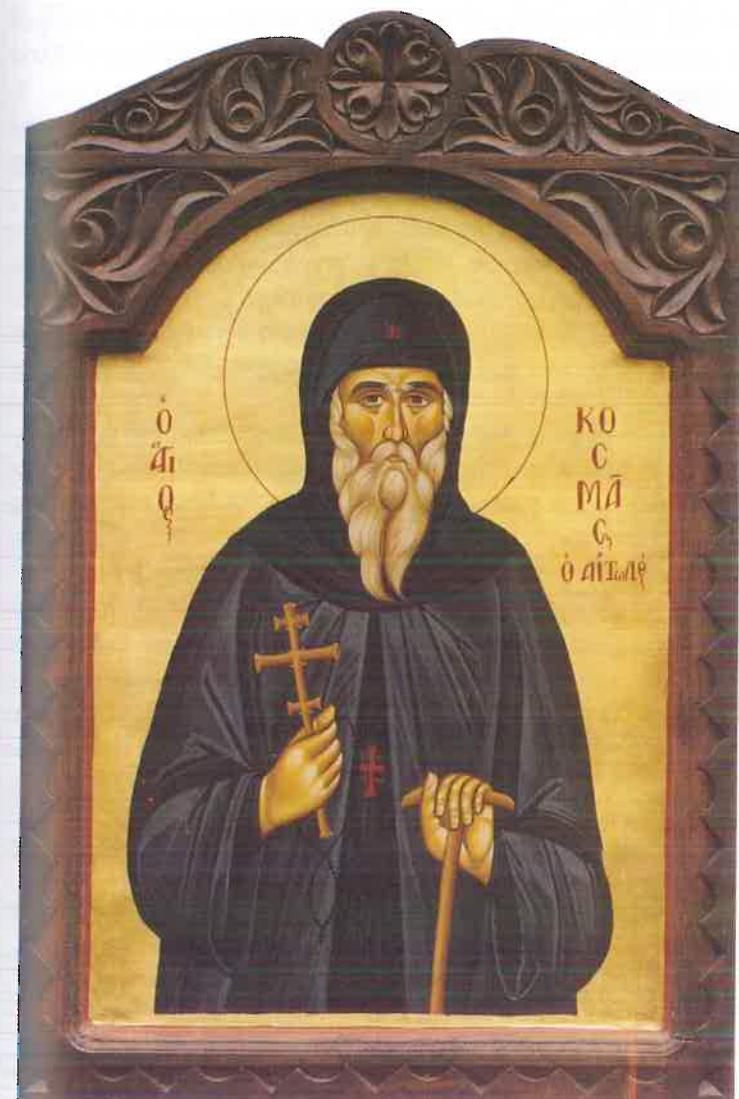
Γιά τούς σκλαβωμένους Ἐλληνες οἱ προφητεῖες τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ ἦταν τό πιό ἀγαπημένο τους ἀνάγνωσμα. Αύτες ἀναπτέρωναν τό ἡθικό, τόνωναν τό φρόνημά τους καὶ ἔτρεφαν τήν γλυκειά ἐλπίδα τῆς ἑθνικῆς ἀνάστασης. Μέ τίς προφητεῖες του ὁ Κοσμᾶς κατόρθωσε νά ἐπικοινωνήσει μέ τή λαϊκή ψυχή, νά ἀφοργγρασθεῖ τούς καύμούς τοῦ Γένους καὶ νά τοῦ δώσει δύναμη, θάρρος, πίστη καὶ ἐλπίδα²². Ἡ μετατροπή τῆς ἀπελπισίας σέ ἐλπίδα καὶ τῆς ἀμεριμνήσιας σέ ἐνεργητικότητα ὀφείλεται πρωτίστως στήν ἐμψυχωτική πρωτοβουλία τοῦ πατρὸς Κοσμᾶ.

Ἡ διαρκής ἀναφορά του στό «ποθούμενον», πού γιά τόν ἴδιο ἦταν ἀτράνταχτη βεβαιότητα, ἀπετέλεσε γιά τούς ἀγωνιστές τοῦ '21 τήν ούσιαστικότερη ἐνθάρρυνση στόν ἀγώνα τους καὶ γιά τίς λαϊκές μάζες τό σίγουρο ἐρχομό τῆς μεγάλης ἡμέρας τῆς λευτεριᾶς, πού τήν ἐγγυόταν ἡ ἀγιότητα, ἡ ἀξιοπιστία καὶ ἡ φωτισμένη προσωπικότητα τοῦ μεγάλου ἐθνεγέρτη.

20. Γ.Δ. Μεταλληνού, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», Π.Λ.Μ. 35 (1989), σ. 247.

21. Λουκ. η', 10.

22. Μιχάλη Σταφυλᾶ, «Οἱ προφητεῖες καὶ τά θαύματα τοῦ Πατροκομᾶ», περ. Ὁλυμπος (Λαριστς), Μάιος - Ιούνιος 1973, σ. 22.

‘Ο Ἅγιος, σέ φορητή εἰκόνα τῆς Μονῆς τῆς μετανοίας του (Φιλοθέου).

Οι προφητεῖες τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ βρέθηκαν σέ διάφορα συναξάρια, παλιά βιβλία, περιοδικά καὶ κώδικες. Στόν ἐλληνοϊταλικό πόλεμο 1940-41, ὁ δημοδιδάσκαλος Νικ. Ἰ. Τσακαλῶζος ἀνακάλυψε στό χωριό Προγονάτες τῆς περιφέρειας Κοροβελεσίου χειρόγραφο στήν ἀλβανική γλώσσα μέ 72 προφητεῖες τοῦ Κοσμᾶ, πού δημοσιεύτηκαν ἀργότερα ἀπό τόν συγγραφέα Κ.Σ. Κώνστα²³. Μέ τήν δημοσίευση προφητειῶν τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ ἀσχολήθηκαν ἀκόμη ὁ Γ.Κ. Καλυβόπουλος²⁴, ὁ Ν.Ι. Σωτηρόπουλος²⁵, ὁ Μιχ. Σταφυλᾶς²⁶, ὁ Δημ. Σαλαμάγκας²⁷, ὁ Μάρκος Γκόλιας²⁸, ὁ ἀρχιμ. Χαράλαμπος Βασιλόπουλος²⁹ καὶ ὁ ἀρχιμ. Θεόφιλος Ν. Σιμόπουλος³⁰.

Στή συνέχεια δημοσιεύουμε τίς σπουδαιότερες προφητεῖες τοῦ ἀγίου, πού ἥδη ἔχουν ἐκπληρωθεῖ. Γιά μεθοδολογικούς λόγους τίς κατατάσσουμε σέ πέντε θεματικές ἐνότητες ὡς ἔξῆς:

23. Κ.Σ. Κώνστα, «72 προφητεῖες τοῦ πάτερ Κοσμᾶ» (ἀπό ἀλβανικό χειρόγραφο), ΗΕ 5 (1956), σσ. 678-682.

24. Γ. Καλυβόπουλος, «Προφητεῖαι τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ», περ. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος 1936, τεύχη 13-18.

25. Αὐγουστίνου Καντιώτου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι 1991, σσ. 336-352.

26. Μιχάλη Σταφυλᾶ, ὅπ.π., σσ. 22-25.

27. Δημ. Σαλαμάγκα, 'Ο γνωστός καλόγηρος Κοσμᾶς, Ἀθῆναι 1952, σσ. 128-131.

28. Γκόλια Μάρκου, 'Ο Κοσμᾶς Αἰτωλός καὶ ἡ ἐποχή του, Ἀθῆναι 1972, σσ. 429-435.

29. Χαρ. Βασιλοπούλου, 'Ο ἀγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι 1991, σσ. 99-108.

30. Θεοφ. Ν. Σιμόπουλος, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι 1979, σσ. 204-209.

β. Προφητεῖες³¹ ἀναφερόμενες στήν ἀπελευθέρωση τοῦ δούλου Γένους

1. «Τό ποθούμενο θά γίνη στήν τρίτη γενεά. Θά τό ιδούν τά ἐγγόνια σας». Ἡ προφητεία αὐτή εἰπώθηκε στή μαρτυρική Χειμάρρα τῆς Βορείου Ἡπείρου. Ἀν κάθε γενιά προσδιορίζεται σέ 25 χρόνια, τότε οἱ χρόνοι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ δούλου Γένους εἶναι ἡ τρίτη γενιά ἀπό τά χρόνια πού προφήτευσε ὁ ἄγιος.

2. «Πότε θαρρή τό ποθούμενον;» ωρτησαν τόν ἄγιο στά Τσαραπλανά (σημερινό Βασιλικό) τῆς Ἡπείρου. «Οταν ομίζουν αὐτά» ἀπάντησε ὁ ἄγιος, δείχνοντας δύο δενδρύλλια. Τά δενδρύλλια ἔσμιξαν τό 1912. Ὁ κορμός τους σώζεται ἀκόμη στό χωριό Βασιλικό Πωγωνίου, πατρίδα τοῦ ἀειμνήστου Οἰκουμενικού Πατριάρχου Ἀθηναγόρου τοῦ Α'. Δίπλα ἀπό τόν κορμό ἔχει κτισθεῖ ναός πρός τιμήν τοῦ ἄγιου.

3. «Τά βάσανα ἀκόμη πολλά. Θυμηθεῖτε τά λόγια μου, προσεύχεσθε, ἐνεργεῖτε καὶ ὑπομένετε στερεά. Ἐως ὅτου νά κλείσῃ αὐτή ἡ πληγή τοῦ πλατάνου, τό χωριό σας θάναι σκλαβωμένο καὶ δυστυχισμένο». Εἰπώθηκε καὶ αὐτή στά Τσαραπλανά (Βασιλικό). Ἡ πληγή τοῦ πλατάνου ἔκλεισε τό 1912, ὅταν ἀπελευθερώθηκε ἡ Ἡπειρος.

4. «Τό ποθούμενον θά ἔρθῃ ὅταν θάρθοιν δύο πασχαλίές μαζί». Ἡ ἐντυπωσιακή αὐτή προφητεία λέχθηκε στά Τσαραπλανά (Βασιλικό) Πωγωνίου. Ἐκπληρώθηκε τό 1912, ὅταν ἀπελευθερώθηκε ἡ Ἡπειρος ἀπό τόν τουρκικό ζυγό. Τή χρονιά αὐτή οἱ γιορτές τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τοῦ Πάσχα συνέπεσαν τήν ἴδια μέρα.

31. Οἱ προφητεῖες, πού δημοσιεύονται καὶ σχολιάζονται στήν παρούσα ἐργασία, ἔχουν ληφθεῖ ἀπό ἀνέκδοτο χειρόγραφο, πού μελετήσαμε στό ἀρχεῖο τῆς ἀειμνήστης Ἀγγελικῆς Χατζημαχάλη καὶ ἀπό τή συλλογή τοῦ Θεολόγου-Φιλολόγου κ. Νικολάου Σωτηροπούλου, πού ἔχει δημοσιεύθει στό βιβλίο τοῦ Μητροπολίτου Φλωρίνης Αὐγουστίνου Ν. Καντιώτου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι 1991, σσ. 336-352.

5. «Θάρρουν οἱ κόκκινοι σκοῦφοι καὶ ὑπέρερα οἱ Ἀγγλοι ἐπί 54 χρόνια, καὶ κατόπιν θά γίνη Ρωμαῖκο». Εἰπώθηκε στήν Κεφαλλονιά καὶ ἀφοροῦσε τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ἐπτανήσου. Πρόκειται γιά μιά καταπληκτική προφητεία πού ἐκπληρώθηκε στό ἀκέραιο. Μετά τούς Ἐνετούς ἥλθαν στά Ἐπτάνησα οἱ Γάλλοι (όνομάζονται Κόκκινοι σκοῦφοι ἀπό τὸ χρῶμα τῶν καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς κατά τοὺς ναπολεοντείους χρόνους) καὶ στή συνέχεια οἱ Ἀγγλοι, τῶν δοποίων ἡ παραμονὴ διήρκεσε 54 χρόνια, ὅσα προφήτευσε ὁ ἄγιος. Τό 1864 τά Ἐπτάνησα παραδόθηκαν ἀπό τοὺς Ἀγγλους στήν Ἑλλάδα.

6. «Ἄυτό μέρα μέρα θά γίνη Ρωμαῖκο καὶ καλότυχος ὅποιος ζήσῃ σέ κεινο τό βασίλειο». Πρόκειται γιά τήν κατ' ἔξοχήν προφητεία πού τήν ἐπαναλάμβανε ὁ ἄγιος σέ ὅλα σχεδόν τά μέρη τῆς τουρκοκρατούμενης Ἑλλάδος, τά δοποῖα μετέπειτα ἀπελευθερώθηκαν.

7. «Οταν θά πέσῃ ὁ κλάνως (πού εἶναι στημένος ὁ Σταυρός), θά γίνη μεγάλο κακόν, πού θά ἔλθῃ ἀπό τό μέρος ὅπου θά δείξῃ ὁ κλάνως καὶ ὅταν θά πέσῃ τό δένδρον, θά γίνη ἔνα μεγαλύτερον κακόν».

Τό εἶπε στό χωριό Τσιράκι ("Άγιος Κοσμᾶς") Γρεβενῶν. Σύμφωνα μέ τή προφορική παράδοση, πού εἶναι διάχυτη στό χωριό, τό 1940 ἔπεισε ὁ κλάνως μέ τό Σταυρό πρός τό μέρος τῆς Ἀλβανίας, ἀπό ὅπου ἐπιτέθηκαν οἱ Ἰταλοί. Ολόκληρο τό δένδρο ἔπεισε τό 1947, ὅταν ἡ περιοχή καταστράφηκε ἐντελῶς κατά τή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ό Σταυρός αὐτός φυλάσσεται σήμερα στήν ἐκκλησία τοῦ χωριού.

8. «Τό κακόν θά ἔλθῃ μέχρι τόν Σταυρόν καὶ δέν θά μπορέσῃ νά πάρῃ κάτω. Μή φοβηθῆτε. Μή φύγετε ἀπό τά σπίτια σας». Λέχθηκε στό χωριό Πολυνέρι Γρεβενῶν. Ἐκπληρώθηκε τό 1940, ὅταν τά τμῆματα τῶν ἀλτινιστῶν Ἰταλῶν ἐφθασαν μέχρι τήν τοποθεσία «Σταυρός», ὅπου τούς πρόφθασε μιά ἵλη ἴππικοῦ, προερχόμενη ἀπό τή Λάρισα, ἡ ὅποια τούς κατέκοψε πρόν προχωρήσουν.

γ. Προφητείες καθοριστικές τοῦ μέλλοντος προσώπων καὶ πόλεων

1. «Τό παιδί αὐτό θά προκόψῃ, θά κυβερνήσῃ τήν Ἑλλάδα καὶ θά δοξασθῇ». Ή προφητεία αὐτή λέχθηκε στό βλαχόφωνο χωριό Συράκο τῆς Ἡπείρου. Ἀναφέρεται στόν Ἰωάννη Κωλέτη (1774-1847), πού ὑπῆρξε μεγάλος πολιτικός στά χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ στά πρώτα χρόνια μετά τήν ἀπελευθέρωση. Δημιούργησε δικό του κόμμα, τό γαλλικό, καὶ ἔγινε πρωθυπουργός τόν Αὔγουστο τοῦ 1844. Ἀποκατέστησε τήν ἐσωτερική τάξη καὶ ἐνδιαφέρθηκε γιά τήν οἰκονομική καὶ διοικητική ἀνόρθωση τῆς χώρας. Στίς ἐκλογές τοῦ 1847 πλειοψήφισε, διατήρησε τήν πρωθυπουργία, ἀλλά ὑπέρερα ἀπό λίγο πέθανε ἀπό νεφρίτιδα.

2. «Θά γίνης μεγάλος ἄνθρωπος, θά κυριεύσῃς ὅλη τήν Ἀρβανιτιά, θά ύποταξης τήν Πρέβεζα, τήν Πάργα, τό Σούλι, τό Δέλβινο, τό Γαρδίκι καὶ αὐτό τό τάχτι τοῦ Κούρτ πασᾶ. Θά ἀφήσης μεγάλο ὄνομα στήν οἰκουμένη. Καὶ στήν Πόλι θά πᾶς, μά μέ κόκκινα γένεια. Αὐτή εἶναι ἡ θέληση τῆς Θείας Πρόνοιας. Ἐνθυμοῦ δύως εἰς ὅλην τήν διάρκειαν τῆς ἐξουσίας σου νά ἀγαπᾶς καὶ νά ὑπερασπίζεσαι τούς χριστιανούς, ἃν θέλῃς νά μείνῃ ἡ ἐξουσία εἰς τούς διαδόχους σου!».

Ή προφητεία αὐτή εἰπώθηκε στό σπίτι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στό Τεπελένι καὶ ἀναφέρεται στή μεγάλη ἀνοδο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, στίς κατακτήσεις του, ἀλλά καὶ στόν τραγικό μέ ἀποκεφαλισμό θάνατο, πού συνέβη τό 1822 στό κελλί τῆς μονῆς τοῦ ἄγιου Παντελεήμονα τῆς νήσου Ἰωαννίνων. Ό Ἀλῆ πασᾶς ἴδιαίτερα τιμοῦσε τόν ἄγιο Κοσμᾶ. Ό οταν κάποιος φανατικός μουσουλμάνος τόν εἰρωνεύτηκε γιά τήν εὐλάβεια πού ἔτρεφε σέ ἔναν «ἄπιστο», δ Ἀλῆς τοῦ ἀπάντησε:

— Φέρτε μου ἔναν μουσουλμάνο, σάν κι' αὐτόν τόν Χριστιανό καὶ νά τοῦ φιλήσω καὶ τά πόδια...

— Οταν τό 1810 ὁ Ἀλῆς περιέλαβε στό πασαλίκι του τό Μπεράτι καὶ τήν περιοχή του, κάλεσε τό μητροπολίτη Βε-

λεγράδων 'Ιωάσαφ τὸν Β', τὸν ὅποιο πρόσταξε νά κάνει τήν ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ ἀγίου καί νά κτίσει μοναστῆρι στό ὄνομά του «ἐπειδὴ τὸν ἐγνώρισεν ὡς ἄληθινὸν ἀνθρωπὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τήν προφητείαν καὶ δι' ἄλλα»³². Η ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ χτίστηκε μεταξύ Αὐγούστου 1813 καί Ιουνίου 1814. Εξωτερικά στήν αόγχη τοῦ βῆματος διαβάζουμε: ΑΝΗΓΕΡΩ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ / Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ ΔΙΑ ΠΡΟΣΤΑ/ΓΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΟΤΑΤΟΥ ΒΕΖΥΡ/ ΑΛΗ ΠΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΕΙΕΛΕ/ΝΗ³³.

3. «Τὸν Πάταν νά καταρᾶσθε, διότι αὐτὸς θά εἶναι ἡ αἰτία τῆς συμφορᾶς τοῦ κόσμου διὰ τοῦ πολέμου». Η προφητεία αὐτῇ βρίσκει καταπληκτική ἐπαλήθευση τά τελευταῖα χρόνια, πού ἀκολούθησαν τήν πτώση τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμού στίς ἀνατολικές χώρες. Η δραστηριότητα τοῦ Παπισμοῦ στίς χῶρες αὐτές γίνεται μέσω τοῦ «ἐπανευαγγελισμοῦ» καὶ τῆς Οὐνίας, τήν δόπια ἡ Ἐκκλησία τῆς Ελλάδος μέ ἐγκυόλι τῆς στίς 7 Απριλίου 1925 ἀπεκάλεσε «Δούρειον ὑπὸν τοῦ Παπισμοῦ» καὶ «ἀξιοκατάκριτον ὑπὸ τῶν Ἰησουνίτῶν ἐπινοηθέν κατά τὸν ιστ' αἱ. σύστημα δόλου καὶ ἀπάτης». Η δοάση τῆς Οὐνίας στά χρόνια τῆς σοβιετι-

Ἀντιγραφή (διά χειρός Φωτίου Κόντογλου) ἀπό εἰκόνα στὸν ιερό
Ναό Ἀγίου Νικολάου Ζίτσας Ιωαννίνων.

32. Παν. Φ. Χριστόπουλου, Τά λείψανα καί τό μοναστῆρι Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, 'Αθήνα 1987, σ. 567. Πρέπει νά σημειωθεῖ διτί δίτλα ἀπό τό μοναστῆρι τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ, κατά μῆρος τοῦ κατεστραμμένου ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, στό κέντρο μικροῦ δωματίου, βρίσκεται ὁ τάφος τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ. Εἶναι λιτός, κιβωτιόσχημος, μέ ἔναν πέτρινο σταυρό. Φέρει τήν ἐπιγραφή Shev Kozma - Ἀγιος Κοσμας. Τά λείψανα τοῦ ἀγίου εἶναι τοποθετημένα σέ μια ἀπλή ξύλινη λάρνακα καί φυλάσσονται σέ αἴθουσα Μουσείου τῆς πόλεως Φίερι. Στό μοναστῆρι μεταφέρονται μόνο τήν ἡμέρα τῆς γιορτῆς του.

33. Χριστόπουλου, δ.π., σ. 572. Πρβλ. Μιχάλη Γ. Τρίτου, «Τό μοναστῆρι τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ στή Βόρειο Ήπειρο», Έφημ. «Ἡ Φωνή τῆς Όμονοιας» ('Αργυροκάστρου), ἀριθμ. φύλλ. 92/29 Οκτωβρίου 1993, σ. 7.

Ο Χριστός Μῆτρος ἀπό τήν πόλη Φίερι, κοντά στό Κολλικόνταση, ἀποκάλυψε πρόσφατα τά ἔξι: «Όταν τό 1968 μέ νόμο τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους ἀπαγορεύθηκε κάθε θρησκευτική ἐκδήλωση, ἥρθε διαταγή ἀπό

κής παντοδυναμίας είχε παντελώς έκλειψει. Σήμερα όμως ή Ούκρανία, ή Τσεχοσλοβακία, ή Πολωνία, ή Τρανσυλβανία είναι θέατρα άπεριγράπτων πράξεων βίας, πού οι ουνίτες διαπράττουν σε βάρος των όρθιοδόξων. Άλλα και στά τραγικά γεγονότα πού συνέβησαν στό χώρο τής τέως Γιουγκοσλαβίας μεγάλη είναι ή ευθύνη τοῦ Πάπα γιά τίς αίματοχυσίες και τούς διωγμούς έναντίον τῶν Σέρβων όρθιοδόξων. Δυστυχώς γιά πολλοστή φορά στήν ίστορία τό ισλαμικό τόξο τῶν Βαλκανίων συναντάται μέ τό ἀντίστοιχο ρωμαιοκαθολικό.

4. «Ω Μοσχόπολις, Μοσχόπολις, ώραίσα καί πλουσία, θά ἔλθῃ καιρός κατά τόν όποιον σκληρόκαρδοι ἄνθρωποι θά ἐπιτέσσιν έναντίον σου καί θά φέρωσι τήν τελείαν καταστροφήν σου. Τά ύψηλά καί ἀρχοντικά σου σπίτια, τά όποια σήμερον ὅμοιάζουσι μέ παλάτια, θά γίνουν ἐρείπια καί ἀπό τά θεμέλιά των θά περάσῃ τό ἄροτρον. Ἐκεῖ δέ όπου σήμερον ἀκούονται τά διασκεδαστικά τραγουόδια, θά ἀκουσθῇ μίαν ἡμέραν ὁ θρῆνος τῶν γυναικοπαίδων, διότι ή πόλις αὐτῇ θά καταστραφῇ. Ἀς είναι εὐλογημένα όμως τά

τά Τίρανα νά γκρεμισθοῦν οἱ ἐκκλησίες καί νά ἔξαφανισθοῦν οἱ σταυροί ἀπό τούς χριστιανικούς τάφους. Ο ἀστυνομικός διοικητής τοῦ Φίερι πῆρε μαζί του τό ἀρμόδιο συνεργείο καί πήγαν στό Μοναστήρι προκειμένου νά τό ἔξαφανίσουν. Γνωρίζοντας τήν εὐλάβεια τῶν Ἑλλήνων στόν ἄγιο Κοσμᾶ ἔδωσε ἐντολή νά ξεκινήσει τό ἔργο τής κατεδαφίσεως ἀπό τόν τάφο τοῦ ἄγιου. Ὄταν οἱ ἔργατες ἔδωσαν τό πρώτο χτύπημα στό ιερό μνημεῖο, τότε μιά δυνατή βουή ἐσπασε τήν ἡσυχία τοῦ χώρου καί μιά δυνατή φωτιά ξεπήδησε μέσα ἀπό τόν τάφο τοῦ ἄγιου. Ἐντρομοὶ οἱ παριστάμενοι ἐτράπησαν σέ φυγή καί δέν ἐπανήλθαν παρά τίς ἀπειλές τῶν Τιράνων καί παρά τήν καθηυκαστική δήλωση τοῦ καθεστώτος πώς, δῆθεν, ἔξεράγη ξεχασμένη ἀπό τόν Β' Παγκόσμιο πόλεμο βόμβα. Ἐτοι δέν βεβήλωθηκε ὁ τάφος τοῦ Ἅγιου Κοσμᾶ καί τά χαριτόβρυτα λείφανά του παρέμειναν ἐκεῖ βάλσαμο στίς πληγές τῶν χριστιανῶν καί ἐλπίδα πώς «θάρρη τό ποθούμενον». Βλ. Ἀρχιμ. Τιμοθέου Ἡλιάκη, Παρακλητικός Κανών Συναξάριον· Απάνθισμα Διδαχῶν καί Προφητειῶν Ἅγιου Κοσμᾶ του Αίτωλου, Νέα Φιλαδέλφεια 1997, σ. 61. Προβλ. Ἐφημ. «Πρωτόνος Λόγος» Ιωαννίνων, ἀριθμ. φύλλου 11088/25.8.93.

γύρω βουνά, τά όποια θά σώσουν πολλάς ψυχάς»³⁴. Ἐντυπωσιακή προφητεία, ή όποια ἐκπληρώθηκε στό ἀκέραιο. Ο ἄγιος Κοσμᾶς ἐπισκέφθηκε τή Μοσχόπολη στά χρόνια τῆς μεγάλης ἀκμῆς της. Μέ τό θεοφώτιστο μάτι του διεῖδε ὅτι οἱ ἀλλόθρησκοι γείτονές της, οἱ όποιοι μέ μανία καί λύσσα ἔβλεπαν τήν πρόδοδό της, θά τήν κατέστρεφαν.

Πράγματι, ή Μοσχόπολη καταστράφηκε δυό φορές. Τό 1769 καί τό 1916.

Σήμερα η Μοσχόπολη ἀποτελεῖ σκιά τοῦ παλιοῦ τῆς μεγαλείου. Ή ἄλλοτε ἀκμάζουσα πόλη τῶν 75.000 κατοίκων ἔχει μονάχα 1.000 κατοίκους (700 βλαχοφώνους Ἑλλήνες καί 300 Ἀλβανούς). Τά ἐρείπια τῶν παλιῶν ἀρχοντικῶν καί οἱ σωζόμενες σήμερα ἐκκλησίες δείχνουν στόν κάθε ἐπισκέπτη τήν ἄλλοτε μεγάλη ἀκμή τῆς ιστορικῆς αὐτῆς πόλης.

δ. Προφητείες προαναγγέλουσες ἐπιτεύγματα τῆς Ἐπιστήμης

1. «Θαρρῇ καιρός πού θά ζωσθῇ ὁ τόπος μέ μιά κλωστή». Τό εἶπε στήν "Ασσο τῆς Κεφαλλονιάς καί ἀναφέρεται στόν τηλέγραφο.

2. «Θαρρῇ καιρός πού οι ἄνθρωποι θά ὄμιλοῦν ἀπό ἓνα μακρινό μέρος σέ ἄλλο, σὰν νᾶναι σέ πλαγιανά δωμάτια, π.χ. ἀπό τήν Πόλι στή Ρωσία». Ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς προηγούμενης προφητείας. Ἀναφέρεται στούς τηλεφωνικούς θαλάμους.

3. «Θά δῆτε στόν κάμπο ἀμάξι χωρίς ἄλογα νά τρέχη γρηγορότερα ἀπό τόν λαγό». Εύπωθηκε τό 1777 στό χωριό Βουλιαράτες τῆς Βορείου Ἡπείρου. Ἀναφέρεται στά αυτοκίνητα, τούς σιδηροδρόμους καί τά τεθωρακισμένα.

4. «Θά δῆτε νά πετάνε ἄνθρωποι στόν οὐρανό σάν μαυροπούλια καί νά φίχνουν φωτιά στόν κόσμο. "Οσοι θά

34. Θεοφράστου Γεωργιάδου, Μοσχόπολις, Ἀθῆναι, 1975, σ. 17.

ξοῦν τότε θά τρέξουν στά μνήματα καί θά φωνάζουν. 'Εβγάτε σεῖς οἱ πεθαμένοι νά μποῦμε μεῖς οἱ ζωντανοί'. Ή προφητεία αὐτή ἀναφέρεται στά ἀεροπλάνα τῆς πολεμικῆς ἀεροπορίας καί στούς βομβαρδισμούς πού αὐτά κάνουν στή διάρκεια τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων.

5. «**Εἰς τὸ Μπεκηρομέ θά δῆτε 40 ἄλογα νά τά δένουν σ' ἓνα παλούκι.** Λέχθηκε τό 1777 στό χωριό Βουλιαράτες τῆς Βορείου Ήπειρου. Τό Μπεκηρομέ ἦταν κάποιο χάνι στό κέντρο τοῦ κάμπου τοῦ χωριού Γεωργούστατες, στό δημοσιο δόρμο πού ἔνώνει τά χωριά τῆς Δροπόλεως μέ τά Γιάννινα. Ή ἐκπλήρωση τῆς προφητείας αὐτῆς ἔγινε τό 1913, ὅταν κοντά στό χάνι τοῦ Μπεκηρομέ ἔγινε καταυλισμός τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τότε σ' ἓνα παλούκι ἔδεσαν μιά τριχιά καί δεξιά καί ἀριστερά τῆς τά ξῶα τοῦ λόχου, μουλάρια καί ἄλογα, γιά νά μή σκορπισθοῦν στόν κάμπο.

Σέ ἄλλα χειρόγραφα ή προφητεία αὐτή δέν ἀναφέρει τήν τοποθεσία Μπεκηρομέ, ἀλλά γενικά καί ἀδριστά ἀναφέρεται στά σαράντα ἄλογα πού δένογται σ' ἓνα παλούκι.

Προσωπικά πιστεύουμε δτί ή προφητεία αὐτή ἀναφέρεται καί στίς μηχανές τῶν πολλῶν ἵππων.

6. «**Θάρρη καιρός, πού θά φέρῃ γῦρες ὁ διάβολος μέ τό κολοκύθι του.** Αναφέρεται στούς δορυφόρους πού περιφέρονται στό διάστημα καί προκαλοῦν τό θαυμασμό τῶν ἀνθρώπων. Μέ τή λέξη «διάβολος» ο Κοσμᾶς ἐννοεῖ τήν κακή χρήση τῆς τεχνολογίας, ή ὅποια πολλές φορές ἀπό εὐλογία μετατρέπεται σέ κατάρα γιά τήν ἀνθρωπότητα.

7. «**Θάρρη καιρός, πού θά διευθύνουν τόν κόσμο τά ἄλλα καί τά μπάλαλα.** Έννοεῖ τίς μηχανές παντός τύπου καθώς καί τούς ἡλεκτρονικούς υπολογιστές.

8. «**Θάρρη καιρός, πού ὁ διάβολος θά μπῇ μέσα σ' ἓνα κουτί καί θά φωνάξῃ. Καί τά κέρατά του θά 'ναι στά κεφαλίδια**³⁵. Αναφέρεται στό διαβρωτικό ἔργο πού ἀσκοῦν τά

35. Περ. «Άγιος Αγαθάγγελος Έσφιγμενίτης» 8 (1977), σ. 13. Πρβλ. Θεοφίλου Ν. Σμικρούλου, Κοσμᾶς ὁ Αιτωλός (1714-1779), Αθῆναι 1979, σ. 203 καί Παντ. Πάσχου, Κοσμᾶς ὁ Αιτωλός, Αθῆνα 1985, σ. 191.

κακά προγράμματα τής τηλεοράσεως. Μέ τή λέξη «κέρατα» διάγιος Κοσμᾶς ἐννοεῖ τίς κεραίες τής τηλεοράσεως.

ε. Προφητείες σημαίνουσες τό μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας

1. «**Τό κακό θά σᾶς ἔρθη ἀπό τούς διαβασμένους.** Έννοεῖ τό πνεῦμα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ διαφωτισμοῦ, πού θεοποίησε τήν ἐπιστήμη καί σχετικοποίησε τή θρησκεία. Τήν ίδια ἀποψη διατύπωσε σχεδόν αὐτολεξεί καί διά Παπουλάκος, πού ἔζησε τόν ἄθεο διαφωτισμό στή μόλις ἀπελευθερωμένη Ελλάδα.

2. «**Θάρρη καιρός πού δέν θά ύπαρχῃ αὐτή ή ἀρμονία πού εἶναι σήμερα μεταξύ λαοῦ καί κλήρου**³⁶.

3. «**Οι κληρικοί θά γίνουν οἱ χειρότεροι καί οἱ ἀσεβέστεροι τῶν ὄλων.** Καί οἱ δύο αὐτές προφητείες ἀναφέρον-

36. Στή συλλογή τοῦ Γ. Καλυβόπουλου ή προφητεία αὐτή ἀναγράφεται ως ἔξης: «Ἄκουόσατε, ἀδελφοί μου Χριστιανοί. Θάρρη καιρός, πού δέν θά παρατηρεῖται αὐτή ή ἀρμονία, πού εἶναι σήμερα μεταξύ λαοῦ καί κλήρου. Όταν θά πηγαίνῃ ὁ παπᾶς σέ σπίτι λαϊκοῦ, μόλις θά φεύγῃ θά τό θυμιάζουν μέ θυμίαμα. Άν θά καθήσῃ σέ σπρώμα μετά τήν ἀναχώρησίν του θά τό τινάζουν. Άν θά συναντούν οἱ ἀνθρώποι κληρικούν στό δρόμο θά γηρίζουν πίσω καί δέν θά ἔξακολουθοῦν τόν δρόμον τους». Βλ. Γ.Κ. Καλυβόπουλος, «Προφητεῖα τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ», περ. Βόρειος Ήπειρος, τεύχ. 18, σ. 12.

Ανεξάρτητα ἀπό τήν προφητεία αὐτή, πού ἀφορᾶ τούς ἀναξίους τῆς ἀποστολῆς τους ἱερεῖς, διάγιος Κοσμᾶς μιλούσε μέ πολὺ μεγάλο σεβασμό γιά τήν ἀξία τῆς ιερωσύνης. Σέ μια ἀπό τίς Διδαχές του παραγγέλλει μεταξύ ἄλλων: «Νά προσέχετε, ἀδελφοί μου, οἱ κοσμικοί νά μή κατηγορήσητε τούς παπάδες σας, νά μή τούς υβρίζετε καί νά μή τούς παραμελήστε, διατί βάνετε φωτιά καί καίστε, διατί οἱ παπάδες εἶναι ἀνάτεροι καί ἀπό τούς ἀγγέλους.. Έγώ, ἀδελφοί μου, η γνώμη μου ἔτσι μέ λέγει νά κάμω. Έάν ἀπαντήσω ἔνα παπᾶ καί ἔνα βασιλέα, μέ φαίνεται εὐλογὸν ὅπως τόν παπᾶ νά βάλω νά καθήση ἀνάτερα ἀπό τόν βασιλέα. Καί ἔάν ἀπαντήσω ἔνα παπᾶ καί ἔνα ἄγγελον, πρωτύτερα θά καρετήσω τόν παπᾶ παρά τόν ἄγγελον.. Έγώ, ἀδελφοί μου, δέν ἔχω καμμίαν κατηγορίαν νά κάμω τῶν παπάδων, διατί εἶνε παπάδες καί ἔχουν τόν Χριστόν ὅποι τούς παιδεύει καί διά σφάλμα κάμουν οἱ παπάδες ἔχει ὁ Χριστός μας ωράδον σιδερένιαν δι' αὐτούς». Βλ. Διδ. Β2, Μενούνου, δ.π., σσ. 215-216.

ται στούς ἀναξίους τῆς ἀποστολῆς τους κληρικούς, οἱ ὄποιοι μὲ τὴν ἀπαράδεκτη γιά τὸ λειτουργημά τους συμπεριφορά κλονίζουν καὶ σκανδαλίζουν τίς ψυχές τῶν χριστιανῶν.

4. «Οἱ ἄνθρωποι θά μείνουν πτωχοί, γιατί δέν θάχουν ἀγάπη στά δένδρα». Ό αγιος Κοσμᾶς προφήτευσε τὴν καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, πού ἀποτελεῖ ἔνα ἀπό τὰ πιό πιεστικά καὶ ἐπείγοντα προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα. Ή οἰκολογική καταστροφή ἔχει ἥδη δόδηγήσει τὸν κόσμο στὸ χεῖλος ἀποκαλυπτικῆς αὐτοκαταστροφῆς εἴτε μὲ τῇ μόλυνση ἡ παραμόρφωση τῶν χερσαίων καὶ θαλασσών υδάτινων λεκανῶν καὶ τῶν οἰκοσυστημάτων τους, εἴτε μὲ τὴν ἀτμοσφαιρική ρύπανση καὶ καταστροφή, εἴτε μὲ τὴν ἐξάντληση τοῦ δρυστοῦ πλούτου, τῇ φαδιενεργό μόλυνση καὶ ἀπειλῇ. Ή προφήτεια αὐτῆς βρίσκει καταπληκτική ἐκπλήρωση τὰ τελευταῖα χρόνια, κατά τὰ δότοια ἄνθρωποι γιά διάφορες σκοπιμότητες (πολεοδομικά συγκροτήματα, βιοσκότοπους; καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις) καὶνε ἀνελέητα τὰ δάση καὶ καταστρέφουν τὴν πλούσια βλάστηση τῆς χώρας μας. Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ αγιος Κοσμᾶς στὸ τέλος τῶν Διδαχῶν του συνιστοῦσε συχνά τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ κυρίως τῇ δενδροκαλλιέργεια. Πολλοί γέροντες ισχυρίζονται ὅτι ἔμαθαν νά ἐμβολιάζουν δένδρα ἀπό τους παπούδες τους, τούς ὄποιους δίδαξε ὁ αγιος Κοσμᾶς. Σέ πολλά χωριά φύτευε ὁ ἴδιος πλατάνους στούς περιβόλους τῶν ἐκκλησιῶν³⁷.

5. «Θάρθῃ καιρός πού θά βγῇ ὁ καταφαμένος δαίμονας ἀπό τὸ καυκί του». Έννοεῖ τὴν γενικότερη ἐκλυση τῶν ἥθων, τὴν ἀπροκάλυπτη πολεμική ἐναντίον τῆς θρησκείας καὶ τὴ γενικότερη κρίση τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν.

6. «Θάρθῃ καιρός πού οἱ χριστιανοί θά ξεσπωθοῦν ὁ ἔνας κατά τοῦ ἄλλου». Αναφέρεται στούς ἐμφυλίους πολέ-

37. K. Φαλτάϊτς, 'Ο "Άγιος Κοσμᾶς εἰς τὸ στόμα τοῦ ἡπειρωτικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθήναις 1929.

μους καὶ εἰδικότερα στούς θρησκευτικούς πολέμους, πού διακρίνονται γιά τὸ φοβερό πάθος καὶ τὸ ἔντονο στοιχεῖο τοῦ φανατισμοῦ. Δυστυχῶς, τὸ odium theologicum (θεολογικό μίσος) ἔμεινε παροιμιῶδες στὴν ἴστορία.

7. «Θά βγοῦν πράγματα ἀπό τὰ σχολεῖα πού ὁ νοῦς σας δέν φαντάζεται». Είναι ἀλήθεια πώς τὰ τελευταῖα χρόνια πολλά σχολεῖα ἔχουν μεταβληθεῖ σέ κέντρα ἀνοιχτῆς ἀντιχριστιανικῆς προπαγάνδας. Κυκλοφοροῦν διδακτικά βιβλία μὲ ἀντιχριστιανικές θέσεις, περιφρονεῖται ἡ Ἑλληνορθόδοξη παράδοση καὶ παραμερίζεται ἡ μακραίωνη πολιτιστική μας κληρονομιά. Γενικά ἐπιχειρεῖται ἀλλοίωση τοῦ παραδοσιακοῦ μορφωτικοῦ ἰδεώδους μέσα στοὺς χώρους τῆς ἐκπαιδεύσεως μὲ κύριο στόχο τὴν ὑποβάθμιση τῶν χριστιανικῶν στοιχείων.

8. «Η αἵτια τοῦ γενικοῦ πολέμου θά εἶναι ἀπό τὴν Δαλματία (Σεράγεβο)». Ἐντυπωσιακή ἐπαλήθευση τῆς ἀφορμῆς τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918), πού ἤταν τό τυχαιό γεγονός τῆς δολοφονίας τοῦ διαδόχου τῆς Αὐτοκοινωνίας ἀρχιδούκα Φραγκίσκου Φερδινάνδου καὶ τῆς συζύγου του. Ή δολοφονία ἔγινε στίς 28 Ιουλίου 1914 στὸ Σεράγεβο ἀπό δύο Βοσνίους, οἱ ὄποιοι εἶχαν μεταβεῖ στή βοσνιακή πρωτεύουσα ἀπό τή Σερβία.

9. «Πολλά θά συμβοῦν. Οἱ πολιτεῖες θά καταντήσουν σάν μπαράγκες».

10. «Οἱ βράχοι καὶ οἱ λάκκοι θά εἶναι γεμάτοι κόσμο». Οἱ προφητείες 9 καὶ 10 ἀναφέρονται στούς ἀνελέητους βομβαρδισμούς πόλεων καὶ χωρίων, πού ἔγιναν καὶ γίνονται στή διάρκεια τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων.

στ. Προφητείες διάφορες

1. «Ω εὐλογημένα βουνά, πόσες ψυχές γυναικόπαιδα θά σώσητε ὅταν ἔλθουν τὰ χαλεπά χρόνια».

2. «Καλότυχοι σεῖς, οἱ ὄποιοι εύρεθητε ἐδῶ πάνω εἰς τὰ ψηλά βουνά, διότι αὐτά θά σᾶς φυλάξουν ἀπό πολλά

δεινά». Λέχθηκαν στό Μέτσοβο³⁸ καιί ἐπαληθεύτηκαν τόσο κατά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1854, στή διάρκεια τῆς ὁποίας τό Μέτσοβο ἔπαθε φοβερή καταστροφή, ὅσο καιί στίς 17 Ὁκτωβρίου 1943 μέ τήν εἰσοδο τῶν Γερμανῶν σ' αὐτό. Καί στίς δύο αὐτές περιπτώσεις τά γυναικόπαιδα κρύφτηκαν στά γύρω βουνά γιά νά σωθοῦν.

3. «Οἱ πλούσιοι θά γίνουν πτωχοί καιί οἱ πτωχοί θά πεθάνουν».

4. «Μιά χούφτα μάλαμα μιά χούφτα ἀλεύρι».

5. «Πολλοί θά χάνωνται ἀπό τήν πεῖνα».

6. «Ἄν βρίσκουν στό δρόμο ἀσῆμι, δέν θά σκύβουν νά τό πάρουν. Γιά ἔνα ὄμως ἀστάχυ θά σκοτώνονται ποιός νά τό πρωτοπάρῃ...».

7. «Λυπητερόν εἶναι νά σᾶς τό εἰπω σήμερον, αὔριον καρτερούμεν δίψεις, πεῖνες μεγάλες πού νά δίδωμεν χιλιάδες φλουριά καιί νά μήν εύρισκωμεν ὀλίγον ψωμί». Οἱ προφητείες 3, 4, 5, 6, 7 ἀναφέρονται στά φοβερά χρόνια τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, τῶν ὅποιων κύριο χαρακτηριστικό ἦταν ἡ μεγάλη καιί φοβερή πεῖνα. Εἰδικότερα ἡ ἔλλειψη σίτου, ἀλεύρων καιί ἄρτου ἔστειλε πολλούς ἀνθρώπους στόν διάπο τήν πεῖνα θάνατο.

38. Ό γνωστός μετασοβίτης συγγραφέας καιί ζωγράφος κ. Γιώργος Πλατάρης στήν μέ ήμερομηνία 20.10.1993 ἐπιστολή του μού γνώρισε δτί ὁ ἀλεύμνηστος ἀρχιμανδρίτης Μόδεστος Πέρσαλης (1889-1954) τοῦ εἶχε ἀναφέρει δτί ὁ ἄγιος Κοσμᾶς στό Μέτσοβο εἶχε πεῖ καιί τίς ἔξης προφητείες: «Οἱ ταιομπαναραῖοι θά μείνουν μέ τίς κλίτεσες στά χέρια». «Θά σᾶς δίξουν πολύ παρά καιί θά φαγωθεῖτε μεταξύ σας». «Ἐῦλογημένα βουνά! Πόσον κύριο θά γλυτώσετε!». «Στά Τζουμέρκα θά πάτε γιά σπόρο». «Οἱ παπάδες θά χαλάσσουν τή θρησκεία».

Στή συνέχεια μού γράφει δτί ὁ ἀείμνηστος Μόδεστος τοῦ εἴπε τά ἔξης: «Ο ιερομάρτυς Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ ὄποιος προήρχετο ἀπό τό ίδικόν μας, τό βλαχικόν Γένος, ἐκήρυξε ἀπό αὐτόν τόν πλάτανον» καιί μέ τό χέρι του μού τόν ὑπέδειξε καιί συνέχισε: «...Υπάρχει διάχτος ἡ πληρωφορία, δτί περί τό τέλος τής όμιλίας του ἐμφανίστηκαν οἱ ιερεῖς τοῦ Μετσόβου. Τότε ὁ ἄγιος εἶπε: «Ωραία τά ἐκπατέφρεστε πρώτοι νά προσέχονται οἱ λαίκοι καιί τελευταῖοι οἱ κληρικοί... Οὐαί κατάντημα, ...Οὐαί...»».

8. «Θάρθη καιόδς πού οἱ Ρωμιοί θά τρώγωνται ἀναμετάξν τους». Ἐγώ συστήνω όμονοιαν καιί ἀγάπην». (Η προφητεία αὐτή βρήκε τήν ἐκπλήρωσή της στά δύσκολα χρόνια τῶν ἐμφυλίων πολέμων, στή διάρκεια τῶν ὁποίων χύθηκε ἄφθονο ἀδελφικό αἷμα. Δυστυχῶς η ἴστορία μᾶς διδάσκει δτί οἱ διχόνοιες καιί οἱ ἀλληλοσπαραγμοί βρίσκονται σέ ἔξαρση, δταν οἱ ἐποχές εἶναι δύσκολες καιί η ἐδαφική ἀκεραιότητα τῆς χώρας κινδυνεύει).

9. «Εἰπέ εἰς τά εἶδωλα ἐκεῖνα νά μήν ἔρθουν ἐδῶ, ἀλλά νά γυρίσουν εἰς τά ὄπίσω». Λέχθηκε στήν Ἀσσο τῆς Κεφαλονιάς. Τή στιγμή κατά τήν ὁποία ὁ ἄγιος μιλοῦσε, τό προφητικό του μάτι διέκρινε στό σπίτι τοῦ τοπικοῦ ἀρχοντα τέσσερις κυρίες, ἀσεμνα ντυμένες, οἱ ὁποῖες ἐτοιμάζονταν νά μεταβοῦν στήν όμιλία. Μέ ἀκροατή του τίς εἰδοποίησε νά μή πλησιάσουν.

10. «Καί σεῖς “παλιο-μαΐστρες” νά μήν πλησιάσετε σ' αὐτή τή συγκέντρωση, γιατί εἰσθε ἀμετανόητες». Εἰπώθηκε στό Μέτσοβο. Μεταξύ τῶν ἀκροατῶν τῆς όμιλίας του ἦταν τρεῖς γυναῖκες ἀπό γειτονικό χωριό, πού τελοῦσαν μαγικές πράξεις. Ὁ ἄγιος τίς διέκρινε καιί, ἀφοῦ τίς καυτηρίασε, τίς ἀπέπειψε ἀπό τήν όμιλία, ἐπειδή ἦταν ἀμετανόητες.

11. «Καί τό σκαμνί ὅπου ἔχω ἰδικόν σας εἶναι, τό ὁ-ποῖον εἰκονίζει τόν τάφον μου». Παράδοξος προφητικός λόγος, ἀφοῦ ταυτίζει τό σκαμνί τῆς όμιλίας μέ τόν τάφο! Καί η προφητεία αὐτή ἐκπληρώθηκε κατά γράμμα. Τό σκαμνί τό εἶχε χαρίσει στόν ἄγιο ὁ Κούρτ πασᾶς τοῦ Μπερατιού, ὁ ὄποιος τό 1779 συνέπραξε μέ τούς Ἐβραίους γιά τή θανάτωσή του³⁹. Μετά τό μαρτυρικό του θάνατο κατάλαβαν δτοι τό σκαμνί συμβόλιζε τόν τάφο του.

39. Τό μαρτύριο τοῦ ἄγιον Κοσμᾶ βρίσκεται σέ χειρόγραφο πού συνέργαψε ὁ μαθητής του καιί ἀναγνώστης Γεώργιος Ζήκο - Μπιστρέκης. Τό μαρτύριο γράφτηκε λίγες μέρες μετά τό μαρτυρικό θάνατο τοῦ Κοσμᾶ. Ἐκεῖ μεταξύ ἀλλων ἀναγράφονται: «...Ζητεῖτε νά μάθητε περί τοῦ διδα-

Τό προφητικό χάρισμα ἀποτελεῖ μιά μονάχα πτυχή τῆς πολύπλευρης καί πολυδιάστατης προσωπικότητας τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, πού ὑπῆρξε ἡ πιό πρωτότυπη καί δραστήρια φυσιογνωμία τοῦ νεοελληνικοῦ μαρτυρολογίου⁴⁰, ὁ θερμός κήρυκας τοῦ πνευματικοῦ διαφωτισμοῦ, τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, τῆς δικαιοισύνης καί τῆς ἐλευθερίας. Δικαιολογημένα, ὁ Ἱερός ὑμνογράφος ἀναφωνεῖ: «Τί σε προσκαλέσωμεν, Τρισάκαρ; Μάρτυρα, ὅτι ὑπέρ Χριστοῦ τὸ σόν αἷμα ἔξέχεας· κήρυκα, ὅτι τόν τόνον τῆς τοῦ Χριστοῦ Βασιλείας τοῖς πᾶσιν ἐκήρυξας· Ἀπόστολον, ὅτι τόν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ἀποστολικῶς τοῖς πιστοῖς διετράνωσας· Μοναστήν τε, ὅτι τόν σόν βίον ὥσπερ κάτοπτρον καθαρόν τῆς ἀσκήσεως ἐγκατέλιπες· Τερέα, ὅτι Ἱερουργῶν, σεαυτόν ὥσπερ θυσίαν καθαράν προσῆγαγες τῷ Κυρίῳ σου· Ὄν ἐκτενῶς ἴκετευε τοῦ σωθῆναι τάς ψυχάς ἡμῶν, τῶν ἐκτελούντων τήν μνήμην σου»⁴¹.

σκάλου μας τὸν ἄδικον θάνατον... Ἐρχόμενοι δέ ἐδῶ εἰς ἔνα χωρίον Κολκόντασι ὀνομαζόμενον καὶ τελειώνοντας τὴν διδαχήν του κατά τὴν συνήθειαν διπού εἶχεν, ἀναχωρήσαμεν καὶ πηγαίνωμεν εἰς ἔνα χωρίον εἰς τὴν Ἀγίαν Τοιάδα εἰς τὴν Σέμεναν. Ἐκεῖ ἦταν ἔνας Χότζας τοῦ Κούντ - πασᾶς καὶ στέλνοντας νά πάρωμεν τὸν ὄρυσμόν του διά νά υπάγωμεν καὶ ἑκεῖ, αὐτός εὑρέθηκε διπού ἐμάξανεν τά κεσέμα, τὸν ἡρώτηραν οἱ προεστοί καὶ αὐτός τοὺς εἶπε καλῶς νά ἔρθῃ... Καὶ τὸν παίρνουν τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν βάνουν εἰς τὸ ἄλογον καὶ ὅτε πηγαίνουν παρακάτω κυνηγοῦν τὸν τραγουμάνον μέ τὰ σπαθιά καὶ ἑκείνους ὃντων ἀκολουθοῦσαν τὰ ἄλογά των τά διώχνουν καὶ πηγαίνουν μοναχοί τους μίαν ὥραν καὶ μισήν στράταν εἰς τὸ ποτάμι καὶ ἑκεὶ ἔξεπέξευσάν τον ἀπό τὸ ἄλογον καὶ αὐτός τοὺς εἶπεν νά τὸν ἀφῆσον νά προσευχηθῇ καὶ τὸν ἄφησαν καὶ καθὼς ἐπροσεύχονταν εὐλόγησεν τὸν κόσμον σταυροειδῶς, καὶ ἑκεῖ ἦτον ἔνα δένδρον καὶ ἐβγάνοντας τὸ σχοινίον ἀπό τὸ ἄλογον καὶ καθὼς ἐδέναμεν τὸν θρόνον μέ τὸν σταυρόν, ἔτοι τὸν ἐδεσαν ἀπό τὸν λαιμόν καὶ τὸν ἐπνιξαν καὶ τοῦ εἶπαν πρωτερανά τοῦ δέσσον τά χέρια καὶ αὐτός τά ἐσταύωσεν μόνος του καὶ δέν τοῦ ἐδεσαν καὶ ἔτοι ἐπαρέδωσεν τὴν ἀγίαν του ψυχήν εἰς χείρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ...». Βλ. Σωφρονίου Παπακυριακού, Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, ιερομάρτυρος καὶ ισαποστόλου, διδαχαῖ, ἐπιστολαῖ καὶ μαρτύριον, Ἀθηναὶ 1953, σσ. 175-177. Πρβλ. Χριστόπουλου, δ.π., σ. 565.

40. R. Bousquet, «*Cosmas l' Etolien*», L' Echo d' Orient, tóp. IX, Paris 1906, g. 126.

41. Σαπφείρου Χοιστοδουλίδου, δ.π., σ. 7.

- 4 -

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΗΨΕΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

Στή χριστιανική σκέψη καί πρακτική παρατηρούνται κατά καιρούς δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες τάσεις, οι ὁποῖες, ὅταν μεμονωμένα ἀπολυτοποιοῦνται, δέν ἔχουν καμιά σχέση μὲ τῇ γνησιότητᾳ τῆς χριστιανικῆς ἀποκάλυψης: Ἡ λανθάνουσα μανιχαϊστικὴ καί πλατωνικὴ τάση ὅτι ὁ Χριστιανισμός ἔχει μονάχα μεταφυσικούς στόχους καί δέν ἀσχολεῖται καθόλου μὲ τῇ συγκεκριμένῃ ἴστορικῃ πραγματικότητᾳ καί ἡ τάση ἐνός κοινωνικοῦ ἀκτιβισμοῦ, πού ἀπολυτοποιεῖ τήν κοινωνικότητα σέ βάρος τοῦ λυτρωτικοῦ ἐσχατολογικοῦ στοιχείου.

Καὶ οἱ δύο αὐτές ἀκραῖες τάσεις ἀγνοοῦν ὅτι στόν Χριστιανισμό δέν ἔχουμε οὔτε ἐναν ἄκρατο δογματισμό πού ὁδηγεῖ στὴν τυπολατρία, οὔτε μιά ἐγκόσμια κοινωνική διάσταση πού τὸν ὑποβιβάζει σέ ἐναν ἀπλό κώδικα ἡθικῆς¹. Ἀντίθετα ἔχουμε ἐναν τέλειο συνδυασμό μεταφυσικοῦ καὶ ἴστορικοῦ, αἰωνίου καὶ παροδικοῦ, ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ θεώρεως τοῦ ἀνθρώπου.

Αύτόν τόν συνδυασμό ιστορικοῦ καὶ μεταφυσικοῦ πέ-
τυχε κατά τόν καλύτερο τρόπο ὁ Μεγάλος Διδάχος τοῦ
Γένους πατρο-Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ ὅποιος δέν ἦταν μονά-
χα ὁ ἀσκητής μὲ τίς μονοδιάστατες μεταφυσικές πτήσεις,
ἀλλά καὶ ὁ γνήσιος φορέας τοῦ ὀρθοδόξου πνεύματος στό¹
κοινωνικό πεδίο κατά τούς νεωτέρους χρόνους. Τό παρό-

1. Κων. Μουρατίδου, «*Η θρησκευτική παιδεία σήμερα*», *Κοινωνία* 25 (1982), τεύχ. 1, σ. 31.

δειγμά του μᾶς δείχνει μέ ποιό τρόπο ἡ ὁρθόδοξη μεταφυσική μπορεῖ νά ύλοποιηθεῖ σέ κοινωνικῶς δέον².

Ο ἄγιος Κοσμᾶς σέ μιά δύσκολη περίοδο γιά τό Γένος ἐμφανίζεται ώς πρωτοπόρος στόν ὁρίζοντα τῶν κοινωνικῶν ἀναγεννητῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ³. Οἱ διδαχές του ἀναφέρονται στήν κοινωνική δικαιοσύνη, τήν ἰσότητα τῶν δύο φύλων, τήν κατάργηση τῆς πολυτέλειας, τήν ὀλιγάρχεια, τήν ἴδρυση κοινωφελῶν ἔργων. Ο πατρο-Κοσμᾶς πολέμησε τό ἀπάνθρωπο φαινόμενο τῆς ληστείας, μᾶλησε γιά τήν ἀξία τῆς ἐργασίας, τήν τήρηση τῆς ἀργίας τῆς Κυριακῆς, τήν ἰερότητα τοῦ γάμου, τή σπουδαιότητα τοῦ συζυγικοῦ βίου καί τῆς ἐγκράτειας. Αγωνίστηκε μέ δλες του τίς δυνάμεις γιά τήν ἀνακούφιση τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας, τήν περίθαλψη τῶν φτωχῶν, τόν σεβασμό τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Συνιστοῦσε τήν ἀποφυγή «τῆς ἀρπαγῆς καί ἀδικίας» καί προέτρεπε νά δίνεται «τό ἄδικον ὅπισω», σέ ὅποιον καί ἂν εἶχε γίνει ή ἀδικία. Παράλληλα προέτρεπε τούς χριστιανούς νά δραστηριοποιοῦνται συλλογικά γιά ἐθνωφελεῖς σκοπούς καί νά τιμοῦν τούς προεστούς καί τούς γεροντότερούς. Γενικά τό κήρυγμά του ἦταν ἓνα κήρυγμα ἀγάπης, ἀνθρωπιᾶς, δικαιοσύνης καί ὁμόνοιας. Ἐνα κήρυγμα κοινωνικῆς ἐνότητας, πού στηριζόταν στόν ἀλληλοσεβασμό «ἀρχόντων καί ἀρχομένων»⁴.

a. Ό συνάνθρωπος

Βάση τῆς κοινωνιολογίας τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ εἶναι ή ἀγάπη πρός τό συνάνθρωπο, ή ὅποια τότε εἶναι ὀλοκληρωμένη καί γνήσια, ὅταν προϋποθέτει τήν κατακόρυφη διάστασή της, δηλ. τήν ἀγάπη πρός τό Θεό. Γιά τόν Κοσμᾶ,

2. Δημ. Γρ. Τσάκωνα, «Η κοινωνιολογία τοῦ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ», ΗΕ 8 (1959), σ. 2.

3. Φάνη Μιχαλόπουλου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι 1940, σ. 39.

4. Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», ΠΛΒ 35 (1991), σ. 248.

Ο μεγαλοπετής ναός του ἀγίου Κοσμᾶ στήν Κόντρα (φωτ. Ιωάννας Τσουχούνη).

ἐκεῖνος πού ἀγαπᾶ τό Θεό, ἀγαπᾶ καὶ τόν πλησίον. Καί ἐκεῖνος πού δέν ἀγαπᾶ τόν πλησίον, δέν εἶναι δυνατόν νά ἀγαπᾶ τόν Θεό.

Ἡ ἀγάπη πρός τό συνάνθρωπο, πού προϋποθέτει τήν κατακόρυφη διάσταση, ἔχει ὅλα τά γνωρίσματα τῆς θείας ἀγάπης· δηλ. εἶναι πλήρης, διαρκής, ἀνυστερόβουλη, ἄδολη καὶ κυρίως καθολική, ἀφού ἐπεκτείνεται σέ δλους τούς ἀνθρώπους. Ἀντίθετα, ἡ ἐκτός Θεοῦ ἀγάπη εἶναι βαρυμένη ἀπό γήινες προσμίξεις, δίδεται ἀποσπασματικά, περιορισμένα καὶ μέ δρους. Εἶναι μιά ἀγάπη-εἰδωλο, πού δέν μπορεῖ νά ξεπεράσει τή γήινη βαρύτητα. Γιαυτό δὲ ἀνθρωπισμός (Humanismus), πού ἀδιαφορεῖ γιά τή σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό, ἀδυνατεῖ νά θεμελιώσει τήν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου καὶ νά μᾶς πείσει γιά ποιό λόγο πρέπει νά τόν ἀγαπούμε⁵. «Ο Πανάγαθος καὶ πολυέλεος Θεός, ἀδελφοί μου», γράφει ὁ ἄγιος Κοσμᾶς, «ἔχει πολλά καὶ διάφορα δνόματα, λέγεται καὶ φῶς καὶ ζωὴ καὶ ἀνάστασις. Ομας τό κύριον δνομα τοῦ Θεοῦ μᾶς εἶναι καὶ λέγεται ἀγάπη... Πρέπει καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί μου, ἀνίσως καὶ θέλωμεν νά περάσωμεν καὶ ἐδῶ καλά, νά πηγαίνωμεν καὶ εἰς τόν Παράδεισον καὶ νά λέγωμεν τόν Θεόν μᾶς πατέρα, πρέπει νά ἔχωμεν δύο ἀγάπες, ἀγάπην εἰς τόν Θεόν καὶ εἰς τούς ἀδελφούς μᾶς. Φυσικόν μᾶς εἶναι νά ἔχωμεν αὐτές τές δύο ἀγάπες, παρά φύσιν εἶναι νά μήν τές ἔχωμεν. Καί καθώς ἔνα χειλιδόνι χρειάζεται δύο πτέρουγες διά νά ἀπετά εἰς τόν ἀέρα, ἔτοι καὶ ἐμεῖς, ἀδελφοί μου, χρειαζόμαστε αὐτές τές δύο ἀγάπες, διατί χωρίς αὐτές τές δύο ἀγάπες εἶναι ἀδύνατον νά σωθούμεν»⁶.

Σέ ἄλλο σημείο τῶν διδαχῶν του τονίζει: «Χίλιες χιλιάδες καλά νά κάμωμεν, ἀδελφοί μου, νηστείες, προσευ-

5. Μέγα Λ. Φαράντου, «Δογματική καὶ Ἡθική», Ἀθῆναι 1973, σ. 179.

6. Διδ. Α1, Ἰωάν. Β. Μενούνου, «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές (καὶ βιογραφία), ἐκδόσεις «Τῆνος», Ἀθῆναι 1979, σ. 121 (στό ἔξῆς μέ τή συντομογρ. Μεν.).

χές, ἐλεημοσύνες, καὶ τό αἷμα μας νά χύσωμεν διά τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ μας, ἀνίσως καὶ δέν ἔχωμεν αὐτές τές δύο ἀγάπες, ἀλλά ἔχομεν μῖσος καὶ ἔχθραν εἰς τούς ἀδελφούς μας, δόλα ἐκεῖνα τά καλά, ὅπού ἐκάμαμεν, τοῦ Διαβόλου εἶναι καὶ εἰς τήν κόλασιν πηγαίνομεν...»⁷. Ἰδιαίτερα ὁ Κοσμᾶς τονίζει τήν ἀγάπη πρός τούς ἔχθρούς, πού ἀποτελεῖ δεῖγμα πνευματικῆς ἀνωτερότητας, ψυχικοῦ ἥρωϊσμοῦ καὶ ἀνοίγει τό δρόμο γιά τήν ἀγιότητα. «Διά τοῦτο καὶ ἡμεῖς οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοί νά ἀγαπῶμεν τόν ἔχθρόν μας, νά τόν συγχωρῶμεν, νά τόν θρέφωμεν, νά τόν ποτίζωμεν, νά λέγωμεν καλό διά λόγου του, νά παρακαλῶμεν καὶ τόν Θεόν διά τήν ψυχήν του ἔχθροῦ μας...»⁸.

Πρόν ἀναφερθεῖ στό θέμα τοῦ πλούτου καὶ τή στάση τῶν χριστιανῶν ἀπέναντι σ' αὐτόν, μιλάει γιά τήν ἀκτημοσύνη τοῦ μοναχοῦ, τήν δόπια ὁ ἴδιος τήρησε στόν ἀπόλυτο βαθμό, γιαυτό καὶ ἡταν ἐσωτερικά ἐλεύθερος. «... καὶ ἐδόξαζα καὶ δοξάζω χιλιάδες φρονές τόν Χριστόν μου, ὅπού μέ ἐφύλαξεν ἀπό ἐτοῦτο τό πάθος τῆς φιλαργυρίας. Καί τώρα μέ τήν χάριν τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐσταυρωμένου καὶ Θεοῦ, δέν ἔχω μήτε σακκούλα, μήτε κασέλα, μήτε σπίτι, μήτε ἄλλο φάσο ἀπό αὐτό ὅπου φορῶ. Ἀλλά ἀκόμη παρακαλῶ τόν Κύριόν μου μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου νά μέ ἀξιώσῃ νά μήν ἀποκτήσω σακκούλα, διατί, ώσάν κάμω ἀρχήν νά παίρων ἄσπρα, εὐθύς ἔχασα τούς ἀδελφούς μου καὶ δέν ἡμπορῶ καὶ τά δύο· ἡ τόν Θεόν ἡ τόν Διάβολον...»⁹.

β. Τό πρόβλημα τοῦ πλούτου καὶ τής ἰδιοκτησίας

Στό μεγάλο θέμα τοῦ πλούτου καὶ γενικότερα τής ἰδιοκτησίας ὁ πατρο-Κοσμᾶς ἐκφράζει στίς διδαχές του τό ἀγιοπατερικό πνεῦμα τῆς δρθιοδόξου θεώρησης τῶν ἀγα-

7. "Ο.π., σ. 123.

8. Διδ. Γ., σ. 225.

9. Διδ. Α1, Μεν., σ. 118.

θῶν. Ὁ πλοῦτος αὐτός καθ' ἐαυτόν εἶναι ἀδιάφορο ἄγαθό. Ἡ ἡθική εὐθύνη ἔστιάζεται στὸν τρόπο ικτήσεως καὶ στὸν τρόπο χρήσεως. Τὰ υλικά ἀγαθά, δημιουργημένα ἀπό τὸ Θεό, προσφέρονται στοὺς ἀνθρώπους γιά χρήση καὶ εὐχαριστηση. Ὄμως, ὅταν συνδέονται μὲ τὴν ἀδικία καὶ τὴν πλεονεξία δέν βρίσκουν δικαίωση στὸν Χριστιανισμό¹⁰. Ὁ ἀγιος Κοσμᾶς ἐπεσῆμανε τὸν κίνδυνο, πού περικλείει ἡ προσκόλληση στὰ υλικά ἀγαθά γιά τὴν πνευματική ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ κίνδυνος εἶναι νά χάσει ὁ ἀνθρώπος τὸ σκοπό τῆς ὑπάρξεως του καὶ νά μεταβάλει συμβατικές καὶ υλικές διεκδικήσεις σέ σκοπούς ὑπάρξεως καὶ ζωῆς¹¹. «Μᾶς ἔχαρισεν ὁ Θεός τὸν πλοῦτον; Ἐχομεν χρέος νά τρωγάμεν καὶ νά πίνωμεν τὸ ἀρκετόν μας, τὰ ρουχαλάκια μας τὰ ἀρκετά καὶ τὰ ἐπίλοιπα νάν τὰ ἔξοδιάζωμεν εἰς τοὺς πιωχούς διά τὴν ψυχήν μας. Καὶ δέν μᾶς ἔδωκεν ὁ Θεός τὸν πλοῦτον διά νά πολυτρώγαμεν καὶ νά κάνωμεν πολύτιμα φορέματα καὶ παλάτια ύψηλά, νά χορεύουν τὰ ποντίκια αὔριο καὶ οἱ πιωχοί νά ἀποθαίνουν ἀπό τὴν πεῖναν. Αὐτό εἶναι τὸ χρέος μας, ἀδελφοί μου, ἔτοι τὸ ἔξεύρετε. Ἀπό τὴν σήμερον καὶ ὕστερα ἔτοι νά κάμνετε ἀνθέλετε νά σωθῆτε»¹².

Σέ ἄλλο σημεῖο τῶν διδαχῶν του γίνεται αὐστηρός σ' αὐτούς, πού κλείνουν τὸν πλοῦτο στὰ στεγανά τοῦ ἑαυτοῦ τους. Γιά τὸν Ἀγιο τῶν Σκλάβων κριτήριο τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ πλούτου εἶναι ἡ ἀγάπη πρός τὸ συνάνθρωπο. Ὁ πλοῦτος τότε μόνον ἀποκτᾶ νόημα καὶ σκοπό, ὅταν ἐπιδιώκεται σέ σχέση πρός τὸν πλησίον, δόποιος σέ κάθε περίπτωση θεωρεῖται ἀδελφός. Ἔτοι ἡ χριστιανική ζωή, ως ζωή ἐλευθερίας, ἀπαιτεῖ ἀποδέσμευση ἀπό τὸν πλοῦτο. Ἡ κατοχή

10. Γεωργίου Μαντζαρίδη, Χριστιανική ἡθική, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 266.

11. Βασ. Γιούλτση, «Ο Χριστιανισμός καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ιδιοκτησίας», Χ.Φ.Ε. Προβληματισμοί, 6, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 142.

12. Διδ. Β1, Μεν., σ. 190.

τοῦ πλούτου ἐμποδίζει τὴν εἰσόδο στή βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ἡ συναίσθηση τοῦ πλούτου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ὁδηγεῖ στήν ἀπαλλαγὴ ἀπό τὸ βάρος τοῦ υλικού πλούτου¹³. Γενικά, τόσο ἡ ἀπόκτηση ὅσο καὶ ἡ χρήση τῶν ἀγαθῶν πρέπει νά γίνονται σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, μέ τιμιότητα δηλ. καὶ δικαιοσύνη. Ἐλεγε χαρακτηριστικά ὁ ἄγιος: «Νά τρώγωμεν καὶ νά πίνωμεν τό ἀρκετόν μας, τὰ ρουχαλάκια μας τά ἀρκετά καὶ τόν ἐπίλοιπον καιρόν νά τόν ἔξοδιάζωμεν διά τὴν ψυχήν μας, νάν τήν κάνωμεν νύμφην διά τόν Χριστόν μας. Τότε πρέπει νά λεγάμασθε ἀνθρώποι, ἐπίγειοι ἄγγελοι· ...εὶ δέ καὶ ζητοῦμεν πῶς νά τρώγωμεν, πῶς νά πίνωμεν, πῶς νά κάνωμεν ἀμαρτίες, πῶς νά στολίζωμεν ἐτούτο τό σῶμα τό βρώμικο, ὃπού αὐριο θέ νάν τό φᾶνε τά σκουλήκια καὶ ὅχι τήν ψυχήν μας ὃπού εἶναι ἀθάνατη, δέν πρέπει νά λεγόμαστεν ἀνθρώποι, ἀλλά σκύλοι, γάιδαροι, γουρούνια...»¹⁴.

γ. Ἡ ἐργασία

Βασικό κεφάλαιο τῶν διδαχῶν του εἶναι τό περί ἐργασίας κήρυγμα. Ὁ Κοσμᾶς ἥταν ὑπέρ τῆς προσωπικῆς καὶ ὑπευθύνου ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου πού δέν ὠθεῖται σέ ὅρια ἀντικοινωνικά. Θεωρεῖ ὅτι εἶναι ὁ μόνος δίκαιος καὶ ἀναγνωρισμένος ἀπό τό Θεό τρόπος ἀποκτήσεως τῶν ἀναγκαίων γιά τή ζωή. Στήν πραγματικότητα ἡ ἐργασία εἶναι ἡ πρώτη ἐντολή τοῦ Θεοῦ στόν ἀνθρώπο, πού τοῦ ἔδωσε μετά τή δημιουργία στόν παράδεισο, γιά νά ἐργάζεται καὶ νά τόν φυλάγει. Εἶναι λοιπόν εὐλογία γιατί παρέχει στόν ἀνθρώπο τή δυνατότητα νά γίνεται δημιουργός, συνδημιουργός τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐργασία εἶναι θεμέλιο τῆς οἰκονομίας, ζητητικής τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας, βιολογική ἀναγκαιότητα καὶ ἡθική ἀξία¹⁵. Κανένας δέν θά μπο-

13. Μαντζαρίδη, ὅ.π., σ. 266.

14. Διδ. Α1, Μεν., σ. 129-130.

15. Βασιλείου Τ. Γιούλτση, Πνευματικότητα καὶ κοινωνική ζωή, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 72.

ρέσει νά χαρεῖ τή μακαριότητα τοῦ οὐρανοῦ ἃν δέν περάσει ἀπό τὸν πόνο καὶ τὸ μόχθο τῆς γῆς¹⁶.

«Διά τοῦτο, ἀδελφοί μου», ἔλεγε ὁ ἄγιος Κοσμᾶς, «νά χαίρεσθε καὶ νά εὐφραίνεσθε χιλιάδες φορές ὅσοι ζῆτε καὶ βγάνετε τὸ ψωμί σας μέ τὸν κόπον σας, μέ τὸν ἴδωτά σας, διατί ἐκεῖνο τὸ ψωμί εἶναι εὐλογημένον, καὶ, ἃν θέλησ, δῶσε κομμάτι ἀπό ἐκεῖνο τὸ ψωμί τοῦ πτωχοῦ, μέ τὸ ὅποιο ἀγοράζεις τὸν παράδεισον»¹⁷. Πολλές φορές ἐξέφραζε τὴν ἀντίθεσή του πρός ἐκείνους, πού ζοῦσαν μέ τὴν ἀδικία καὶ τὴν καταπίεση σὲ βάρος τῶν ἄλλων. Ιδιαίτερα συλληρός ἦταν πρός τὴν τοκογλυφία, ἀπό τὴν ὁποία ζοῦσαν πολλοί τότε, χωρίς νά δουλεύουν καὶ κοπιάζουν. «Ομοίως πάλιν νά κλαίγετε καὶ νά θρηνήτε μέ μαῦρα δάκρυα ὅσοι ζῆτε μέ ἀρπαγές, ἀδικίες ἢ μέ διάφορα καὶ ζοῦρες ἀστρων. Ἐκεῖνα τά ἀδικα τά τρώτε διά νά ζῆτε καὶ διά ἐκεῖνα τά ἀδικα σᾶς θανατώνει ὁ Θεός καὶ σᾶς βάνει εἰς τὴν οὐλασίν»¹⁸.

Γενικός κανόνας τῶν διδαχῶν τοῦ πατρο-Κοσμᾶ εἶναι ὅτι, ἐάν τά ἀναγκαῖα γιά τή ζωή ἀγαθά δέν ἀποκτῶνται σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, δέν εἶναι δυνατόν ποτέ νά βροῦν στὸν χριστιανισμό δικαίωση. Στὴν περίπτωση αὐτῆς ὁ Κοσμᾶς μιλάει γιά «πλεονεξία», «ἀδικία», «ἀρπαγή». Γι' αὐτό παρότρυνε τοὺς ἀκροατές του στὴν ἀποφυγή «τῆς ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας» καὶ νά δίδεται «τό ἀδικον ὄπισω», σέ ὅποιον καὶ ἃν εἶχε γίνει ἡ ἀδικία¹⁹. «Οποιος θέλει νά δώσῃ τό ἀδικον ὄπισω ἀξ σηκωθῇ νά μοῦ τό εἰπῃ, νά βάλω ὅλους τοὺς χριστιανούς νά τὸν συγχωρέσουνε. Ένα ἀσπρό ἀδικο νά βάλης μέσα εἰς ἐκατό πουνγγιά, δλα τά μαγαρίζει. Ομοίως πάλιν νά πάρης ἔνα πρόβατο κλεμμένο

16. Διονυσίου Λ. Ψαριανοῦ, Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης, Κοινωνικά καὶ Πολιτικά, Κοζάνη 1980, σ. 19.

17. Διδ. ΑΙ, Μεν., σ. 137.

18. "Ο.π.

19. Μεταλληνοῦ, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», δ.π., σ. 248.

Ο ἐνοριακός ιερός Ναός τοῦ Ἅγιον στή Νέα Φιλαδέλφεια Αιτωλῆς.

νά τό βάλης μέσα εις ἕκατό ἥ εις χίλια πρόβατα, ὅλα τά τρώγει ἐκεῖνο τό κλεμμένο, διατί εἶναι ἀφωρεομένο, κατηραμένο ἐκεῖνο τό κλεμμένο»²⁰.

Ο ἄγιος Κοσμᾶς, ὁ ἐργατόφιλος αὐτός διδάσκαλος τοῦ «ἐν αἱχμαλωσίᾳ εὑρισκομένου Γένους», πού μῆλησε μὲ τόση θέρμη γιά τή χαρά τῆς ἐργασίας, δέν ἦταν δυνατόν νά μήν ἀναφερθεῖ στήν ἀνάπτωση τῶν ἀνθρώπων, πού ἀποκτοῦσαν τό ψωμί μὲ τόν τύμιο ἰδρώτα τους. Γι' αὐτό εἶναι ὁ πρῶτος, πού ἐπέμενε μὲ πάθος στήν καθιέρωση τῆς ἀργίας τῆς Κυριακῆς. Αὐτός ἄλλωστε ὑπῆρξε ὁ κυριότερος λόγος τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου, ἀφοῦ προξένησε στούς Ἐβραίους μεγάλη ζημιά, μεταφέροντας τά παζάρια ἀπό τήν Κυριακή στό Σάββατο, ἡμέρα θρησκευτικῆς ἀργίας τῶν Ἐβραίων²¹.

Η ἀργία τῆς Κυριακῆς σήμαινε γιά τόν ἄγιο Κοσμᾶ τόνωση σωματική, ἀτμόσφαιρα οἰκογενειακής χαρᾶς καὶ χωρίων συμμετοχή στή θεία λατρεία καὶ τό μυστήριο τῆς θείας εὐχαριστίας. «Πρέπει καὶ ἔμεις, ἀδελφοί μου, νά χαιρώμεσθεν καὶ νά εὐφρανώμεσθεν πάντοτε, μά περισσότερον τήν Κυριακήν ὅπού εἶναι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ μας. ...Πρέπει καὶ ἡμεῖς νά ἐργαζώμεθα τές ἔξι ἡμέρες διά ἐτοῦτα τά μάταια, τά γήινα καὶ ψεύτικα πράγματα καὶ τήν Κυριακήν νά σχολάζωμεν, νά πηγαίνωμεν εις τήν ἐκκλησίαν καὶ νά στοχαζώμεσθεν τές ἀμαρτίες μας, τόν θάνατον, τήν Κόλασιν, τόν Παράδεισον, νά στοχαζώμεσθεν τήν ψυχήν μας, ὅπού εἶναι τιμιωτέρα ἀπό ὅλον τόν κόσμον καὶ ὅχι νά πολυτρώγωμεν καὶ νά πολυπίνωμεν, νά κάνωμεν ἀμαρτίες, οὕτε νά ἐργαζώμεσθεν καὶ νά πραγματεύωμεσθεν καὶ νά κάνωμεν λισιθερίσια τήν Κυριακήν. Ἐκεῖνο τό κέρδος ὅπού γίνεται τήν Κυριακήν εἶναι ἀφωρισμένο καὶ κατηραμένον καὶ βάνετε φωτία καὶ κατάρα εις τά ὄ-

20. Διδ. Γ', Μεν., σ. 227.

21. Κ. Σ. Κώνστα, «Ο Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», ἐν Ἀθήναις 1976, σ. 82.

σπίτια σας καὶ ὅχι εὐχήν καὶ εὐλογίαν. Ὄθεν, ἀδελφοί μου, διά νά μή πάθετε κανένα κακόν μήτε ψυχικά μήτε σωματικά, ἐγώ σας συμβουλεύω νά φυλάγετε τήν Κυριακήν σάν ώσάν ὅπού εἶναι ἀφιερωμένη εις τόν Θεόν»²².

δ. Η ισότητα τῶν δύο φύλων

Ο ἄγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ὑπῆρξε πρωτοπόρος καὶ στό θέμα τής ισότητας τῶν δύο φύλων. Μέσα στό σκοτάδι τῆς τουρκοκρατίας μὲ ἀπλότητα καὶ ωμαλεότητα ὑψωσε τή φωνή του, γιά νά ὑπερασπιστεῖ τά δικαιώματα τῆς γυναικάς²³. Καυτηρίασε ως ἀπαραδεκτή τήν ἀποψή ὅτι ἡ γυναικά εἶναι ἀνθρωπος δευτέρας κατηγορίας καὶ ὅτι ἀποτελεῖ κτῆμα τοῦ ἄνδρα, πού μπορεῖ νά χρησιμοποιεῖται αὐθαίρετα ἀπό αὐτόν. Μιλώντας γιά ισοτιμία δέν ἐννοοῦσε τήν ισοπεδωτική ὅμοιότητα, ἡ ὅποια ἀδικεῖ τήν ίδιαιτερότητα τῶν φύλων καὶ ἔχει ἀρνητικές ἐπιπτώσεις στήν ἔνωσή τους, ἀλλά γιά ισότιμη ίδιαιτερότητα πού συνεπάγεται δυνατότητα συνεργασίας καὶ ἀλληλοσυμπλήρωσης. «Οταν ἔκαμε ὁ Θεός τόν ἄνδρα», λέγει ὁ Κοσμᾶς, γυναῖκα εις τόν κόσμον δέν ἦτον. Ἐκβαλεν ὁ πανάγαθος Θεός μίαν πλευράν ἀπό τόν ἄνδρα καὶ ἔκαμε μίαν γυναῖκα ὡσάν τές γυναικες ὅπού εἶναι τήν σήμερον καὶ τοῦ τήν ἔδωσε διά σύντροφον, διά παρηγορίαν. Τοια τήν ἔκαμεν ὁ Θεός τήν γυναικα μέ τόν ἄνδρα, ὅχι κατωτέραν... Πρέπει καὶ ἐσύ, ὡς ἄνδρα ἀδελφέ μου, νά μήν μεταχειρίζεσαι τήν γυναῖκα σου ὡσάν σκλάβα, διατί πλάσμα τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ ἐκείνη καθώς εἶσαι καὶ ἐσύ, τόσον ἐσταυρώθηκεν ὁ Θεός διά ἐσένα, ὡσάν καὶ διά ἐκείνη, πατέρα λέγεις καὶ ἐσύ τόν Θεόν, πατέρα τόν λέγει καὶ ἐκείνη, ἔχετε ἔνα βάπτισμα, μίαν πίστιν, τά Ἀχραντα Μυστήρια ὅπού κοινώνεῖς καὶ ἐσύ κοινωνεῖς καὶ ἐκείνη. Δέν τήν ἔχει ὁ Θεός τήν γυναῖκα κατω-

22. Διδ. Γ', Μεν., σ. 237.

23. Χριστοδούλου Παρασκευατίδη, Μητροπολίτου Δημητριάδος, «Φεμινισμός καὶ Ἐκκλησία», Ἀθήνα 1986, σ. 16.

τέραν ἀπό ἐσένα, διά τοῦτο τὴν ἔκαμε ἀπό τὴν μέσην τοῦ ἀνδρός, διά νά εἶναι ὁ ἄνδρας ὡσάν βασιλεύς καὶ ἡ γυναικα ὡσάν βεζύρης, ἵτοι ὁ ἄνδρας ὡσάν ἡ κεφαλή καὶ ἡ γυναικα ὡσάν τὸ σῶμα. Διά τοῦτο δέν τὴν ἔκαμε τὴν γυναικα ἀπό τὸ κεφάλι διά νά μήν καταφρονᾶ τὸν ἄνδρα, δόμοίως πάλιν δέν τὴν ἔκαμε ἀπό τὰ ποδάρια διά νά μήν καταφρονᾶ ὁ ἄνδρας τὴν γυναικα»²⁴.

ε. Τά καθήκοντα ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων

Γιά νά πετύχει τίς λεπτές ισορροπίες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς προκειμένου νά φθάσει ό υπόδουλος ἐλληνισμός στήν κοινωνική ἐνότητά του, μίλησε γιά ἀλληλοσεβασμό ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. Γιά νά ἐπιτευχθεῖ ἡ κοινωνική καὶ κρατική πειθαρχία προέτρεπε τούς οραγιάδες νά σέβονται καὶ νά τιμούν τούς προεστούς καὶ τούς γεροντοτέρους. «Ομως, ὅταν οἱ ἀπαίτησεις τῶν φορέων τῆς ἔξουσίας ἔχονται σέ ἀντίθεση μὲ τὴν ὑπακοή τους στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ιότε δόφεῖλουν νά πειθαρχοῦν στό Θεό καὶ ὅχι στούς ἀνθρώπους. «Νά τιμάτε καὶ τούς προεστούς τῆς χώρας σας καὶ τούς γεροντοτέρους σας, ἀκόμη νά τιμᾶσθε καὶ ἀναμεταξύ σας καὶ νά παρηγορήσθε ὁ ἐνας τὸν ἄλλον σας ὡσάν ἀδελφοί ὅπού εἰσθε καὶ νά μή καταφρονῆτε κανένα, οὔτε τὸν παραμικρόν, ὅτι ὁ Θεός δόμοια μᾶς ἔχει ὅλους»²⁵.

Σέ ἄλλο σημεῖο τῶν Διδαχῶν του συμβουλεύει τούς προεστούς νά εἶναι δίκαιοι καὶ νά μήν κάνουν διακρίσεις, πού φέρνουν τῇ δικόνοια καὶ διασποῦν τὴν κοινωνική καὶ ἐθνική ἐνότητα. Ἡ ἀσκηση τῆς ἔξουσίας γιά τὸν πατρο-Κοσμᾶ ἔχει τὴν ἔννοια τῆς ἀσκησης ἐνός διακονήματος, πού προνόησε ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Χωρίς τῇ συναίσθηση αὐτῆ εἶναι πολύ εὔκολη ἡ κατάχρηση καὶ ἡ ἀπολυταρχική ἀσκηση τῆς ἔξουσίας. Παράλληλα ζητεῖ ἀπό τό

Ο νεόδμητος ναός τοῦ Αγίου στή Σαμαρίνα Γρεβενῶν.

24. Διδ. Α1, Μεν., σσ. 131, 133-134.

25. Διδ. Α2, Μεν., σ. 172.

λαό νά προσεύχεται γιά τούς προεστούς, ἀπέναντι στούς όποίους πρέπει νά στέκονται μέ νομιμότητα καί ὅχι δουλικότητα.

«Οἱ προεστοί ὅπού εἴστενε εἰς τές χῶρες καὶ χωρία σώνεσθε, μά πᾶς σώνεσθε; Νά ἀγαπᾶτε ὅλους τοὺς χριστιανούς καθὼς ἀγαπᾶτε καὶ τά παιδιά σας καὶ νά τούς φίχνετε καὶ τά χρέγια κατά τήν δύναμιν τοῦ κάθε ἐνός καὶ νά μῆ κάμνετε φιλοπρόσωπες καὶ φίχνετε τῶν φίλων σας ὅλιγότερον, διατί βάνετε φωτίαν καὶ καίεσθε. Ὄμοίως ἐσεῖς οἱ κοσμικοί, οἱ κατώτεροι, νά ἀγαπᾶτε καὶ νά τιμάτε τοὺς προεστούς σας καὶ νά παρακαλεῖτε τὸν Θεόν διά τήν ψυχὴν τους καὶ διά τήν ζωὴν τους. Δέν βλέπετε πόσους πειρασμούς ἔχουν καὶ ὑπομένουν διά ἐσας τούς κατωτέρους; Ὁ, τι χρεία τύχη τῆς χώρας τούς προεστούς γνωρεύουν καὶ ἐσεῖς κοιμάσθε ἔξεγνοιαστοι»²⁶.

στ. Θέματα γάμου, διαζυγίου καὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν

Ἐνδιαφέρον πάρουσιάζουν οἱ Διδαχές τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ στά θέματα γάμου, διαζυγίου καὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν, γιά τά ὅποια ἀφιερώνει ἔνα πολύ μεγάλο μέρος τῆς διδασκαλίας του.

Ο ἄγιος Κοσμᾶς ἐντάσσει τό γάμο στό δημιουργικό σχέδιο τοῦ Θεοῦ καὶ τόν ἀναγνωρίζει ώς «μυστήριον μέγα». Πολύ συχνά ἐπαναλαμβάνει ἐκλαϊκευμένα τήν Παύλεια διδασκαλία τῆς ἐνώσεως τοῦ ἄνδρα μέ τή γυναῖκα στό μυστήριο τῆς ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μέ τήν Ἐκκλησία. Στούς σκοπούς τοῦ γάμου ὁ πατρο-Κοσμᾶς ἐντάσσει τήν τεκνογονία, ἡ ὅποια εἶναι φυσική συνέπεια τῆς κοινωνίας ἀγάπης τῶν προσώπων, πού συνάπτουν τόν γάμο.

«Ἐγεννήθη ὁ Κύριος μας ἀπό ἀρραβωνιασμένην διά νά εὐλογήσῃ τόν γάμον. Καί νά χαιρώμεσθεν, ἀδελφοί μου, καὶ νά εὐφρανώμεσθεν, ὅπού μᾶς ἔδωκεν ὁ Κύριος εὐλογημένον γάμον. Καί ἐπαράγγειλεν ὁ Κύριος νά παίρ-

26. Διδ. Ε', Μεν., σσ. 181-182.

νη ὁ ἄνδρας μίαν γυναῖκα, ὅμοίως καὶ ἡ γυναῖκα ἔναν ἄνδρα. Καί, ἀφοῦ ἀρραβωνιασθούν, νά ἔξομολογηθοῦν τό ἀνδρόγυνον μέ πίστιν καθαράν, μέ φόβον καὶ μέ τρόμον καὶ μέ εὐλάβειαν καὶ ὑστερα ἀπό τό μεταλάβημα νά στεφανώνωνται μέσα εἰς τήν Ἐκκλησίαν καὶ ὑστερα ἀπό τό στεφάνωμα νά ἀπεροῦν τρεῖς ἡμέραι καὶ τότε νά σμίγωνται. ...Τότε, ἀδελφοί μου, λέγεται εὐλογημένος ὁ γάμος. Τότε, ἀδελφοί μου, χιλιάδες, υπεριάδες, ἀποδέματα καὶ μαγικά νά σᾶς κάμουν, δέν σᾶς κολλᾶ τίποτε. Τότε, ἀδελφοί μου, ἐκεῖνο τό ἀνδρόγυνο κάμνει παιδιά εὐλογημένα, τό εὐλογεῖ ὁ Θεός ἐκεῖνο τό ἀνδρόγυνον καὶ τό ἀφήνει ἐδῶ εἰς τούτην τήν ματαίαν ζωὴν καὶ ἀπερνά καλά καὶ εἰοηνικά καὶ πηγαίνει καὶ εἰς τόν Παράδεισον...»²⁷.

Γιά τόν ἄγιο Κοσμᾶ ἡ περίπτωση τῆς μοιχείας δέν πρέπει νά ἀποτελέσει ὄπωσδήποτε λόγο διαζυγίου. Τό καλύτερο εἶναι νά ὁμοιογήσει ἡ γυναῖκα τήν ἐνοχή της καὶ ὁ ἄνδρας νά τή συγχωρήσει. Σκοπός ἄλλωστε δέν εἶναι ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλα ἡ ἐπιστροφή του στό δρόμο τῆς χριστιανικῆς ἡθικῆς. «Καί ἀν τύχη καὶ ξεπέσῃ ἡ γυναικα μέ ἄλλον ἄνδρα ἡ δ ἄντρας μέ ἄλλην γυναῖκα, ἔχουν χρέος νά πηγαίνουν εἰς τόν ἀρχιερέα νάν τούς χωριζη. Μά πάλιν ἐκεῖνος ὅπου ἀδικηθῇ ἀπό τήν γυναῖκα του, ἀν δέν τήν χωρίσῃ, ἔχει μισθόν εἰς τήν ψυχὴν του. ...Μέ φαίνεται πώς θέ νά πῆς: Ἡς εἶσαι συγχωρημένη, μά ἄλλην φοράν νά μή τό ματακάμης»²⁸.

Στό θέμα τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν ὁ ἄγιος Κοσμᾶς τονίζει τήν βασική εὐθύνη τῶν γονέων. Αὐτή πρέπει νά γίνεται μέ καθημερινή νουθεσία καὶ βίωση τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως. Η διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τοῦ παιδιοῦ δέν γίνεται μέ λόγια, ἄλλα μέ τή ζωή, τό παράδειγμα καὶ τή νοοτροπία τῶν γονέων. Γιαυτό οι γονεῖς διφείλουν νά

27. Διδ. Β2, Μεν., σσ. 217-218.

28. Διδ. Β1, Μεν., σ. 198.

ζοῦν σωστά καὶ χριστιανικά. Αὐτή εἶναι ἡ καλύτερη ἀγωγή. «Πάλιν ἐσύ, γυναικα, ἔχεις περισσότερον χρέος ἀπό τόν ἄνδρα νά ἀνατρέψῃς τά παιδιά σου καὶ νά τά νουθετᾶς εἰς τά καλά ἔργα. Ὄταν τό παιδί σου σηκώνεται τό ταχύ ἀπό τόν ὑπνον καὶ εὐθύς σοῦ γυρεύη ψωμί, ἐσύ μή τοῦ δώσῃς, ἀλλά ἔπαρε το καὶ πήγαινέ το εἰς τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰπέ του: Ἐγώ, παιδί μου, ψωμί δέν ἔχω, ὁ Χριστός μας ἔχει. Ἐλα, κάμε τόν σταυρόν σου νά τόν προσκυνήσωμεν καὶ νά τόν παρακαλέσωμεν νά μᾶς δώσῃ. Καὶ ἔτοι συνηθίζει τό παιδί ἀπό μικρόν εἰς τό καλόν. Καὶ νά τό παίρνης εἰς τήν ἐκκλησίαν καὶ νά τό ὁρμηνεύῃς νά κάνῃ σωστά τόν σταυρόν του, μέ τά τρία δάκτυλα, νά τά βάνη εἰς τό μέτωπον, εἰς τόν ὄμφαλόν καὶ εἰς τό δεξιόν βυξέ καὶ εἰς τό ἀριστερόν. Καὶ νά τό βάνης νά ἀσπάζεται τάς ἀγίας εἰκόνας καὶ πάντα νά τό διδάσκῃς τά χριστιανικά καμώματα, δτι ἔχεις νά δώσῃς ἀπολογίαν δι' αὐτό»²⁹.

Σέ ἄλλο σημείο χρησιμοποιεῖ τό παράδειγμα τῆς μηλᾶς γιά νά δειξει, δτι ἀπό τούς γονεῖς ἔξαρτάται τί ἀνθρωπος θά γίνει τό παιδί: «Ἐνα δένδρο, ώσάν το κόψης, εὐθύς ξεραίνονται τά κλαριά, ἀμή ώσάν ποτίζῃς τήν ωζαν, στέκονται δροσερά τά κλωνάρια. Ὄμοίως είστενε καὶ οἱ γονεῖς ώσάν το δένδρο καὶ ὅταν ποτίζεται ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα, ὅπού είστενε ἡ ωζα τῶν παιδιῶν, μέ νηστεῖς, προσευχές, ἐλεημοσύνες, μέ καλά ἔργα, φυλάγει ὁ Θεός τά παιδιά σας. Ωσάν ξεραίνεστε οἱ γονεῖς μέ τές ἀμαρτίες, θανατώνει ὁ Θεός τά παιδιά σας καὶ σᾶς βάνει εἰς τήν κόλασιν μαζί τους. Εἶναι μιά μηλιά καὶ κάνει ξυνά μηλα. Ἐμεῖς τώρα τί πρέπει νά κατηγορήσωμε, τή μηλιά ἡ τά μηλά; Τή μηλιά. Λοιπόν κάμνετε καλά ἔσεις οἱ γονεῖς, ὅπού είστενε ἡ μηλιά, νά γίνωνται καὶ τά μηλά γλυκά»³⁰.

Συγκινητικό εἶναι τό ἐνδιαφέρον τοῦ πατρο-Κοσμᾶ γιά τά φτωχά καὶ δυστυχισμένα παιδιά. Προτρέπει τούς

χριστιανούς νά τά ἀγαποῦν σάν δικά τους παιδιά, νά τά ντυνουν καὶ γενικά νά τά φροντίζουν, ὅπως καὶ τά δικά τους. «...Νά ἀγαπᾶς τά φτωχά τά παιδιά καλύτερα ἀπό τά ἐδικά σου. Εἰδέ καὶ νά ζητῆς πᾶς νά δύνης τοῦ παιδιοῦ σου νά τρωγή καὶ νά πίνη καλά, νά ἔχῃ εύμορφα φορέματα καὶ γιά ἐκεῖνο τό φτωχό νά μήν σε μέλη, αὔριο βλέπεις τό παιδί σου ἀποθαμένο καὶ καίγεται ἡ καρδιά σου»³¹.

‘Ο ἄγιος Κοσμᾶς συνιστᾶ παραλληλα τήν υἱοθεσία ώς ἔκφραση χριστιανικῆς ἀγάπης στά φτωχά καὶ ὁρφανά παιδιά. «...Ἐπαρε ἐνα φτωχό παιδί καὶ κάμε το πνευματικόν σου παιδί νά χαιρέσαι καὶ νά εὐφραίνεσαι καὶ ἐσύ, νά χαιρέται καὶ ἐκεῖνο. Διά ἐκεῖνο τό παιδί, ὅπού σοῦ γεννᾶ ἡ γυναικα σου, δέν σοῦ χρεωστεῖ ὁ Θεός χάριν, διατί τό κάμνεις ἀπό σαρκικόν πάθος, μά διά ἐκεῖνο τό φτωχό παιδί ἔχεις χλιες φορές μισθόν ἀπό τόν Θεόν εἰς τήν ψυχήν σου καὶ τιμήν ἀπό τούς ἀνθρώπους, διατί τό κάμνεις μέ τό θέλημά σου πνευματικόν παιδί...»³².

Τό κήρυγμα τοῦ πατρο-Κοσμᾶ εἶχε τεράστια ἀπήχηση στό λαό. ‘Οπως παρατηρεῖ ὁ βιογράφος καὶ ποιητής τῆς ἀσματικῆς του ἀκολουθίας Σάπφειρος Χριστοδούλης «τούς ἀγρίους ἡμέρωσε, τούς ληστάς³³ κατεπράύνε, τούς ἀπλάχνους καὶ ἀνελεήμονας ἐδειξεν ἐλεήμονας καὶ τούς ἀνευλαβεῖς ἐκαμεν εὐλαβεῖς, τούς ἀμαθεῖς καὶ ἀγροίκους εἰς τά θεῖα ἐμαθήτευσε καὶ τούς ἐκαμε νά συντρέχουν εἰς

31. Διδ. B1, Μεν., σ. 187.

32. Διδ. B1, Μεν., σσ. 184-185.

33. Στά ἄγιοια βουνά τῆς Βαβυλώνας, στά σύνορα τῶν νομῶν Ἰωαννίνων καὶ Γρεβενών, συνάντησε τόν περίφημο ἀρματωλό Τότοκα, στόν ὅποιο ἔκανε συστάσεις νά περιορίσει τίς ληστεῖες. Ἡταν τόσο ἔντονη ἡ ἐπίδραση, τήν ὅποια ἀσκησε ὁ ἄγιος Κοσμᾶς στόν Τότοκα, ὥστε τόν ἔπεισε νά χτίσει τό παρεκκλήσι τῆς ἀγίας Παρασκευῆς στό Ἀλλοχῶρι καὶ νά μοιράσει σαράντα κολυμβῆθρες στίς γύρω κοινότητες, γιά νά βαπτίζονται τά παιδιά. Βλ. Φάνη Μιχαλόπουλον, «Κοσμᾶς ὁ Αίτωλος», Αθῆναι 1940, σ. 104. Πρβλ. Στεργίου Ν. Σάκκου, ‘Ο ἀπόστολος τοῦ σκλαβιωμένου Γένους, Θεσ/κη 1996, σσ. 50-52.

29. Διδ. A2, Μεν., σ. 170.

30. Διδ. B1, Μεν., σσ. 188-189.

τάς ιεράς Ἀκολουθίας, καὶ ὅλους ἀπλῶς τούς ἀμαρτωλούς ἔφερεν εἰς μεγίστην μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν»³⁴.

ζ. Γενικές κρίσεις γιά τίς κοινωνικές ἀντιλήψεις τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ

Μέ δσα ἀντιπροσωπευτικά γράφτηκαν βγαίνει ἀβίαστα τό συμπέρασμα ὅτι οἱ Διδαχές τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ μποροῦν ἄ-ριστα νά ἀποτελέσουν τή βάση μᾶς ὁρθόδοξης κοινωνιολογίας, ἀφοῦ ἐκφράζουν τήν αὐθεντικήν ἀγιοπατερικήν ἀντιληφήν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία δέν ἔχει καμιά σχέση οὔτε μέ τόν καπιταλισμόν οὔτε μέ τόν μαρξισμόν. Διότι ὁ καπιταλισμός ἐνσαρκώνει τόν ἐγωίστικόν εύδαιμονισμόν, ὁ ὅποιος οὔτε φραγμούς τοῦ κεφαλαίου γνωρίζει οὔτε ἔχει ἄλλους σκοπούς πλήν τῆς αὐξήσεως τοῦ κεφαλαίου. Ὁ δέ μαρξισμός μεταβάλλει τόν ἀνθρώπον σέ μέσον γιά σκοπόν καὶ σέ ἀπλό ἔξαρτημα μᾶς τεραστίας μηχανῆς. Ἐνδιαφέρθηκε μονομερῶς γιά τή μεταβολή τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν διαβιώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀγνόησε παντελῶς τόν παράγοντα ἀνθρώπον, ὁ ὅποιος διαχειρίζεται ὑπεύθυνα τά πράγματα τοῦ κόσμου καὶ δίνει νόημα στή ζωή³⁵.

Καί τά δύο κοινωνικά συστήματα, πού ἀναφέροαμε, εἶναι καταδικαστέα, ἐφόσον θεοποιοῦν τήν ψλή καὶ ἀπορρίπτουν τήν θεολογικήν περί προσώπου διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὅπως γράφει καθηγητής τῆς κοινωνιολογίας, «ἡ Ὁρθοδοξία δέν εἶναι ὑπολογιστική ταυτότητς πρός τόν οἰκονομικόν φιλελευθερισμόν, ἀλλ’ οὔτε καὶ ἐπίκαιρος καὶ “παράλληλος” προσχώρησις εἰς τήν κοινωνικήν ἐπανάστασιν. Ὁρθοδοξία σημαίνει προεχόντως ἐπίγειον ἀταξικήν ἀδελφοποιίαν πρός μεταφυσικήν δικαίωσιν, ἀπαντοτος δέ προσέτι κριτική τῆς ἀ-τομοκρατικῆς ἴδιοτελείας»³⁶.

Ἡ Ὁρθοδοξία δέν μιλάει γιά κοινωνική ἐπανάσταση οὔτε δημιουργεῖ πολιτικά κόρματα μέ τή συνηθισμένη ἔν-νοια τοῦ ὅρου. Δημιουργεῖ τόν «καινόν ἐν Χριστῷ ἀνθρω-πον», ὁ ὅποιος ὡς ἀναγεννημένη ὑπαρξή θά είναι σέ θέση νά ἐκφράσει ἀνθρωπινότερα κοινωνικά συστήματα.

Οσοι χαρακτηρίζουν ὡς οὐτοπικές καὶ πρακτικά ἀνε-δαφικές καὶ ἀνεφάρμοιστες τίς θέσεις τῆς Ὁρθοδοξίας στό ἐπίμαχο αὐτό θέμα, δέν ἔχουν παρά νά δοῦν τό γνήσιο ὁρθόδοξο κοινοβιακό σύστημα τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου ἀν-θρωποι ἀπό διάφορα μέρη, μέ διάφορες συνήθειες καὶ διάφορα μορφωτικά ἐπίπεδα, μέ τήν ὑπακοή βιώνουν τό σταυροαναστάσιμο ἥθος τῆς Ὁρθοδοξίας σέ πείσμα τῶν εύδαιμονιστικῶν θεωρήσεων τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀναιριθμή-των ίστορικῶν μεταβολῶν. Καὶ αὐτό συμβαίνει, γιατί ὁ μο-ναχός εἶναι ἐλεύθερος ἀπό ἀτομικευτικές δεσμεύσεις, ἀ-φοῦ ἀναπνέει τόν ἀέρα τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας, πού τόν ἀπαλλάσσει ἀπό κάθε δουλικό κομφορμισμό.

Ο ἄγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός μέ τίς Διδαχές καὶ τό παράδειγμά του μᾶς δείχνει τό δρόμο τῆς σωστῆς κοινωνικοποιήσεως πού στηρίζεται στήν χριστοποίηση καὶ ἐκκλη-σιοποίηση τοῦ κόσμου. Πρόκειται γιά ἕνα δραμα ὅχι μονά-χα μεταφυσικό, ἀλλά καὶ ἐνδοκοσμικό, ἀφοῦ ἡ ζωή τῆς αἰώνιότητας περνάει ἀπό τήν χριστοποίηση τῶν θεσμῶν καὶ τῶν δομῶν τοῦ παρόντος.

34. Σαφείρου Χριστοδούλιδου, «Ἀκολουθία καὶ Βίος τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ Ἱερομάρτυρος καὶ ἱσαποστόλου», Βενετία 1814.

35. Φαράντου, δ.π., σσ. 144-145.

36. Δ. Γρ. Τσάκωνα, «Προβλήματα Ἑλληνικότητος», Ἀθῆναι 1972, σ. 63.

— 5 —

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ ΣΤΟ ΚΟΛΙΚΟΝΤΑΣΙ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

Βρίσκεται βόρεια της Ἀπολλωνίας, στήν άνατολική δύση του Ἀφου ποταμοῦ, κοντά στο χωριό Κολικόντασι της Μεγάλης Μουζακιᾶς. Ἀπέχει μισή ώρα ἀπό τήν πόλη Φίερη.

Χτίστηκε μετοξύ Αύγουστου 1813 καί Ιουνίου 1814 ἀπό τὸν Ἀλῆ πασᾶ τὸν Τεπελενή (17 0-1822)¹, ὅταν ἐκεῖνος περιέλαβε στὸ πασαλίκι του τὸ Μπεράτι, θυμήθηκε τὸν πατρο-Κοσμᾶ καί κάλεσε τὸν μητροπολίτη Βελεγράδων Ἰωάνναφ Β', «τὸν δόπον ἐπόδοταξε νά κάμη τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ ἀγίου καί νά κτισθῇ καί μοναστῆριον ἐπ' ὄνόματι τοῦ ἀγίου τιμῶμενον, ἐπειδὴ τὸν ἐγνώρισεν ως ἀληθῆ ἄνθρω-

1. Τὸ Μπουγιουλουρτὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ποὺ ἀφορᾶ τὴν ἀνέγερση τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ, ἔχει ώς ἔξῆς:

«Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ. (Τ.Σ. τῆς Μεγάλης).

Ἀπό τοῦ Υψηλοτάτου.

Εἰς Ἰνοᾶς Ρωμαῖο, ναχιγιέ τοῦ Μπερατίου, Μουζακιάριδες καί Βλάχοι, γραμποβάριδες, χωρία τοιφλίκια.

Σᾶς φανερῶν, ὅτι γιά δόπου ἔβαλα ἐπίτροπο, διά νά μοῦ φιάσῃ τὸ Μοναστῆριον τοῦ Πάτερ Κοσμᾶ, καί ἔβοήθησα καί ἔγώ ἀσπρα, καί νά βοηθήσετε καί ἐσεῖς, καθώς θά σᾶς πῆ ὁ Δεσπότης, καί νά φιασθῇ αὐτό τὸ Μοναστῆριον. Καί δόποις νά μή βοηθήσῃ, θέλει μοῦ ἀπομείνει τὸ καθῆρι, καί ὑστερον θελοί νά πληρώσετε διπλᾶ.

Καθώς σᾶς προστάξω ἔτοι νά ἀκολουθήσετε ἐξ ἀποφάσεως.

Ἐν Ἀργυροκάστρῳ τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1813».

Βλ. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» 25 Σεπτ. 1892. Λ. Καταφυγιώτη, Ἐθνομάρτυρες αληριοί καί ὁ Πάτερ Κοσμᾶς, Καρδίτσα 1940, σ. 134 καί Σωφρ. Παπακυριακοῦ, Συμβολή εἰς τὸν βίον Κοσμᾶ τοῦ Αίτωλοῦ, ιερομάρτυρος καί ισαποστόλου, Ἀθῆναι 1953, σ. 64.

Ἡ Ιερὰ Μονὴ Ἀρδενίτσας, ὅπου κλείσθηκαν οἱ μαθητές τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ μετά τὴν σύλληψή τους.

πον τοῦ Θεοῦ»². Ό ναός ἔγινε μέ τῇ φιλότιμῃ συνδρομῇ ὅλων τῶν χριστιανῶν τῶν μερῶν αὐτῶν, μέ ἐπιστασίᾳ τοῦ μητροπολίτου Ἰωάσαφ Β' καὶ τῶν προεστώτων Νικ. Μῆτρου Καπετάνιου καὶ Χατζῆ Ιωάννου Τζήντζου, Βερατίνῶν³.

Στήν εἶσοδο τοῦ ναοῦ, πού βρίσκεται ΒΑ, διαβάζουμε:

ΕΝ ΕΤΕΙ ΑΠΟ ΧΡΙΣΤΟΥ/ ΑΩΙΔ' † 1814/ (ΜΗ)ΝΟΣ
ΜΑΪΟΥ ΚΕ'/ ΕΚΤΙΣΤΗ Ο ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟ-
ΣΜΑ/ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ/ ΒΕΛΙ-
ΓΡΑΔΩΝ ΚΥΡΙΟΥ ΙΩΑΣΑΦ ΗΓΟΥΜΕΝΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ/
ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝΤΩΝ ΔΕ
ΤΟΥ/ ΚΥΡΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΙ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝ-
ΚΟΥ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΣΥΓΓΕΛΟΥ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΔΙΑ ΚΟΠΩΝ
ΤΕ/ ΚΑΙ Μ(ΟΧΘ)ΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ/ ΧΡΙΣΤΙΑ-
ΝΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΛΑΪΚΩΝ.

Κάτω ἀπό τήν ἐπιγραφή αὐτή διαβάζουμε:

1814 † ΙΟΥ(NΙΟΝ) ...Ε Δ(ΩΜ)Α ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ
ΔΙ ΕΠΙΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΠΟ ΧΩ-
ΡΙΟΥ ΦΟΥΡΚΑ /ΕΠΑΡΧΙΩΤΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΕΛΛΑΣ.

Στό ἔξωτερικό τῆς κόγχης τοῦ ιεροῦ γίνεται ἀναφορά στὸν Ἀλῆ πασᾶ. ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ / Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΣ ΟΥ/ΤΟΣ ΝΑΟΣ ΔΙΑ ΠΡΟΣΤΑ/ΓΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΟΤΑΤΟΥ ΒΕΖΥΡ / ΑΛΗ ΠΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕ-
ΠΕΛΕΝΗ.

Τό καθολικό τῆς Μονῆς εἶναι ρυθμοῦ σταυροειδοῦς βυζαντινοῦ. Ό τρούλος εἶναι δικαγωνικός μέ κωνική κε-
ραμοσκεπή στέγη καὶ τέσσερα μονόλιθα παραθυρα⁴. Στή δυτική πλευρά ὑπάρχει δίλοβο κωδωνοστάσιο μέ ρωμαϊκό γλυπτό στό κέντρο. Τοιχογραφίες ὁ ναός δέν ἔχει. Πιθα-
νών νά καταστράφηκαν ἀπό τήν ὑγρασία. Τό τέμπλο εἶναι

2. Παν. Φ. Χριστόπουλον, Τά λείψανα καὶ τό μοναστήρι Κοσμᾶ τοῦ Αίτωλοῦ, Ἀθῆνα 1987, σ. 567.

3. Ἀλεξούδη, ὅ.π., σ. 84.

4. Γιακουμῆ, «Μνημεῖα Ορθοδοξίας», ὅ.π., σ. 68.

Η Ιερά Μονή Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στό Τορόντο τοῦ Καβαδᾶ.

ξυλόγλυπτο, ἔργο τοῦ ιθ' αἱ. Οἱ εἰκόνες του εἶναι λαϊκῆς ἡ-πειρωτικῆς ζωγραφικῆς. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ή εἰκόνα τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ, πού βρίσκεται δύπλα ἀπό τή Θεοτόκο, στή φυσική θέση τοῦ ἀγίου τοῦ ναοῦ. Ὁ ἄγιος εὐλογεῖ, κρατώντας στό ἄλλο χέρι τό ἵερα ποστολικό του ραβδί. Γύρω εἰκονίζονται σκηνές ἀπό τή ζωή καὶ τό μαρτύριο του⁵. Δυστυχῶς, σήμερα ὁ ναός ἔχει συληθεῖ. Οἱ εἰκόνες του τέμπλου λείπουν, καθώς καὶ μεγάλα ξυλόγλυπτα κομμάτια ἀπό αὐτό.

Ο τάφος τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ βρίσκεται κατά μῆκος του κατεστραμμένου ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, στό κέντρο μικροῦ δωματίου, πού πρόσφατα στεγάσθηκε. Εἶναι λιτός αιβωτιόσχημος, μέ ἐναν πέτρινο σταυρό. Φέρει τήν ἐπιγραφή Shen Kozma - "Άγιος Κοσμᾶς. Τά λείψανα τοῦ ἀγίου, τά δοποῖα θαυματουργοῦν σέ δσους προσέρχονται με εὐλάβεια καὶ πίστη⁶, φυλάσσονται σέ ξύλινη λάρνακα στό μουσεῖο τῆς πόλεως Φίερι καὶ μεταφέρονται στό μοναστήριο μόνο τήν ἡμέρα τῆς γιορτῆς του⁷.

Τό 1935, λόγω τῶν πλημμυρῶν τοῦ ποταμοῦ "Αψου, καταστράφηκε ἡ δυτική πλευρά του μοναστηριακού συγκροτήματος του ἀγίου Κοσμᾶ. Μαζί καταστράφηκε καὶ ἡ παλιότερη ἐκκλησία τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, τό κτίριο τοῦ Ἐπισκοπείου καὶ τό σχολεῖο πού ἔκτισε ὁ Ἀλῆ πασᾶς. Ἀπό τό ναό τῶν Εἰσοδίων σώζεται μόνον ὁ βόρειος τοῖχος καὶ ἡ μισῆ ισόγχη του ἴεροῦ, ὅπου διαβάζουμε: † ANEKAINISOTH O THEIOS OYTOΣ ΝΑΟΣ ΔΙ/A ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ Μ(ΗΤ)ΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΕΛΕΓΡΑΔΩΝ ΙΩΑΣΑΦ ΕΞΟΔΩΝ ΤΕ ΚΑΙ / ΚΟΠΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΙΕΡΕΩΝ ΤΕ ΚΑΙ / ΛΑΪΚΩΝ: ΑΨΠΙΒ' ΙΟΥΛΙΩ Λ'.

5. Συσχετίζονται μέ τή γνωστή χαλκογραφία του Κοσμᾶ, φιλοτεχνημένη ἀπό τόν Καλλίνικο Μυτιληναῖο. Ἀντίγραφο τῆς χαλκογραφίας βρίσκεται στό ξύλινο εἰκόνοστάσι του ναοῦ. Πρβλ. Χριστοπούλου, δ.π., σ. 578.

6. Οίκονόμου, δ.π., σ. 96.

7. Μιχάλη Γ. Τρίτου, «Ἐκπληρωμένες προφητεῖες Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ», Ιωάννινα 1994, σ. 23.

Λόγω τῶν πλημμυρῶν τοῦ ποταμοῦ τό χωριό Κολικόντασι μετακινήθηκε ἀνατολικότερα στούς λοφώδεις σχηματισμούς, στήν κορυφή τῶν ὅποιων βρίσκεται ἡ βυζαντινή Μονή τῆς Παναγίας Ἀνδρονίτσας ἢ Ἀρδευούσης, ὅπου εἶχαν ἐγκλεισθεῖ οἱ μοναχοί τοῦ Πατροκοσμᾶ, ὅταν ἐκεῖνος συνελήφθη⁸, καὶ ὅπου μόνασε ὁ πολύς Μοσχοπολίτης Διδάσκαλος τοῦ Γένους Νεκτάριος Τέρπος.

Η Μονή του ἀγίου Κοσμᾶ ἀποτελεῖ ἔνα ἀπό τά σπουδαιότερα μνημεῖα του Γένους. Δυστυχῶς κινδυνεύει μέ κατάρρευση. Η διατήρησή του ἀποτελεῖ χρέος ἐθνικό. Τό Ἐθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο ἔχει ἥδη ἐκπονήσει τά σχέδια συντηρήσεώς του. Απαιτεῖται μιά ἐθνική σταυροφορούγια τήν οίκονομική στήριξη τοῦ ἔργου.

8. Χριστοπούλου, δ.π., σ. 570.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἄπο ὅσα γράφτηκαν φαίνεται καθαρά ὅτι ὁ ἄγιος Κοσμᾶς ὑπῆρξε μιά πολύπλευρη καί πολυδιάστατη προσωπικότητα, ὁ ἐπιβλητικότερος λαϊκός ἀναγεννητής τῶν τελευταίων χρόνων τῆς σκλαβιᾶς καί ἔνα ἀπό τά ἐκλεκτότερα δργανα τῆς θείας Πρόδνοιας γιά τὴν περιστολή τοῦ κακοῦ καί τὴν πνευματική ἀναγέννηση τοῦ Ἐθνους.

“Οπως παρατηρεῖ ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος, «οἱ περιοδεῖς του ἦταν ἀνεμοστρόβιλος, πού σάρωνε τὴν ἀμάθεια, τῇ βαρβαρότητα, τὴν κακία, τὴν πολυτέλεια καί τὸ μῖσος καί πού ὥπερνε τὴν ἀγνότητα καί ξυπνοῦσε τὴν ἐθνικὴ συνείδηση σ’ ἔναν λαό, πού ἔχει τὸν προσορισμό του. Οἱ περιοδεῖς του προλείαναν καί παρασκεύασαν, ὅσον τίποτε ἄλλο, τὸ ἔργο τοῦ Ρήγα, τῆς Φιλικῆς Ἐπαιρείας καί τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως. Οἱ ὑπῆρξες του εἶναι ἀνυπολόγιστες στὴν ἐθνική καί πνευματική ἀναγέννηση τῆς Ελλάδος».

Δικαιολογημένα, ὁ ἰερός ὑμνογράφος ἀναφωνεῖ: «Τί σε προσκαλέσωμεν, τρισμάκαρ; Μάρτυρα, ὅτι ὑπέρ Χριστοῦ τὸ σὸν αἷμα ἔξεχεας· κῆρυκα, ὅτι τὸν τόνον τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας τοῖς πᾶσιν ἐκήρυξας· Ἀπόστολον, ὅτι τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ἀποστολικῶς τοῖς πιστοῖς διετράνωσας· Μοναστήν τε, ὅτι τὸν σὸν βίον ἀσπερ κάτοπτρον καθαρόν τῆς ἀσκήσεως ἐγκατέλιπες· Ιερέα, ὅτι ἱερουργῶν, σεαυτὸν ἀσπερ θυσίαν καθαράν προσῆγαγες τῷ Κυρίῳ σου· Ὄν ἐκτενῶς ἴκετενε, τοῦ σωθῆναι τάς ψυχάς ἡμῶν, τῶν ἐκτελούντων τὴν μνήμην σου».

Τό Ἐθνος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νά ἐκπληρώσει ἔνα διπλό χρέος ἀπέναντι στή μεγάλη αὐτή φυσιογνωμία.

Τό πρῶτο εἶναι, νά στήσει τὸν ἀνδριάντα του στά προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, δίπλα ἀπό τοὺς ἀνδριάντες τοῦ Ρήγα καί τοῦ Κοραῆ. Τό δεύτερο, νά γίνει

μιά ἔθνική σταυροφορία γιά τή διάσωση τοῦ μοναστηριοῦ του στό Κολικόντασι, πού κινδυνεύει μέ κατάρρευση. Ἡ Ιερά Μονή τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ, πού ἔκτισε ἔνας ἀλλόθροος, ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ἀνήκει στά σημαντικότερα μνημεῖα τοῦ Γένους μας καί χρήζει τῆς οἰκονομικῆς στηρίξεώς μας.

Γιά μᾶς τούς Νεοέλληνες δέν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος ἀπό ἐκεῖνον πού μᾶς δείχνει ἡ φωτεινή μορφή τοῦ μεγάλου ἵεραποστόλου καί ἔθναποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Είναι ὁ δρόμος τῆς δοκιμασμένης ἐλληνορθόδοξης παραδοσῆς, ἡ ὅποια δέν εἶναι μιά στείρα παρελθοντολογία οὔτε μιά ἄγονη ἐπιστροφή σε παρωχημένες μορφές ζωῆς, ἄλλα ἔνας συσσωρευτής πείρας ζωῆς, ἔνα δυναμικό γίγνεσθαι καί μιά ζωντανή παρουσία, ἡ ὅποια γονιμοποιεῖ καί τρέφει τή νεοελληνική μας διάρκεια.

Αὐτή τήν παράδοση ἔχουμε χρέος νά τή διαφυλάξουμε ώς κόρη ὁφθαλμοῦ, ἀν θέλουμε νά διατηρήσουμε τήν ἐθνική μας αὐτοσυνειδησία καί ταυτότητα καί νά μή γίνουμε ἔνας λαός ἀχρωμος, κοσμοπολίτικος, χωρίς ἴδαινικά, πού δέν θά ἔχει τίποτε τό διαφορετικό ἀπό τούς ἄλλους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ἀγγέλου Ἀλκη, «Ἡ κατάσταση τῆς παιδείας στίς ὑπόδουλες ἐλληνικές χώρες», IEE 10(1974).
2. Ἀλεξούδη Ἀνθίμου, Σύντομος ιστορική περιγραφή τῆς Ιερᾶς Μητροπόλεως Βελεγράδων, ἐν Κερκύρᾳ 1868.
3. Βακάλη Δημ., «Ο Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καὶ τὸ ἐθνικόν χρέος», Ἐλληνικός Ἀστήρ 6 (1989).
4. Βασιλοπούλου Χαρ., Ο Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι 1991.
5. Bousquet R., «Cosmas l' Etolien», περιοδ. Echos d' Orient, τ. IX, Paris 1906, σσ. 149-155.
6. Γιούλτση Βασ., «Πνευματικότητα καὶ κοινωνική ζωή», Θεσσαλονίκη 1978.
7. Τοῦ ἴδιου, «Ο χριστιανισμός καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἴδιοτησίας», Χ.Φ.Ε., Προβληματισμοί, 6, Θεσσαλονίκη 1981.
8. Γκιόλια Μάρκου, «Ο Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καὶ ἡ ἐποχὴ του», Ἀθῆνα 1972.
9. Δεληκωστοπούλου Ἀθαν. «Ορθοδοξία – ἡ σύγχρονη πρόκληση», Ἀθῆνα 1986.
10. Ζιώγα Παν., «Προβλήματα παιδείας τοῦ ἐλληνισμοῦ κατά τὸν πρῶτο αἰώνα τῆς τουρκοκρατίας», Θεσσαλονίκη 1982.
11. Ἡλιάκη Τιμοθέου, «Παρακλητικός κανὼν - συναξάριον, ἀπάνθισμα διδαχῶν καὶ προφητειῶν ἀγίου Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ», Νέα Φιλαδέλφεια 1997.
12. Καλυβιοπούλου Γ., «Προφητεῖαι τοῦ Ἅγιου Κοσμᾶ», περιοδ. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος, 1936, τεύχη 13-18.
13. Κανελλοπούλου Ἀθαν., Διαλογισμοί γιά τὸν Ἐλληνισμό καὶ τὴν Ορθοδοξία, Ἀθῆνα 1972.
14. Καντιώτου Αὐγ., «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», Ἀθῆναι 1991.
15. Καταφυγιώτη Λ., «Ἐθνομάρτυρες αἰληρικοί καὶ ὁ πάτερ Κοσμᾶς», Καρδίτσα 1940.
16. Κεραμοπούλου Ἀντ., «Τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι», Ἀθῆναι 1939.

17. König E., «Theologia des Alten Testaments», Stuttgart 1923.
18. Κούμα Κων., «Ἴστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων», τ. ιβ', ἐν Βιέννῃ 1831.
19. Κώνστα Κ., «72 προφητεῖες τοῦ πάτερ Κοσμᾶ» (ἀπό ἓνα ἀλβανικό χειρόγραφο), HE (1956), σσ. 672-682.
20. Τοῦ ἴδιου, «Ο Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», ἐν Ἀθήναις 1976.
21. Λαζάρου Ἀχιλ., «Ἐκκλησία καὶ Τουρκοκρατία», Ἐλευθερεία (Λαρίσης) 31.3.1985.
22. Τοῦ ἴδιου, «Θεώρηση τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821», EA 334 (1986), σσ. 69-76.
23. Λαμπρίδου Δημ., «Ἡπειρωτικά Ἅγιαθοεργήματα», Ἰωάννινα 1971.
24. Lancede la Jeraume, «La vie d' Ali Pacha», Paris 1822.
25. Μαντζαρίδου Γ., «Χριστιανική Ἡθική», Θεσσαλονίκη 1981.
26. Μενούνου Ἰωάν., «Κοσμᾶς τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές (καὶ βιογραφία)», Ἀθῆνα 1979.
27. Μεταλληνοῦ Γ., Ο Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἀπόστολος τῆς ἐνότητος τοῦ Ἐθνους, Ἀθῆναι 1980.
28. Τοῦ ἴδιου, «Τουρκοκρατία – Οἱ Ἐλληνες στήν ὀθωμανική Αύτοκρατορίᾳ», Ἀθῆνα 1988.
29. Τοῦ ἴδιου, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», ΠΑΒ 35 (1991).
30. Μιχαλοπούλου Φ., «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», Ἀθῆναι 1940.
31. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, «Νέον Μαρτυρολόγιον», Ἀθῆναι 1961.
32. Ξανθοπούλου – Κυριακοῦ Ἀρτεμης, «Ο Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καὶ οἱ Βενετοί», Θεσσαλονίκη 1984.
33. Πάλλη Ἰωάν., «Ο Ἅγιος Κοσμᾶς ὡς ἱεραπόστολος καὶ παιδαγαγός τοῦ Γένους», Κοινωνία 24 (1981).
34. Παπακυριακοῦ Σωφρ., «Κοσμᾶς τοῦ Αἰτωλοῦ, ἵερομάρτυρος καὶ ισαποστόλου, διδαχαί, ἐπιστολαί καὶ μαρτύριον», Ἀθῆναι 1953.
35. Τοῦ ἴδιου, «Συμβολή εἰς τὸν βίον Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ ἵερομάρτυρος καὶ ισαποστόλου», Ἀθῆναι 1953.

36. Παπακώστα Ἀγγ., «Τό ἀποστολικό ἔργο τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στή Βόρειο Ἡπειρο», Ἀθῆναι 1949.
37. Τοῦ ἕδιου, Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στό Ζαγόρι, Ἀθῆναι 1962.
38. Τοῦ ἕδιου, «Ἡ συναρθίμησις εἰς ἀγίους καὶ ἵερομάρτυρας τῆς Ἑκκλησίας τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ (1714-1779)», ΕHX, NK2 (1962), σσ. 9-15.
39. Πάσχου Παντ., «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», Ἀθήνα 1985.
40. Πετρίδου Ἀθαν., «Ο ἄγιος Κοσμᾶς», Ἐφημ. ὁ Πύρρος, 3.11, 10.11, 8.12.1905.
41. Σάκκου Στεφανίου, «Ο ἄγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός». A' Δύο ἀνέκδοτοι προφητεῖαι, B' Ἀνέκδοτοι σελίδες, περιοδ. Σταυρός, Αὔγουστος 1965, σσ. 119-121.
42. Τοῦ ἕδιου, «Ο βιβλικός χαρακτήρας τῶν προφητειῶν τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ», ΠΘΣΝ, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 413-424.
43. Τοῦ ἕδιου, «Ο ἀπόστολος τοῦ σκλαβωμένου Γένους», Θεσσαλονίκη 1996.
44. Σαλαμάγκα Δημ., «Ο γνωστός καλόγηρος Κοσμᾶς», Ἀθῆναι 1952.
45. Σαρδελῆ Κώστα, «Ἀναλυτική βιβλιογραφία Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ 1965-1973», Ἀθῆνα 1974.
46. Σιμοπούλου Θεοφ., «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», Ἀθήνα 1985.
47. Σταμούλη Θωμᾶ, «Ἐνας σύγχρονος προφήτης, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός (1714-1779)», Ἀγρίνιον 1968.
48. Σταφυλᾶ Μιχ., «Οἱ προφητεῖες καὶ τά θαύματα τοῦ πατρο-Κοσμᾶ», Διμηνιαία ἔκδοσις Νομαρχίας Λαρίσης Ὀλυμπος, ἔτος Γ' (1973), ἀρ. τεύχ. 23-24, σσ. 22-25.
49. Σφυρόδερα Βασ., «Οἱ Ἑλληνες τῆς Τουρκοκρατίας», Ἀθῆναι 1975.
50. Σωτηροπούλου Νικ., «Ο ἄγιος Κοσμᾶς καὶ τό μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας», περιοδ. Σάλπιγξ Ὁρθοδοξίας (Φλωρίνης), Νοέμβριος 1979, σσ. 342-344.
51. Τοίτου Μιχ., «Ἡ Πατριαρχική Ἐξαρχία Μετούσιου (1659-1924)», Ἰωάννινα 1990.

52. Τοῦ ἕδιου, «Ἡ Ἐκκλησία στό Ἀνατολικό Ἰλλυρικό καὶ τήν Ἀλβανία», Θεσσαλονίκη 1999.
53. Τσάκωνα Δημ., «Ἡ κοινωνιολογία τοῦ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ», ΗΕ 8(1959).
54. Τοῦ ἕδιου, «Προβλήματα Ἑλληνικότητος», Ἀθῆναι 1972.
55. Φαλτάϊτς Κ., «Ο ἄγιος Κοσμᾶς εἰς τό στόμα τοῦ ἡπειρωτικοῦ λαοῦ», ἐν Ἀθῆναις 1929.
56. Τοῦ ἕδιου, «Ἄγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καὶ ἡ Βόρειος Ἡπειρος», περιοδ. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος 7 (1935), σσ. 18-19.
57. Φαράντου Μ., «Δογματική καὶ Ἡθική», Ἀθῆναι 1973.
58. Χατζηγιαννακόγλου Σ., «Ο Μέγας Ἡπειρώτης Ἐθναπόστολος Ἀγιος Κοσμᾶς», Ἐφημ. Ο Πύρρος, 20 Αύγουστου 1905.
59. Χριστοδούλου Σαπφείρου, «Ἀκολουθία καὶ Βίος τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός ήμῶν Κοσμᾶ τοῦ ἱερομάρτυρος καὶ ἴσαποστόλου», Βενετία 1814.
60. Χριστοδούλου, Μητροπολίτου Δημητριάδος (νῦν Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν), «Οἱ ἰδεολογικές κατευθύνσεις τῆς παιδείας κατά τόν ἄγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό (πολυγραφμένη διμιλία)», Βόλος 1980.
61. Τοῦ ἕδιου, «Φεμινισμός καὶ Ἐκκλησία», Ἀθήνα 1986.
62. Χριστοπούλου Παν., «Τά λείψανα καὶ τό μοναστήριο Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ», Ἀθῆναι 1987.
63. Χ. Γ., «Ἡ Ἡπειρος καὶ ὁ ἄγιος Κοσμᾶς» (Παραδόσεις - διμιλίαι του - προρρήσεις καὶ προφητεῖαι τοῦ Ἅγιου ἐπαληθεύουσαι), Ἐφημ. Ἡπειρος (Ἰωαννίνων) 2.5.1914 μέ συνέχεια 4.5.1914.
64. Ψαριανοῦ Διον., «Κοινωνικά καὶ Πολιτικά», Κοζάνη 1980.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**ΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΕΣ
ΚΑΙ
ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΑΣ**

ΤΗ ΚΛ' ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Μνήμη τοῦ ἀγίου ἐνδόξου
ιερομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου

ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΣΠΕΡΙΝΟΝ

Μετὰ τὸν Προοιμιακόν, τό, Μακάριος ἀνήρ. Εἰς δὲ τό, Κύριε,
ἐκένραξα, ἴστωμεν στίχους σ' καὶ ψάλλομεν τὰ ἔξῆς Προσόμοια
τοῦ Ἅγιου.

Ἄχος δ'. Ο ἐξ ὑψίστου αἰληθείς.

Ο Ἀποστόλων τὸν ζῆλον κεκτημένος, ὅτε φῶς οὐράνιον, ἐν τῇ
καρδίᾳ σου, δι' ἀρετῆς τελειότητα, κατασκηνῶσαν, χάριτος
θείας πλήρη σε ἔδειξε, τότε ως πολύφωτος ἥλιος ἔλαμψας, ἐξ
Ορους Ἀθω καὶ ηὔγασας, πάσῃ Ἑλλάδι, Εὐαγγελίου τὸ θεῖον
κήρυγμα, βίου ἀμέμπτου τὴν λαμπρότητα, ἀναφαίνων Κοσμᾶ
Ισαπόστολε, ὑποθήκαις ἄγιαις, καὶ ἡθῶν τῇ καθαρότητι.

Εὐαγγελίου ὁ μέγας ὑποφήτης, τὸ εὔσημον ὄργανον, βίου
σεμνότητος, ὁ τῆς ἀγάπης διδάσκαλος, τοῦ Παρακλήτου, τὸ
θεῖον στόμα καὶ μεγαλόφωνον, Κοσμᾶ Ισαπόστολε μύστα τῆς
χάριτος, τίς κατ' ἀξίαν τοὺς κόπους σου, καὶ τοὺς ἀγῶνας,
ἐκδιηγήσεται οὓς περ ἥνυσας, ὡς γὰρ ὁ Παῦλος θείω ἔρωτι, ἵνα
πλείστοις κηρύξῃς τὰ αρείτονα, κατ' αὐτὸν τοῦ Σωτῆρος, τὸν
Σταυρὸν Πάτερ ἐβάστασας.

Ἐνδεδυμένος τὴν δύναμιν ἐξ ὑψους, καὶ λόγον σωτήριον, ἐκ
τῶν χειλέων σου, τῇ ἐπιπνοίᾳ τοῦ Πνεύματος, ὡς πολυχεύμων,

ἀναβλυστάνων πηγὴ μακάριε, πλουσίως κατήρδευσας ψυχῶν τὰς αὖλακας, ἐξηραμμένας τὸ πρότερον, παθῶν τῇ ὑλῇ, χωρία, πόλεις καὶ νῆσους Ἀγιε, καταφωτίσας τῷ κηρύγματι, καὶ Μαρτύρων στεφθείς διαδήματι, ὃ Κοσμᾶ θεηγόρε, ἡμᾶς ὁῦσαι πάσης θλίψεως.

Προσόμοια ἔτερα

Ἡχος ὁ αὐτός. Ὡς γενναῖον ἐν Μάρτυρι.

Αἰτωλίας τὸ βλάστημα, Ἐκκλησίας τὸ στήριγμα, καὶ σοφὸν διδάσκαλον θείων Πνεύματι, Εὐαγγελίου τὸν κήρυκα, καὶ βίου σεμνότητος, φυτοκόμον ἀληθῆ, τὸν τῷ λόγῳ ἐκτίλλοντα, τὰ ζιζάνια, καὶ ψυχὰς γεωργοῦντα θείω φόβῳ, μακαρίσωμεν ἀξίως, Κοσμᾶν τὸν μέγαν φιλέορτοι.

Καὶ ἐν Ἀθῷ διέπρεψας, καὶ ἐν πόλει τοῦ Βύζαντος, διδαχαῖς καὶ πράξεις θείας πίστεως, Μακεδονίαν δὲ Ἀγιε, καὶ Ἡπειρὸν ἄπασαν, δρόμῳ Ἀποστολικῷ, καὶ τὰς νῆσους διέτρεξας, πόνοις πλείσι, πρὸς ἀγάπην τὴν θείαν διεγείρων, καὶ τὴν κτῆσιν τῶν ιρειτόνων, Κοσμᾶ πιστῶν τὰ συστήματα.

Ως ὁ Παῦλος ὁ ἐνθεος, τὸ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον, πανταχοῦ ἐκήρυξας ἴερώτατε, ἐκ Βυζαντίου ἀρξάμενος, δυνάμει τοῦ Πνεύματος, μέχρι δὲ Ἰλλυρικοῦ, γεγονὼς πλείστους ἔσωσας, τοῖς σοῖς σκάμμασι, καὶ ἀγχόνῃ τὸν δρόμον σου τελέσας, μαρτυρίῳ ἐκοιμήθης, Πάτερ Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε.

Δόξα. Ἡχος πλ. β'.

Σήμερον λαμπρῶς ἀνέτειλεν, ἡ τοῦ Ἰσαποστόλου Κοσμᾶ πανήγυρις, τὴν Ἐκκλησίαν λαμπρύνουσα· δεῦτε οὖν, οἱ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ ἐπόμενοι, πρὸς αὐτὸν βοήσωμεν· χαίροις ὁ τῷ θείῳ φωτὶ καταυγασθείς, καὶ τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον τρανώσας, ἐν τῇ δοθείσῃ σοι χάριτι· χαίροις τῶν Ἀποστόλων μιμητῆς, ὡς τοῦ ἡγέλου ἐμπλεως, καὶ τοῖς δρόμοις ὁμότροπος· χαίροις τῆς Αἰτωλίας βλαστός, τοῦ Ἀγιωνύμου Ὁρους καύχημα, καὶ πάσης Ἐκκλησίας κόσμος θεῖος. Ἄλλ' ὃ Μαρτύρων σύναθλε,

Τερομάρτυς σοφέ, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν. **Ο αὐτός.**

Τίς μὴ μακαρίσει σε Παναγία Παρθένε, τίς μὴ ὀνυμήσει σου τὸν ἀλόχευτον τόκον; ὁ γὰρ ἀχρόνως ἐκ Πατρός, ἐκλάμψας Υἱὸς μονογενῆς, ὁ αὐτὸς ἐκ σοῦ τῆς Ἀγνῆς προηλθεν, ἀφράστως σαρκωθείς, φύσει Θεὸς ὑπάρχων, καὶ φύσει γενόμενος ἀνθρωπος δι' ἡμᾶς, οὐκ εἰς δυάδα προσώπων τεμνόμενος, ἀλλ' ἐν δυάδι φύσεων, ἀσυγχύτως γνωριζόμενος· Αὐτὸν ἱκέτευε, σεμνὴ παμπακάριστε, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἴσοδος. Φῶς ἵλαρόν. **Τὸ Προκείμενον τῆς ἡμέρας, καὶ τὰ Ἀναγνώσματα.**

Παροιμιῶν τὸ Ἀνάγνωσμα (**Κεφ. γ' 13**).

Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, καὶ εὐλογία Κυρίου ἐπὶ κεφαλὴν αὐτοῦ. Μακάριος ὁνθρωπος, ὃς εὔρε σοφίαν, καὶ θνητός, ὃς εἶδε φρόνησιν. Κρείσσον γάρ αὐτὴν ἐμπορεύεσθαι, ἡ χρυσίου καὶ ἀργυρίου θησαυρούς. Τιμιώτερα δέ ἔστι λίθων πολυτελῶν· εὔγνωστός ἐστι πᾶσι τοῖς ἐγγίζουσιν αὐτῆν· πᾶν δὲ τίμιον, οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστιν. Ἐκ γὰρ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη, νόμον δὲ καὶ ἔλεον ἐπὶ γλώσσης φορεῖ. Τοιγαροῦν, ἀκούσατέ μου, ὃ τέκνα, σεμνὰ γὰρ ἐρῶ· καὶ μακάριος ἀνθρωπος, ὃς τὰς ἐμὰς ὁδοὺς φυλάξει. Αἱ γὰρ ἔξοδοι μου, ἔξοδοι ζωῆς, καὶ ἔτοιμάζεται θέλησις παρὰ Κυρίου. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ ὑμᾶς, καὶ προσείμαι ἐμὴν φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων. **Οτι** ἐγὼ ἡ σοφία κατεσκεύασα βουλὴν καὶ γνῶσιν καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἀπεκαλεσάμην. Ἐμὴ βουλὴ καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ ἰσχύς. Ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ, οἱ δὲ ἐμὲ **ζητοῦντες** εὐρήσουσι χάριν. Νοήσατε τοίνυν ἀκαποί πανουργίαν, οἱ δὲ ἀπαίδευτοι ἐνθεούθε καρδίαν. Εἰσακούσατέ μου καὶ πάλιν, σεμνὰ γὰρ ἐρῶ, καὶ ἀνοίγω ἀπὸ χειλέων ὁρθά. **Οτι** ἀλήθειαν μελετήσει ὁ λάρουγξ μου, ἐβδελυγμένα δὲ ἐναντίον ἐμοῦ χείλη

ψευδῆ. Μετὰ δικαιοσύνης πάντα τὰ ὄγκατα τοῦ στόματός μου· οὐδὲν ἐν αὐτοῖς σκολιόν, οὐδὲ στραγγαλιῶδες. Πάντα εὐθέα ἐστὶ τοῖς νοοῦσι, καὶ ὅρθα τοῖς εὐρίσκουσι γνῶσιν. Διδάσκω γὰρ ὑμῖν ἀληθῆ, ἵνα γένηται ἐν Κυρίῳ ἡ ἐλπίς ὑμῶν, καὶ πληθήσεσθε Πνεύματος.

Προφητείας Ἡσαΐου τὸ Ἀνάγνωσμα (Κεφ. μγ' 9).

Τάδε λέγει Κύριος· Πάντα τὰ ἔθνη συνήχθησαν ἄμα, καὶ συναχθήσονται ἀρχοντες ἐξ αὐτῶν. Τίς ἀναγγελεῖ ταῦτα ἐν αὐτοῖς; ἢ τὰ ἐξ ἀρχῆς, τίς ἀκουστὰ ποιήσει ὑμῖν; Ἀγαγέτωσαν τοὺς μάρτυρας αὐτῶν, καὶ δικαιωθήσαν, καὶ εἰπάτωσαν ἀληθῆ. Γίνεσθέ μοι μάρτυρες, καὶ ἐγὼ μάρτυς Κύριος ὁ Θεός, καὶ ὁ παῖς, δην ἐξελεξάμην· ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε καὶ συνητε, ὅτι ἐγώ εἰμι. Ἐμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεός, καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται. Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ ὁ σῷζων. Ἐγὼ ἀνήγγειλα καὶ ἔσωσα, ὧνείδισα, καὶ οὐκ ἦν ἐν ὑμῖν ἀλλότριος. Ὑμεῖς ἐμοὶ μάρτυρες, καὶ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός· ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκ τῶν χειρῶν μου ἐξαρουμένος. Ποιήσω, καὶ τίς ἀποστρέψει αὐτό; Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ λυτρούμενος ἡμᾶς, ὁ ἄγιος Ισραὴλ.

Σοφίας Σολομῶντος τὸ Ἀνάγνωσμα (Κεφ. γ' 1).

Δικαιών ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ὅψηται αὐτῶν βάσανος. Ἐδοξαν ἐν ὄφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἡ ἔξοδος αὐτῶν, καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντοιμα· οἱ δέ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ. Καὶ γὰρ ἐν ὅψει ἀνθρώπων ἐὰν κολασθῶσιν, ἡ ἐλπίς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης. Καὶ ὀλίγα παιδευθέντες, μεγάλα εὐεργετηθήσονται· ὅτι ὁ Θεός ἐπείρασεν αὐτούς, καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξίους ἔσαντο. Ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτῷριψι ἐδοκίμασεν αὐτούς, καὶ ὡς ὀλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐτούς. Καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀναλάμψουσι, καὶ ὡς σπινθῆρες ἐν καλάμῃ διαδραμοῦνται. Κρινοῦσιν ἔθνη, καὶ ιρατήσουσι λαῶν, καὶ βασιλεύσει αὐτῶν Κύριος εἰς τοὺς αἰῶνας. Οἱ πεποιθότες ἐπ'

αὐτὸν συνήσουσιν ἀλήθειαν, καὶ οἱ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ προσημένουσιν αὐτῷ· ὅτι χάρις καὶ ἔλεος ἐν τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ, καὶ ἐπισκοπὴ ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ.

Εἰς τὴν Λιτήν. Ἰδιόμελα. Ἡχος α'.

Ἄγάλλου ἐν Κυρίῳ, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοὺς θείους Ἀποστόλους, νυμφαγωγὸν θεῖον κτησαμένη καὶ διδάσκαλον ἔνθεον, καὶ στόμα θεόσιοφον, Κοσμάν τὸν Ἰσαπόστολον· Εὐαγγελίου γὰρ τὸν λόγον, σοφῶς ἐκήρυξε, καὶ τῶν πιστῶν τὰς καρδίας, θείω φόβῳ ἐδρύθιμος· καὶ μαρτυρικῷ τέλει δοξάσας τὸν Χριστόν, τῆς αἰώνιου δόξης ἡξίωται, Ἀποστόλων καὶ Μαρτύρων συνών χορείαις· μεθ' ὧν καὶ πρεσβεύει, ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἡχος β'

Ἀποστολικὴν ἀνύσας πορείαν, πλείστας πόλεις καὶ χώρας διέδραμες, ὡς οὐρανίος ἀνθρωπος, καὶ ἐπίγειος ἄγγελος, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε· ἀγάπῃ θείᾳ γὰρ ὁ ωννύμενος, τὸ ἀσθενὲς τῆς σαρκός, τὴν τοῦ πλησίον σωτηρίαν, ὅλῃ ψυχῇ ἐξεζήτησας· καὶ στόμα θεῖον γενόμενος, ἐξ ἀναξίων ἀξίους, πολλοὺς Χριστῷ προσήγαγες, καὶ κοιμῶσαν θείαις πράξεσι, τὴν Ἐκκλησίαν ἀνέδειξας· σοφίᾳ γὰρ καὶ χάριτι, ἐπιστώσω τὸν λόγον, καὶ θαυμάτων δυνάμεσιν, ἀμφότερα ἐσφράγισας· καὶ πλανωμένων ὁδηγὸς ἀναφανείς, πάντας διήγειρας βοῶν· Κύριε δόξα σοι.

Ἡχος γ'

Τῷ τοῦ Πνεύματος φωτὶ καταλαμφθείς, παρὰ Κυρίου ἀπεστάλης, τοῖς μακράν καὶ τοῖς ἐγγὺς κηρύξαι, τὸ Εὐαγγέλιον Πάτερ, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· σοὶ γὰρ δέδοται λαμπρῶς, κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν, ἡ τοιαύτη χάρις μακάριε, ἐν ὑστέροις ἔτεσι· καὶ πλείστους τόπους διαμείβων, καὶ πελάγη διαπερῶν, πολλῶν αἴτιος σωτηρίας, ὡς τοῦ Σωτῆρος μιμητής γέγονας· διὸ ἡ Ἡπειρος πᾶσα, εὐσήμιως κηρύζει, ἦν τῷ σῷ λόγῳ, σωτηρίαν ἐκαρπώσατο· καὶ τῷ σὲ θαυμαστώσαντι βοᾷ· Κύριε δόξα σοι.

‘Ηχος δ’

Ασκητικῶς τὸν νοῦν καθαγνίσας, καὶ τῇ θείᾳ εὐδοκίᾳ σεαυτὸν ἀναθέμενος, ὡς πηγὴ ἐξ οἴκου Κυρίου, ἐκ τοῦ Ἀθω ἐξελήλυθας, ὡς φησὶν ὁ Προφήτης, Κοσμᾶ Ἱερώτατε· καὶ τὸ ὄντωρ τῆς ζωῆς, τῷ ἀφθόνῳ σου λόγῳ τοῖς διψῶσι μετέδωκας, τῆς πλάνης καταπνίξας τὰ ζιζάνια, καὶ τῶν ψυχῶν τοὺς μώλωπας καθάρας· τοῖς πᾶσι γάρ τὰ πάντα ἐγένουν, ἵνα πλείονας κερδήσῃς, ὡς τοῦ Παύλου ἐνθεώτατος μύστης· καὶ μαρτυρικῶς τελέσας τὸν δρόμον, μετὰ Μαρτύρων τῷ Σωτῆρι βοῆς· Κύριε δόξα σοι.

Δόξα. ‘Ο αὐτός.

Τίς ἐπαξίως ὑμνήσει, τῆς σῆς ἀγάπης τὸν πλοῦτον, ἡς πρὸς τὸν πέλας ἐκέκτησο, Κοσμᾶ Πάτερ Ὅσιε; ἢ ποία γλῶσσα διηγήσεται, τοὺς σοὺς ἀγῶνας καὶ ἰδρῶτας, καὶ κόπους καὶ δρόμους, οὓς ὑπὲρ τῆς τῶν πολλῶν σωτηρίας, ὡς ἀστροκος ἀνέτλης, τῆς εὐσεβείας διαθλῶν τὸ στάδιον; Ὅθεν ἀξίως ἐδοξάσθης ὡς ἀλλος Ἀπόστολος, καὶ Μαρτύρων ἰσοστάσιος, παρὰ Χριστοῦ παμμάκαιο, καὶ πάντες γεραίρουσι τὴν ἄγιαν μνήμην σου· ἔνθεν μὲν ὁ Ἀθως, ἐκεῖθεν δὲ ἡ Ἡπειρος, καὶ ἡ βλαστήσασά σε Αἰτωλία, κηρύπτουσι τὴν χάριν σου διτὶ πάσης Ἐκκλησίας διδάσκαλος πέφηνας, τῇ Τριάδι πρεσβεύων δοῦναι πᾶσιν ἴλασμόν, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν. **Θεοτοκίον** Ἐκ παντοίων κινδύνων...

Εἰς τὸν Στίχον. Στιχηρὰ προσόμοια.

‘Ηχος πλ. α’. Χαίροις ἀσκητικῶν.

Χαίροις τῶν Ἀποστόλων Χριστοῦ, ὡς ἀληθῶς ὁ μιμητής καὶ ὅμοτροπος· αὐτῶν γάρ τὸν ζῆλον Πάτερ, ἀναλαβὼν Ἱερῶς, τοῦ Εὐαγγελίου κῆρυξ ἔνθεος, καὶ στόμα θεόφθοιγγον, ἐχρημάτισας Ὅσιε, τοῖς ἐν δουλείᾳ, χαλεπῇ κινδυνεύουσιν, ὃν διέπλασας, τῶν ἥθων τὴν κατάστασιν, λόγῳ διδασκαλίας σου, καὶ πλείστοις

ἐν θαύμασι, τούτων τὸν νοῦν ἐδραίωσας, τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως, Κοσμᾶ θεηγόρε· διὰ τοῦτο τὴν ἄγιαν, τελοῦμεν μνήμην σου.

Στίχ. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἔξηλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ δόγματα αὐτοῦ.

Χαίροις τῆς ἐπιπνοίας Θεοῦ, ὅργανον θεῖον καὶ δοχεῖον πολύτιμον· ἐλλάμψεως γὰρ τῆς θείας, δι’ ἐναρέτου ζωῆς, ὡς Μωυσῆς ἐν Ὁρει κατερρύφησας· ἐντεῦθεν ἐξέδραμες· ὡς Ἀπόστολος ἔνθεος, πᾶσι κηρύττων, εὐσεβείας τὰ δόγματα, καὶ μετάνοιαν, τοῖς πιστοῖς ὑφηγούμενος· ὅθεν τῷ σῷ κηρύγματι, ἡ Ἡπειρος ἄπασα, Μακεδονία καὶ νῆσοι, θεοπρεπῶς ἐκπαιδεύθησαν, Χριστὸν ἀνυμνοῦσαι, τὸν δοξάσαντα Κοσμᾶ σε, δόξῃ τῇ κρείττονι.

Στίχ. Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἅγιοις αὐτοῦ.

Χαίροις τῆς Αἰτωλίας βλαστός, τῆς Ἐκκλησίας θεοφόρος διδάσκαλος, τὸ στόμα τῆς εὐσεβείας, τῶν ἐσφαλμένων ἥθων, ἀμφίστομον ξίφος θείω Πνεύματι, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε, ὑποφῆτα τῆς χάριτος, ὁ τῷ σῷ λόγῳ, ἐκ βυθοῦ ματαιότητος, πλείστους Ἅγιε, ὁδηγήσας πρὸς Κύριον πᾶσι γάρ παρατέθηκας, τὰ θεῖα διδάγματα, τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ τῆς πλάνης, χειμαζομένοις τὸ πρότερον, Χριστὸν ἱκετεύων, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν διθῆναι, τὸ θεῖον ἔλεος.

Δόξα. ‘Ηχος πλ. δ’.

Τῷ λόγῳ τῆς χάριτος, τῶν πιστῶν νεουργήσας τὰς ψυχάς, υἱοὺς φωτὸς ἀνέδειξας, καὶ σκεύη τίμια Κυρίῳ, τοὺς δουλωθέντας τῷ ἀλάστορι, Κοσμᾶ θεόσφε· καὶ τὸ δοθέν σοι τάλαντον, Ἀπόστολικῶς αὐξήσας, μαρτυρικῶς ἐδόξασας, τὰ σὰ θεόφθοιγγα χείλη· καὶ νῦν τῆς ἄνω δόξης κατατρυφῶν, ἀπαύστως ἱέτευε, ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον Δέσποινα πρόσδεξαι...

Νῦν ἀπολύεις. **Τὸ Τρισάγιον, καὶ τὸ Ἀπολυτίκιον.**

‘Ηχος γ’. Θείας πίστεως.

Θείας πίστεως, διδασκαλίᾳ, κατεκόσμησας, τὴν Ἐκκλησίαν, ζηλωτής τῶν Ἀποστόλων γενόμενος· καὶ κατασπείρας τὰ θεῖα διδάγματα, μαρτυρικῶς τὸν ἄγῶνα ἐτέλεσας. Κοσμᾶ ἔνδοξε, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἴκετευε, δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

Θεοτοκίον

Σὲ τὴν μεσιτεύσασαν τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν, ἀνυμοῦμεν Θεοτόκε Παρθένε· ἐν τῇ σαρκὶ γὰρ τῇ ἐκ σοῦ προσληφθείσῃ ὁ Υἱός σου καὶ Θεὸς ἡμῶν, τὸ διὰ Σταυροῦ καταδεξάμενος πάθος, ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ φθορᾶς ὡς φιλάνθρωπος.

Καὶ Ἀπόλυσις.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΡΘΟΝ

Μετὰ τὴν α΄ Στιχολογίαν, Κάθισμα.

‘Ηχος α’. Τὸν τάφον σου Σωτῆρό.

Ως ἔλαβες σοφέ, οὐρανόθεν τὴν χάριν, ἐξῆλθες ἐν σπουδῇ, ἐκ τοῦ Ἀθω κηρυττῶν, ὡς ἄλλος Ἀπόστολος, εὐσεβείας διδάγματα. Ὁθεν σήμερον, τὴν φωτοφόρον σου μνήμην, ἐօρτάζοντες, τοὺς σοὺς ἄγῶνας τιμῶμεν, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε.

Θεοτοκίον

Κυήσασα σαρκί, τὸν Ὑπέρθεον Λόγον, ἀτρέπτως ὑπὲρ νοῦν, διὰ πλῆθος ἐλέους, ἡφάντισας Πανάχραντε, τὴν ἀρὰν τῆς Προμήτορος, καὶ ἐπήγασας, τὴν εὐλογίαν τῷ κόσμῳ. ὅθεν Δέσποινα, ὡς σωτηρίας σε πύλην, συμφώνως δοξάζομεν.

Μετὰ τὴν β΄ Στιχολογίαν, Κάθισμα.

‘Ηχος δ’. Οὐνψωθεὶς ἐν τῷ Σταυρῷ.

Εὔαγγελίου τῆς εἰρήνης ἐκφάντωρ, καὶ εὐσεβείας ἀληθῆς φυτοκόμος, τοῖς τῆς δουλείας χρόνοις ὕφθης ἔνδοξε· πᾶσι γὰρ διέσπειρας, τὸν τῆς πίστεως λόγον, ἥθη δὲ ἐκάθηρας, καὶ ψυχῶν καταστάσεις, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἵθυνας Κοσμᾶ, πρὸς ἀληθείας ὄδόν τὴν σωτηρίον.

Θεοτοκίον

Ανερμηνεύτως Θεοτόκε τεκοῦσα, τὸν πᾶσι Κόρη τὴν ζωὴν χορηγοῦντα, καὶ μετὰ τόκον μείνασα πανάφθορος, πάσης φθορᾶς λύτρωσαι, τὴν ὁντόσαν ψυχήν μου, καὶ τὸν νοῦν μου τείχισον, οὐρανίαις ἐννοίαις, ἵνα σωφρόνως ζήσας ἐπὶ γῆς, τῆς αἰωνίου, ζωῆς ὄφθω μέτοχος.

Μετὰ τὸν Πολυέλεον, Κάθισμα.

‘Ηχος δ’. Ταχὺ προκατάλαβε.

Τὴν θείαν ἐπίπνοιαν, τοῦ Παρακλήτου σοφέ, ὑψόθεν δεξάμενος, τῇ καθαρῷ σου ψυχῇ, ὡς ἄλλος Ἀπόστολος, πόλεις τε καὶ χωρία, τῆς Ἑλλάδος διηλθες, ἅπασι καταγγέλλων, σωτηρίας τὸν λόγον, καὶ ἥθησας νομίμως, Κοσμᾶ θεομακάριστε.

Θεοτοκίον

Ἀφοάστως κυήσασα, τὸν Ποιητὴν τοῦ παντός, διέσωσας Ἀχραντε, ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀρᾶς, τοὺς πίστει δοξάζοντας, χείλεσι καὶ παρδίᾳ, τὸν σὸν ὅρόγητον τόκον, Δέσποινα Θεοτόκε, Ἰλαστήριον κόσμου· διὸ κάμοι παράσχου, τὴν θείαν σου ἀντιληψιν.

Τὸ Α΄ Ἀντίφωνον τοῦ δ΄ ‘Ηχου καὶ τὸ Προκείμενον.

Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ὁγήματα αὐτοῦ.

Στίχ. Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἅγιοις αὐτοῦ.

Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον.

(Ζήτει τῇ Τετάρτῃ τῆς γ' Ἐβδομάδος Ματθαίου).

'Ο Ν' Ψαλμός. Δόξα. Ταῖς τοῦ διδασκάλου...

Καὶ νῦν. Ταῖς τῆς Θεοτόκου...

'Ιδιόμελον. Ἡχος πλ. β'.

Στίχ. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου...

Διδασκαλίας τῷ φωτί, ὡς ἥλιος ἀνατείλας, ἐν χρόνοις δουλείας
ζοφερᾶς, εὐσεβείας αἴγλην παρέσχες, ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν,
ἀμαυρωθείσαις ἀπάτῃ τῆς πλάνης· στόμα γὰρ θεῖον ὄφθης, καὶ
ἔργον Εὐαγγελιστοῦ ἀνεδέξω, ἐν περιουσίᾳ σοφίας κρείττονος,
καὶ γνώσει θειοτέρᾳ. Ἀλλ' ὁ Ἰσαπόστολε Κοσμᾶ, τῷ Ζωοδότῃ
Λόγῳ πρέσβευε, ὑπὲρ τῶν τιμώντων σε.

Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου...

**Εἶτα οἱ Κανόνες, τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἅγιου. Κανὼν τοῦ
Ἀγίου, οὗ ἡ Ἀκροστιχίς:**

Κοσμᾶ, σοὶ ἐνθεον ἄδω μέλος. Γερασίμου.

'Ωδὴ α'. Ἡχος δ'. Ἀνοίξω τὸ στόμα μου.

Καταύγασον Κύριε, τὴν σκοτισθεῖσαν καρδίαν μου, φωτὶ τῆς
σῆς χάριτος, ὅπως ὑμήσυ Χριστέ, θείοις ἄσμασι, Κοσμᾶν τὸν
θειγόρον, τὸν πᾶσι κηρύξαντα, λόγον τὸν ἐνθεον.

Ο κηρυξέ ὁ ἐνθεος, Εὐαγγελίου τῆς χάριτος, ἡ σάλπιγξ ἡ εὐ-
σημος, τῶν Ἱερῶν διδαχῶν, ἀνυμνείσθω μοι, Κοσμᾶς ὁ θεη-
γόρος, τὸ στόμα τὸ πάνσοφον, βίου σεμνότητος.

Σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος, καταυγασθεὶς τὴν διάνοιαν, φωστήρ
ὑπὲρ μέγιστος, ἐξ Ἀθω ἔλαμψας, καὶ ἐπύρσευσας, τῶν διδα-
χῶν ὀκτῖσι, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε, Ἑλλάδα ἄπασαν.

Θεοτοκίον

Μὴ φλέξας τὴν μήτραν σου, πυρὶ Ἀγνὴ τῆς Θεότητος, ὁ Λόγος ὁ
ἄναρχος, ἐν σοὶ ἐσκήνωσε, καὶ σεσάρκωται, ἐκ σου ἀνερ-
μηνεύτως; διὸ Θεοτόκον σε πάντες κηρύγτομεν.

Καταβασία: Ἀνοίξω τὸ στόμα μου...

'Ωδὴ γ'. Τοὺς σοὺς ὑμνολόγους.

Αγάπη τρωθεὶς Πάτερ τῇ θείᾳ, ἡγάπησας ὥσπερ σεαυτόν, καὶ
τὸν πλησίον Ἄγιε, ὑπὲρ οὗ πλείστους ἡνεγκας, κινδύνους ὡς
ὅμιτροπος, τῶν Ἀποστόλων ἐν ἄπασι.

Συνέσει τῇ θείᾳ διαλάμπων, κηρύπτεις τὸν λόγον πανταχοῦ, τῆς
εὐσεβείας Ὁσιε, ὡς θεῖος Ἰσαπόστολος, καὶ τῶν πιστῶν ἐστή-
ριξας, τῷ θείῳ φόβῳ τὸ φρόνημα.

Ο νοῦς σου δεξάμενος ἐν Ἀθῳ, τὰς θείας ἐλλάμψεις μυστικῶς,
Κοσμᾶ θεομακάριστε, διδάγματα σωτήρια, οἵα κρουνὸς
ἀνέβλυσεν, εἰς εὐσεβῶν περιποίησιν.

Θεοτοκίον

Ισχύν μοι παράσχου Θεοτόκε, πατεῖν τοῦ ἐχθροῦ τὰς μηχανάς,
τοῦ καθ' ἑκάστην Πάναγνε, ὑπούλως ἐφορμῶντός μοι, καὶ τὴν
ψυχήν μου στήριξον, τοῖς τοῦ Υἱοῦ σου προστάγμασι.

Καταβασία: Τοὺς σοὺς ὑμνολόγους...

Κάθισμα. Ἡχος δ'. Ταχὺ προκατάλαβε.

Σοφίᾳ τῶν λόγων σου, καὶ τῶν θαυμάτων φωτί, πολλοὺς κα-
τεφώτισας, τοὺς ἐν νυκτὶ τῶν παθῶν, καὶ πλάνης ὑπάρχοντας.
ἴχνεσι γὰρ τῶν θείων, Ἀποστόλων βαδίσας, τούτων τὸ ἔργον
Πάτερ, ἀκοιβῶς ἐμιμήσω· διό σε ἡ θεία χάρις, Κοσμᾶ ἐθαυ-
μάστωσε.

Θεοτοκίον

Μυρίοις βαλλόμενοι, τῇ ἐπιηρείᾳ ἐχθροῦ, κινδύνοις καὶ θλίψε-
σι, καὶ λογισμοῖς χαλεποῖς, Παρθένε πανύμνητε, σπεύδομεν τῇ

σῇ σκέπῃ, σωτηρίαν αἰτοῦντες· λύτρωσαι Θεοτόκε, τῆς αὐτῶν ἡμᾶς ζάλης, καὶ δίδου τῇ ζωῇ ἡμῶν, εἰρήνην καὶ μετάνοιαν.

‘Ωδὴ δ’. ‘Ο καθήμενος ἐν δόξῃ.

Ἐν καιρῷ τῷ τῆς δουλείας, καὶ πικρᾶς χαλεπότητος, ἀπεστάλης Πάτερ, παρὰ τοῦ Θεοῦ Παντοκράτορος, τῶν κλονουμένων στηρίξαι τὴν διάνοιαν, καὶ ἐκλείποντας, λόγῳ σοφῷ ἀνασώσασθαι.

Νόμον θεῖον καταγγέλλων, ὡς Ἀπόστολος ἔνθεος, πόλεις καὶ χωρίᾳ, Πάτερ καὶ τὰς νήσους διέδραμες, καὶ τοὺς ἐν σκότει παθῶν κειμένους ἤγειρας, Κοσμᾶ ἔνδοξε, πρὸς τὴν αὐγὴν τὴν σωτήριον.

Θεοδρόμημονί σου γλώττῃ, τὸ τῆς πίστεως κήρυγμα, ἐν τῷ Βυζαντίῳ, Πάτερ θεοσόφως ἐκήρυξας, Θεσσαλονίκην καὶ Βέροιαν δὲ ηγαστας, Κοσμᾶ Ἄγιε, τῶν διδαχῶν σου ταῖς χάρισι.

Θεοτοκίον

Ἐκ γαστρός σου σαρκοφόρος, ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν, Δέσποινα προηλθεν, διδιοὺς τοῖς πᾶσι τὴν ὑπαρξίην, ἀναλλοιώτως ἀτρέπτως καὶ διέσωσε, τοὺς δοξάζοντας, τὰ μεγαλεῖα σου Ἀχραντε.

Καταβασία: Τὴν ἀνεξιχνίαστον θείαν βουλήν...

‘Ωδὴ ε’. ‘Εξέστη τὰ σύμπαντα.

Ο μέγας διδάσκαλος, καὶ ὑποφήτης ἔνθεος, τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, ξήλω τοῦ Παύλου καταφλεγθεὶς τὴν ψυχήν, πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα διελθών, μέχρις Ἰλλυρίας δέ, Κοσμᾶ χαίρων ἐκήρυξας.

Νοσούσας ἱάτρευσας, ψυχὰς λόγῳ τῆς χάριτος, καὶ τὰς τῶν σωμάτων ἀσθενείας, ἵσαι Πάτερ τῇ ἐπικλήσει Χριστοῦ, Ἀποστολικὴν χάριν λαβών, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε, ἐν ὑστέροις τοῖς ἔτεσι.

Ἄκτισι τῶν λόγων σου, Κοσμᾶ θεόφρον “Οσιε, ἄπασαν τὴν Ἡπειρὸν λαμπρύνεις, Κεφαλληνίαν δὲ καὶ τὴν Ζάκυνθον, καὶ τὴν Ναυπακτίαν δαιψιλῶς, ἄρδεις θείοις νάμασι, τῶν σοφῶν διδαγμάτων σου.

Θεοτοκίον

Δυνάμωσον Δέσποινα, τὴν ἀσθενοῦσαν πάθεσι, καὶ ταῖς προσβολαῖς τοῦ ἀλλοτρίου, ψυχὴν μου Κόρη τῇ συμπαθεῖ σου ὅπῃ, καὶ κατεύθυνόν με πρὸς ὁδόν, μετανοίας δέομαι, ὁ προστρέχων τῇ σκέπῃ σου.

Καταβασία: ‘Εξέστη τὰ σύμπαντα...

‘Ωδὴ σ’. ‘Τὴν θείαν ταύτην.

Ως Ἀποστόλων ὁμόζηλος, τοὺς δρόμους τοὺς αὐτῶν Πάτερ ἥνυσας, στερόδῷ φρονήματι, καὶ φυτοκόμος θεόσοφος, τῆς εὔσεβείας ὥφθης, Κοσμᾶ μακάριε.

Μέγαν διδάσκαλον Ἄγιε, γνωρίζει σε ἡ Ἡπειρος ἄπασα· ταύτην γὰρ ἔσωσας, λόγοις σοφοῖς καὶ διδάγμασι, βιθυνοῦ τῆς ἀσεβείας, Κοσμᾶ μακάριε.

Ἐξ Αἰτωλίας ἀνέτειλας, καὶ πάσῃ τῇ Ἑλλάδι ἐξέλαμψας, ξήλω τῆς πίστεως· διὸ λαμπρῶς μεγαλύνει σε, ἡ Ἐκκλησία Πάτερ, ὡς Ἰσαπόστολον.

Θεοτοκίον

Λυχνία ὥφθης ἐπιάφωτος, τεκοῦσα τοῦ Πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα, σαρκὸς παχύτητι, Θεοχαρίτωτε Δέσποινα, εἰς σωτηρίαν κόσμου, δι’ ἀγαθότητα.

Καταβασία: Τὴν θείαν ταύτην...

Κοντάκιον. ‘Ηχος δ’.

Ἐπεφάνης σήμερον.

Ως φωστὴρ νεόφωτος τὴν Ἐκκλησίαν, κατανγάζεις ἄπασαν, Εὐαγγελίου διδαχαῖς, Κοσμᾶ Χριστοῦ Ἰσαπόστολε· διὸ ἀξίως, γεραίρει τὴν μνήμην σου.

‘Ο Οἶκος

Τῶν Ἀποστόλων μιμητής, καὶ Ἐκκλησίας στῦλος, τῶν ἰερέων καλλονή, καὶ τῶν Ὁσίων τύπος, καὶ τῶν Μαρτύρων σύναθλος, ὡς κοινωνήσας τῶν ἀγώνων αὐτοῖς, Ἱερομάρτυρς ἀναδέδειξαι· ἐξ Αἰτωλίας γὰρ ἀνατείλας, καὶ ἐν Ἀθῷ ἀγιασθείς, ἐν δὲ τῇ ἰερᾷ Φιλοθέου Μονῇ, τὴν θείαν ἀποστολὴν μυστικῶς παρὰ Θεοῦ δεξάμενος, ἐν πληροφορίᾳ θείᾳ, καὶ ἐνεργείᾳ θείου φωτός, ὡς Ἡσαΐας ὁ θεοειδέστατος, ἐξῆλθες κηρύσσων καὶ διδάσκων τοὺς λαούς, καὶ πολλοὺς ἐπιστρέψαντας Κύριον, ἐξ ὅδου ἀπωλείας· καὶ ἐκ Βυζαντίου τὴν σωτήριον ἀρξάμενος πορείαν, καὶ πλείστοις πόλεις καὶ χώραις καὶ νήσους περιελθών, κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν, εὐαγγελιζόμενος τὴν εἰρήνην καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, πᾶσαν δὲ τὴν Ἡπειρον περιλαβὼν τῷ φθόγγῳ, μαρτυρικῶς Θεῷ ἐξεδήμησας, καὶ πλουσίαις δωρεαῖς κεκόσμησαι, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε· διὸ ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ ἀξίως, γεράίρει τὴν μνήμην σου.

Συναξάριον

Τῇ ΚΔ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς μνήμῃ τοῦ ἀγίου ἐνδόξου Ἱερομάρτυρος Κοσμᾶ τοῦ Ἰσαπόστολου, ἀθλήσαντος δι’ ἀγχόνης κατὰ τὸ ἔτος 1779.

Στίχ. Κόσμος τῶν πιστῶν Κοσμᾶς ὁ θεῖος ὥφθη,
Ἀποστόλων ἵχνεσι στερρᾶς βαδίσας.

Εἰκάδι τετάρτῃ Κοσμᾶν θεήπτουν δυσσεβεῖς ἀπῆγξαν.

Οὗτος ὁ μακάριος ἦν κατὰ τὸν δέκατον καὶ ὅγδοον αἱῶνα. Πατρίδα ἔσχε τὸ ἐν Αἰτωλίᾳ χωρίον, οὗ ἡ κλῆσις Μέγα Δένδρον, ἐκ γονέων εὐσεβῶν βλαστήσας. Τὸν μονήρη ποθήσας βίον, καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἅγιώνυμον Ὁρος τοῦ Ἀθω ἰερᾶ Μονῆ τοῦ Φιλοθέου ἀσκητικῶς ἀγωνισάμενος καὶ θείαν ἔλλαμψιν λαβών καὶ θεόθεν χρηματισθείς, ἀπεστάλη κηρύξαι τὸν λόγον τῆς σωτηρίας, ὡς ἄλλος Ἀπόστολος, ἐν τοῖς ζοφεροῖς τῆς δουλείας χρόνοις, ἦν οἵ τῆς Ἀγαρ ἀπόγονοι τοῖς δόμοφύλοις καὶ ὁμοπίστοις αὐτοῦ ἐπήνεγκαν, ἀρρότητοις τοῦ Θεοῦ κρίμασι. Καὶ πλείστας πόλεις καὶ χωρία καὶ νήσους περιελθών, καὶ πᾶσαν τὴν Ελλάδα, συνελόντι φάναι, τῷ φθόγγῳ περιλαβών, ἐν

Ἡπείρῳ μαρτυρικῷ τέλει τὸν βίον ἐσφράγισεν, ἀγχόνη θανατωθεὶς παρὰ τῶν δυσσεβῶν. Τὸ δὲ τίμιον αὐτοῦ σκῆνος, χαριτωθὲν θείῳ Πνεύματι, πλείστας ἱάσεις καὶ θαύματα παρέχει τοῖς πίστει προσερχομένοις τῇ τούτου χάριτι καὶ πρεσβείᾳ.

Τοῖς αὐτοῦ πρεσβείαις, Χριστὲ ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Ἄμην.

‘Ωδὴ ζ’. Οὐκ ἐλάτρευσαν.

Ούκ ἐνάρκησας, τοῖς δρόμοις τοῦ κηρύγματος, Πάτερ Θλιβόμενος, ἀλλὰ προθύμως ψυχῆς, τοῖς πᾶσιν ἐκήρυξας, λόγον τῆς πίστεως, καὶ διήγειρας, πρὸς ἐργασίαν Ἀγιε, ἐναρέτου πολιτείας.

Σταυρὸν σύμβολον, τῆς θείας ἀγαθότητος, πηγνύεις Ἀγιε, ἀνακηρύττων σοφῶς, τὰ θεῖα διδάγματα, ὡς ἐνθεώτατος, τῷ δὲ λόγῳ σου, πλήθη πιστῶν παρείποντο, ὕσπερ ὅρνες τῷ ποιμένι.

Γνῶσιν ἐνθεον, καὶ φόβον τὸν σωτήριον, καὶ βίον κρείττονα, καὶ πολιτείαν σεμνήν, Κοσμᾶ ἐγεώργησας, ἀρότρῳ χάριτος, τοῖς τὸ πρότερον, ἐν ἀγνωσίᾳ Ἀγιε, καὶ ἀπάτῃ προσκειμένοις.

Θεοτοκίον

Ἐχεις Δέσποινα, πολλὴν πρὸς δὲν ἐκύήσας, Θεὸν καὶ Κύριον, οἵαπερ Μήτηρ αὐτοῦ, παρόρθησίαν Ἀχραντε· διὸ μεσίτευσον, οἰκτιρησάι με, τὸν ἐν ἀμέτροις πάθεσι, κυλινδούμενον ἀφρόνως.

Καταβασία· Οὐκ ἐλάτρευσαν...

‘Ωδὴ η’. Παῖδας εὐαγεῖς.

Πείθοις τῶν ἐνθέων διδαχῶν σου, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε κατήρδευσας, Ἐκκλησίας Ἀγιε, πάντα τὰ πληρώματα, καὶ πᾶσαν τάξιν ἴθυνας πρὸς βίον ἐνθεον· μεγίστη ὡς πηγὴ γὰρ προηλθες, κατὰ τὸν Προφήτην, ἐξ Ἀθω θείᾳ νεύσει.

Ἄρτῳ τῶν ἀγίων διδαχῶν σου, καιρῷ νοητοῦ λιμοῦ διέθρεψας, πλήθη πιστῶν Ἀγιε, πεινώντων τὰ κρείττονα, καὶ σεμνοτάτοις ἥθεσι Κοσμᾶ ἐκόσμησας, τοὺς ποὶν ἐν ἀκοσμίᾳ βιοῦντας, βίον ἐσφαλμένου, ψυχῶν ὡς οἰκονόμος.

Στόμα τοῦ Θεοῦ ἐδείχθης Πάτερ, καὶ στόματος ἔχθροῦ λόγῳ τῆς χάριτος, οὓς ποὶν βρῶμα ἔσχηκεν, ἥρπασας καὶ ἵθυνας, πρὸς ἐντολῶν ἐκπλήρωσιν τοῦ Παντοκράτορος, ὡς μέγας εὐσεβείας ἐκφάντωρ, καὶ τῆς μετανοίας, μυσταγωγὸς θεόφρον.

Θεοτοκίον

Ἔινα μεγαλύνω σου τὴν δόξαν, Παρθένε Εὐλογημένη Ὑπερένδοξε, ἀδοξίας ὁύσαι με, καὶ δεινῆς φαυλότητος, παθῶν ἄλλοτριούτων με τοῦ ἀγαθοῦ σου Υἱοῦ, καὶ λάμπρυνον φωτὶ μετανοίας, τὴν ἐσκοτισμένην, ψυχήν μου τῇ ἀπάτῃ.

Καταβασία: Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ...

‘Ωδὴ θ’. Ἀπας γηγενής.

Μάρτυς εὐκλεής, καὶ θεῖος Ἀπόστολος, καὶ μύστης ἐνθεος, ὅφθης θειώ ἔρωτι, τοῦ Βασιλέως τῆς δόξης Ἅγιε, μαρτυριῶς σφραγίσας σου τὸ θεῖον κήρυγμα, καὶ τῆς ἄνω, δόξης καὶ λαμπρότητος, ἡξιώθης Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε.

Ορμον γαληνόν, ζωῆς τῆς ἀμείνονος, Πάτερ κατέλαβες, δι’ ἀγχόνης Ἅγιε, λαβὼν τὸ τέλος σοι τὸ ποθούμενον, καὶ τὸ σεπτόν σου λείφανον Μᾶρκος ὁ ἐνθεος, ποταμίων, ὁρίζων ἀνεκόμισεν, ἀναβλύζον ιάσεων νάματα.

Υψωσον Θεῷ, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε, χεῖρας ἱκέτιδας, πάσης πλάνης ὁύσασθαι, τὴν Ἐκκλησίαν νῦν τὴν Ὁρθόδοξον, εἰρήνη τῇ Ἑλλάδι δὲ πάσῃ δωρήσασθαι, καὶ πταισμάτων, κάμοὶ Πάτερ ἀφεσιν, τῷ τοὺς ὄμνους σοι τούτους ὑφάναντι.

Θεοτοκίον

Υψωσον ἡμῶν, καρδίας τὴν ἔφεσιν, πρὸς θεῖον ἔρωτα, πάσης ἀπαλλάττουσα, περιπεξίου ἡμᾶς φαυλότητος, εὐλογημένη Πάντην, ὡς ἀν τῆς κρείττονος, τοῦ Υἱοῦ σου, μυστικῆς ἐλλάμψεως, οἵ ὄμνοῦντές σε Κόρη μετάσχωμεν.

Καταβασία: Ἀπας γηγενής...

Ἐξαποστειλάριον. Γυναικες ἀκοντίσθητε.

Τὸν μέγαν Ἰσαπόστολον, Κοσμᾶν τὸν ἰερώτατον, τῆς Ἐκκλησίας τὴν βάσιν, καὶ ἀληθείας τὸ στόμα, τὸν κήρυκα τῆς πίστεως, Μαρτύρων τὸν διμόροπον, πιστῶς ἀνευφημήσωμεν, ἵνα ταῖς τούτου πρεσβείαις, ὁύμεθα πάσης βλάβης.

Θεοτοκίον

Θεὸν τὸν ὑπερούσιον, ὑπερφυῶς κυήσασα, ἐν ἀνθρωπίνῃ οὐσίᾳ, Θεχαρίτωτε Κόρη, δι’ ἄκραν ἀγαθότητα, τὸν κόσμον ἀναπλάπτοντα, ἀνάπλασιν σωτῆριον, παράσχου νῦν τῇ ψυχῇ μου, ἐκ παραπτώσεων πλείστων.

Εἰς τὸν Αἴνους

Ιστῶμεν στίχους δ’ καὶ ψάλλομεν τὰ ἔξῆς Προσόμοια.

‘Ηχος α’. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Τῶν Ἀποστόλων τὸν ζῆλον ἐκμιησάμενος, τρανῶς ἀνακηρύττεις, εὐσεβείας τὸν λόγον, Κοσμᾶ πνευματοφόρε καὶ ὁδηγεῖς, πρὸς τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον, τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτῆρος πλείστους λαούς, ὡς διδάσκαλος τῆς πίστεως.

Ἐξ Ἀθω Πάτερ ἐκλάμψας ὡς μέγας ἥλιος, ταῖς σαῖς διδασκαλίαις, καὶ θαυμάτων ἀκτῖσι, λαοὺς τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ φωταγωγεῖς, καὶ στηρίζεις μὴ σφάλλεσθαι, καὶ ἀποκλίνειν τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς δουλείας ἐν ταῖς θλίψεσι.

Χαίρει ἐν σοὶ Αἰτωλία ἡ σὲ βλαστήσασα, καὶ Ἀθως χαρμοσύνως, τὴν σὴν χάριν κηρύζτε, καὶ πᾶσα Ἐκκλησία ἡ τοῦ Χριστοῦ, μακαρίζει σε Ἅγιε, στηρίζομένη ταῖς θείαις σου διδαχαῖς, Κοσμᾶ θεῖε Ἰσαπόστολε.

Τοῦ Παρακλήτου τὴν χάριν φέρων τῷ λόγῳ σου, πόλεις πολλὰς διηλθες, Ἰσαπόστολε θεῖε, καὶ φθάσας Ἰλλυρίαν Πάτερ Κοσμᾶ,

ἐν αὐτῇ χαίρων ἡνυσας, τοῦ μαρτυρίου τὸν δρόμον· ὅθεν Χριστός, θαυμαστῶς σε ἐμεγάλυνε.

Δόξα. Ἡχος πλ. α'.

Ἐναγγελικᾶς πολιτευσάμενος, τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος, μυσταγωγὸς καὶ κῆρυξ, ἀναδέδειξαι Πάτερ· τῷ γὰρ θείῳ θελήματι, διακονῶν ὀλοτρόπως, διδαχαῖς ιεραῖς παιδεύεις, τῶν εὐσεβῶν τὰς ψυχάς, τὰ ἄνω ζητεῖν καὶ ποθεῖν, ἀναστροφαῖς ἀγίαις· καὶ τύπον σεαυτὸν παραστήσας, ἐν λόγῳ καὶ ἔργῳ, τῆς Ἐκκλησίας στῦλος ὥφθης, ἐν ὑστέροις καιροῖς, Ἀποστολικοῖς προτερήμασι κοσμούμενος· διὸ Χριστός τε ἐδόξασεν, ὡς θεῖον Ἰσαπόστολον, καὶ ἀθλητὴν περιφανῆ, Κοσμᾶ μακάριε· ὃ πρέσβευε δεόμεθα, ὑπὲρ τῶν τιμώντων σε.

Καὶ νῦν. **Θεοτοκίον**

Μακαρίζομέν σε Θεοτόκε Παρθένε...

Δοξολογία μεγάλη, καὶ Ἀπόλυτις.

Εἰς τὴν Λειτουργίαν

Τὰ Τυπικά, οἱ Μακαρισμοί, καὶ ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ Άγίου αἱ γ' καὶ σ' Ὡδαί. Ἀπόστολον ζήτει τῇ Κυριακῇ μετὰ τὰ Φῶτα. Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον, ζήτει τῇ α' Νοεμβρίου.

Κοινωνικόν Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ δόγματα αὐτοῦ.

Μεγαλυνάριον

Χαίροις Ἀποστόλων ὁ μιμητής, **Κοσμᾶ**, θεοφόρε, εὐσεβείας ὑφηγητά, τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ θειγόρος κῆρυξ, καὶ τῶν πιστῶν ὄπαντων, θεῖον ἀγλάσιμα.

Δίστιχον

Κοσμᾶ θεοκόσμητε δέξαι τὸν ὕμνον,
“Ον σοι ἀνέπλεξεν Γεράσιμος ἥδη.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΟΣΜΑ

ΤΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΙ ΙΣΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
ΠΟΙΗΜΑ ΣΑΠΦΕΙΡΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ
ΤΟΥ ΕΚ ΓΡΑΜΜΕΝΟΥ

ΨΑΛΛΟΜΕΝΗ ΤΗΝ ΚΔ' ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

«Τοὺς λαμπροὺς ἀγῶνας σου, οὓς
ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡγάνασαι, τίς διηγήσεται,
ἰερομάρτυς πανένδοξε;...»

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΣΠΕΡΙΝΟΝ

Στιχηρὰ Προσόμοια τοῦ Άγίου

Ἡχος β'. Ποίοις εὐφημιῶν στέμμασιν. Δίς.

Δεῦτε τὸ λογικὸν σύστημα, συστησώμεθα κοινὴν χορείαν, ἐν ἀγαλλιάσει γεραίροντες, πάσης εὐκοσμίας τὸν πρόξενον, τῷ μερόπων γένει Κοσμᾶν τὸν θεῖον, τὸν μέγαν καθηγεμόνα καὶ διδάσκαλον, τὸν πράξει καὶ θεωρίᾳ διαλάμψαντα, καὶ πρὸς γνῶσιν θείαν ἀνθρώπων πλήθη, διδαχαῖς ποικίλαις, καὶ λόγοις θείοις ἐπαλείφαντα, ὑπογραμμὸν τῶν ἀσκητῶν, καὶ ἐγ Ἀποστόλοις Ιερομάρτυρα.

Ἐτερον Προσόμοιον. Δίς.

Δεῦτε τῶν Ὁρθοδόξων τὸ σύστημα, εὐφημήσωμεν τὸν Χριστολάτρην, τὸ τῆς εὐσεβείας ὑπόδειγμα, τὸν τοῖς Ἀναργύροις ἐφάμιλλον, καὶ τὰ ἵσα φέροντα τοῖς Ἀποστόλοις, ὡς πάντας γνώσει

τῇ θείᾳ πλουτίσαντα καὶ πάντων τὰ ἥθη κατακοσμήσαντα, ἀναργύρους τὰς διδασκαλίας προχέοντα πᾶσιν, ἐν Ἱερεῦσιν ἐκλάμψαντα, ὃν ὁ Χριστὸς ἐστεφάνωσεν ὁ ἔχων τὸ μέγα ἔλεος.

Ἐτερον ὅμοιον. Δίς.

Δεῦτε τῶν εὐσεβῶν ἄπαν σύνταγμα, ἐγκωμίων ἄνθεσιν ἐπιλέκτοις, τοῦ Χριστοῦ θεράποντος στέψωμεν Κάραν τὴν Ἀγίαν χρεωστικῶς, τὴν τοῖς μετὰ πόθου προσιοῦσι, τὴν χάριν δαιψιλεστάτην καταχέουσαν, καὶ νόσους πολυτρόπους ἀπελαύνουσαν, ὡς παρὰ Θεοῦ κομισαμένην, ἀντάξιον τῶν πόνων, τῶν θαυμάτων τὴν ἐνέργειαν, ὃν ὁ Χριστὸς ἐδωρήσατο ὁ ἔχων τὸ μέγα ἔλεος.

Δόξα. Ἡχος πλ. β'.

Τῶν ὄντων ἐκμελετήσας τὸ ἄστατον, καὶ τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ εὐαγγελικῶς ἐπ' ὅμων ὀράμενος, ἀποστολικῶς τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας πᾶσι διέσπειρας, ἀναργύρως τὴν χάριν τῶν ιαμάτων δαιψιλευόμενος· ὅθεν κατὰ Παῦλον τοῖς πᾶσιν ἐβόάς· ἀγαπήσατε τὸν Θεόν, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαινιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν, μετὰ πάντων τῶν Ἅγιων ἀλλὰ καὶ νῦν αἰτοῦμέν σε, Μαρτύρων ἐγκαλλώπισμα, ὡς παρρησίαν ἔχων πολλήν, πρὸς τὸν Σωτῆρα Κύριον, μὴ διαλίπης πρεσβεύων, ὑπὲρ τῶν πίστει καὶ πόθῳ σοῦ τῇ Σορῷ προσιόντων τῇ ἀγίᾳ, καὶ πιστῶς ἐκτελούντων τὴν σεβάσμιον μνήμην σου.

Καὶ νῦν. Ὁ αὐτός.

Τίς μὴ μακαρίσει σε, Παναγία Παρθένε; τίς μὴ ἀνυμνήσει σου τὸν ἀλόχευτον τόκον; ὁ γάρ ἀχρόνως ἐκ Πατρός, ἐκλάμψας Υἱὸς μονογενῆς, ὁ αὐτὸς ἐκ σοῦ τῆς Ἀγνῆς προῆλθεν, ἀφράστως σαρκωθείς φύσει Θεὸς ὑπάρχων, καὶ φύσει γενόμενος ἀνθρωπος δι' ἡμᾶς· οὐκ εἰς δυάδα προσώπων τεμνόμενος, ἀλλ' ἐν δυάδι φύσεων, ἀσυγχύτως γνωριζόμενος· Αὐτὸν ἴκέτευε, σεμνὴ Παμμακάριστε, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Προκείμενον. Καὶ τὰ Ἀναγνώσματα.

Προφητείας Ἡσαΐου τὸ Ἀνάγνωσμα

(Κεφ. ΜΓ' 9-14)

Τάδε λέγει Κύριος· πάντα τὰ ἔθνη συνήχθησαν ἡμα, καὶ συναχθήσονται ἀρχοντες ἐξ αὐτῶν. Τίς ἀναγγελεῖ ταῦτα; Ἡ τὰ ἐξ ἀρχῆς τὶς ἀναγγελεῖ ὑμῖν; Ἀγαγέτωσαν τοὺς μάρτυρας αὐτῶν καὶ δικαιωθήσονται καὶ εἰπάτωσαν ὀληθῆ. Γίνεσθέ μοι μάρτυρες, καὶ ἐγὼ μάρτυς, λέγει Κύριος ὁ Θεός, καὶ ὁ παῖς μου, ὃν ἐξελέξαμην, ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε καὶ συνῆτε ὅτι ἐγὼ εἰμι. Ἐπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεὸς καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται. Ἐγὼ ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ ὁ σῶζων. Ἐγὼ ἀνήγγειλα καὶ ἔσωσα, ὡνείδισα καὶ οὐκ ἦν ἐν ὑμῖν ἀλλότριος. Ὅμεις ἐμοὶ μάρτυρες καὶ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός. Ἐτὶ ἀπ' ἀρχῆς καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκ τῶν χειρῶν μου ἐξαιρούμενος· ποιήσω, καὶ τὶς ἀποστρέψει αὐτότο; Οὕτως λέγει Κύριος ὁ Θεός ὁ λυτρούμενος ὑμᾶς, ὁ ὄντις τοῦ Ἰσραήλ.

Σοφίας Σολομῶντος τὸ Ἀνάγνωσμα

(Κεφ. Γ' 1-9)

Δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀψηται αὐτῶν βάσανος. Ἐδοξαν ἐν ὁφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἡ ἔξιδος αὐτῶν καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριψμα, οἵ δέ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ. Καὶ γὰρ ἐν ὅψει ἀνθρώπων ἐὰν κολασθῶσιν, ἡ ἐλπὶς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης· καὶ ὀλίγα παιδευθέντες μεγάλα εὐεργετηθήσονται, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπείρασεν αὐτοὺς καὶ εὔρεν αὐτοὺς ἀξίους ἐαυτοῦ· ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτοὺς καὶ ὡς ὄλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐτούς. Καὶ ἐν καιρῷ ἐπιστολῆς αὐτῶν ἀναλάμψουσι καὶ ὡς σπινθῆρες ἐν καλάμῃ διαδραμοῦνται· κρινοῦσιν ἔθνη καὶ κρατήσουσι λαῶν, καὶ βασιλεύσει αὐτῶν Κύριος εἰς τοὺς αἰῶνας. Οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ συνήσουσιν ἀλήθειαν, καὶ οἱ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ προσμενοῦσιν αὐτῷ, ὅτι χάρις καὶ ἔλεος ἐν τοῖς ὄστιοις αὐτοῦ, καὶ ἐπιστολὴ ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ.

Σοφίας Σολομῶντος τὸ Ἀνάγνωσμα

(Κεφ. Ε' 15 - ΣΤ' 3)

Δίκαιοι εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσι, καὶ ἐν Κυρίῳ ὁ μισθός αὐτῶν, καὶ ἡ φροντὶς αὐτῶν παρὰ Ὑψίστῳ. Διὰ τοῦτο λήψονται τὸ βασίλειον τῆς εὐπρεπείας καὶ τὸ διάδημα τοῦ κάλλους ἐκ χειρὸς Κυρίου, ὅτι τῇ δεξιᾷ σκεπάσει αὐτὸνς καὶ τῷ βραχίονι ὑπερασπεῖ αὐτῶν. Λήψεται πανοπλίαν τὸν ζῆλον αὐτοῦ καὶ ὀπλοποιήσει τὴν κτίσιν εἰς ἄμυναν ἔχθρῶν· ἐνδύσεται θώρακα δικαιοσύνην καὶ περιθήσεται κόρυθα κρίσιν ἀνυπόκριτον· λήψεται ἀσπίδα ἀκαταμάχητον δισιόπητα, ὁξυνεῖ δὲ ἀπότομον ὄργην εἰς ρομφαίαν, συνεκπολεμήσει δὲ αὐτῷ ὁ κόσμος ἐπὶ τοὺς παράφρονας. Πορεύσονται εὔστοχοι βολίδες ἀστραπῶν καὶ ὡς ἀπὸ εὐκύκλου τόξου τῶν νεφῶν ἐπὶ σκοπὸν ἀλοῦνται, καὶ ἐκ πετροβόλου θυμοῦ πλήρεις οιφήσονται χάλαζαι. Ἀγανακτήσει κατ’ αὐτῶν ὕδωρ θαλάσσης, ποταμοὶ δὲ συγκλύσουσιν ἀποτόμας. Ἀντιστήσεται αὐτοῖς πνεῦμα δυνάμεως, καὶ ὡς λαῖλαψ ἐκλικμήσει αὐτούς. Καὶ ἐρημώσει πᾶσαν τὴν γῆν ἀνομία, καὶ ἡ κακοπραγία περιτρέψει θρόνους δυναστῶν. Ἀκούσατε οὖν, βασιλεῖς, καὶ σύνετε μάθετε, δικασταὶ περάτων γῆς. Ἐνωτίσασθε οἱ κρατοῦντες πλήθους καὶ γεγανωμένοι ἐπὶ ὅχλοις ἐθνῶν· ὅτι ἐδόθη παρὰ τοῦ Κυρίου ἡ κράτησις ὑμῖν καὶ ἡ δυναστεία παρὰ Ὑψίστου.

Εἰς τὴν Λιτήν τοῦ Ἅγιου. Ἡχος α'.

Τί σε προσκαλέσωμεν τρισμάκαρ; Μάρτυρα, ὅτι ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ σὸν αἷμα ἐξέχεας· Κήρυκα, ὅτι τὸν τόνον τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας τοῖς πᾶσιν ἐκήρυξας· Ἀπόστολον, ὅτι τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ἀποστολικῶς τοῖς πιστοῖς διετράνωσας· Μοναστήν τε, ὅτι τὸν σὸν βίον ὥσπερ κάτοπτρον καθαρὸν τῆς ἀσκήσεως ἐγκατέλιπες· Τερέα, ὅτι ἱερουργῶν, σεαυτὸν ὥσπερ θυσίαν καθαρὰν προσῆγαγες τῷ Κυρίῳ σου· Ὅν ἐκτενῶς ἵκετευε τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, τῶν ἐκτελούντων τὴν μνήμην σου.

“Ομοιον.

Τοὺς λαμπροὺς ἀγῶνας σου, οὓς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἥγωνισαι, τίς διηγήσεται, Τερομάρτυρας πανένδοξε; τοὺς ἴδρωτας, τοὺς πόνους, τοὺς ἀνὰ πᾶσαν πόλιν προσιγνομένους σοι διὰ τὸ κήρυγμα, ἀνθ' ὧν παρὰ Χριστοῦ ἀπειληφας τὴν τῶν οὐρανῶν κληρουχίαν· ὅθεν καὶ ἡμεῖς, αἵτοι μέν σε πανσεβάσμε, ὡς παρρησίαν εὑράμενος παρὰ Χριστῷ τῷ Θεῷ, εἰρήνην αἴτησαι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

“Ομοιον.

Ἀποστολικῶς τὸν δρόμον τετέλεκας, ἀσκήσει πρότερον τὸν βίον ἀγνισάμενος καὶ ἀπαθείᾳ, ἀνθ' ὧν ὁ Χριστὸς πλουσίαν τῶν θαυμάτων κεχορήγηκε σοι τὴν ἐνέργειαν, ὁ μόνος τοὺς αὐτὸν δοξάζοντας ἀντιδοξάζων, καὶ θαυμαστῶν ὁ τῶν θαυμάτων χορηγὸς τοῖς ἐν τῇ γῇ Ἅγιοις ὅθεν καὶ ἡμεῖς σήμερον, σοῦ τῇ Σορῷ προσιόντες τῇ Ἅγιᾳ μετ' εὐλαβείας τὴν κόνιν ἀσπαζόμεθα, τοῖς πᾶσιν ὡς ἀληθῶς, ἀφθονα τὰ ίάματα χορηγοῦσαν, αἵτοι μένοι πανσεβάσμε, διὰ σοῦ τυχεῖν ἀφέσεως πταισμάτων, καὶ κολάσεως λυτρωθῆναι τοὺς τιμῶντάς σε.

“Ομοιον.

Ο τὰ ὕδατα Πάτερ, ἐξ ἀκαθάρτων εἰς διειδῆ καὶ πόσιμα μεταποιησάμενος λόγῳ μόνῳ, καὶ λαὸν δίψῃ συνεχόμενον, καὶ βιῶντα κορέσας, τὴν ἐμὴν ψυχὴν “Οσιε, ὅλην ρυπαρὰν καὶ ἀκάθαρτον, καθαρὰν ἀνάδειξον ταῖς εὐχαῖς σου, καὶ πόσιμον προσάγαγε, καθάπερ ὕδωρ διειδές, τῷ διψῶντι Θεῷ, τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν παντὸς τοῦ πλάσματος, τῷ παρέχοντι διὰ σοῦ τὴν εἰρήνην τῷ κόσμῳ καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Δόξα. Ἡχος πλ. α'.

Οσιε Πάτερ τοῖς ὀπαδοῖς τοῦ Χριστοῦ κατ' ἵχνος ἐπόμενος, εὐαγγελικῶς τὸν βίον διανύσαι διέγνωκας, κόσμον καὶ τὰ ἐγκόσμια πάντα, ἡγησάμενος σκύβαλα, πρὸς τὴν ἄνω ὅντως μακαριότητα, μηδὲν σεαυτὸν προτιμῶν, τῆς τῶν ἀδελφῶν τῶν συ-

γενῶν σοι κατὰ σάρκα σωτηρίας· ἀλλ’ ἵνα πάντως τινὲς διὰ σοῦ σωθῶσι, τὸ αἷμα τὸ σὸν κατὰ Παῦλον ἔξέχεας, καὶ τὸν Δεσπότην Χριστόν, τὸ δυνατὸν μιμούμενος, σεαυτὸν τῆς τῶν πολλῶν, ὃσπερ λύτρον σωτηρίας παρέδωκας· καὶ Χριστῷ προσήγαγες τοῖς καθ’ ἡμέραν διδαχαῖς σου, ἔθνη τῆς γῆς τὰ βάρβαρα, ὅπως εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν τὴν οὐράνιον μετ’ αὐτῶν εἰσέλθῃς κράζων· ἴδού ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός.

Καὶ νῦν. **“Ομοιον.**

Μακαρίζομέν σε, Θεοτόκε Παρθένε, καὶ δοξάζομέν σε οἱ πιστοὶ κατὰ χρέος, τὴν πόλιν τὴν ἄσειστον, τὸ τείχος τὸ ἄρρηκτον, τὴν ἀρραγῆ προστασίαν, καὶ καταφυγὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Εἰς τὸν Στίχον. “Ηχος δ’. Ὡς γενναῖον ἐν Μάρτυσιν.

Ἄριστεὺς ὡς ἀήττητος, τοῦ ἐχθροῦ πᾶσαν ἔννοιαν εὐθαρσῶς διῆλεγξας καὶ κατήσχυνας, ὡς ἐκ Θεοῦ κομισάμενος, πλουσίαν τὴν δύναμιν, κατὰ πάντων δυσμενῶν, ἀριστεύων τοῦ Πνεύματος τοῖς χαρίσμασι, καὶ τρόπαια τῆς νίκης κατὰ πάντα, ἀναστήσας τόπον Πάτερ, στεφηφορῶν ἐξεδήμησας.

Στίχ. Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἅγίοις αὐτοῦ.

Τοῖς ἐνθέοις διδάγμασι, τὴν ὑφῆλιον ἄπασαν, εὐσεβῶς κατήρδευσας, Ιερώτατε, σπείρας τὸν λόγον τῆς πίστεως, Κοσμᾶ ἀξιαγαστε, ταῖς τῶν πάντων ἀκοαῖς, καὶ κομῶντας ὡς στάχυας ἐναπέδειξας, ἀρεταῖς ταῖς ἐνθέοις, τοῖς σοῖς λόγοις, καὶ προσήγαγες ὡς θῦμα, τῷ σῷ Δεσπότῃ, εὐπρόσδεκτον.

Στίχ. Τοῖς Ἅγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος.

Ἀρετὴν πᾶσαν ἥσκησας, ἀσκητῶν ἐγκαλλώπισμα, καὶ Μαρτύρων καύχημα, ἐναρέτου τε ζωῆς τῆς ὄντως ὑπόδειγμα, Κοσμᾶ ἀξιαγαστε, τῆς Τριάδος γεγονώς, καθαρὸν ἐνδιαίτημα, ἦ καὶ πρέσβευε, ἵλασμὸν τῶν πταισμάτων δωρηθῆναι, τοῖς ἐν πίστει σε τιμῶσι καὶ σωτηρίαν, καὶ ἔλεος.

Δόξα. **“Ηχος πλ. δ’.**

Τῶν εὐσεβῶν τὰ πλήθη, τὸν καθηγητήν σε τιμῶμεν, Κοσμᾶ Ιερώτατε διὰ γὰρ σοῦ τὴν τρίβον τὴν ὄντως εὐθεῖαν πορεύεσθαι ἔγνωμεν. Μακάριος εἶ τῷ Χριστῷ δουλεύσας, καὶ τῶν πιστῶν τὸν σύλλογον ταῖς ἱεραῖς σου διδαχαῖς, τῷ Θεῷ προσενέγκας, ὃς θῦμα εὐωδέστατον. Ἀγγέλων συνόμιλε, Ἀποστόλων ὁμότροπε, Μαρτύρων ὁμόσκηνε καὶ δικαίων, μεθ’ ὧν πρέσβευε τῷ Κυρίῳ ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Καὶ νῦν. **‘Ο αὐτός.**

Άνυμφευτε Παρθένε, ἡ τὸν Θεὸν ἀφράστως συλλαβοῦσα σαρκί, Μήτηρ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, σῶν οἰκετῶν παρακλήσεις δέχου πανάμωμε· ἡ πᾶσι χορηγοῦσα, καθαρισμὸν τῶν πταισμάτων, νῦν τὰς ἡμῶν ἰκεσίας προσδεχομένη, δυσώπει σωθῆναι πάντας ἡμᾶς.

‘Απολυτίκιον. “Ηχος δ’.

Ωδαῖς εὐφημήσωμεν τὸν εὐκλεῶς τοῖς χοροῖς Μαρτύρων ἐμπρέψαντα, θυτῶν τε καὶ ἀσκητῶν, Κοσμᾶν τὸν ἀοιδιμον, σήμερον συνελθόντες τῇ σεπτῇ αὐτοῦ μνήμῃ· νέμει γὰρ τὰς ἴασεις τοῖς πιστῶν προσιούσιν, ὡς ἔχων παρρησίαν πρὸς Χριστὸν ὡς Ἰσαπόστολος.

Καὶ νῦν. **‘Ο αὐτός.**

Τὸ ἀπ’ αἰῶνος ἀπόκρυφον, καὶ Ἀγγέλοις ἄγνωστον μυστήριον, διὰ σοῦ Θεοτόκε τοῖς ἐπὶ γῆς πεφανέρωται· Θεὸς ἐν ἀσυγχύτῳ ἐνώσει σαρκούμενος, καὶ Σταυρὸν ἐκουσίως ὑπὲρ ἡμῶν καταδεξάμενος· δι’ οὗ ἀναστήσας τὸν Πρωτόπλαστον, ἔσωσεν ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΡΟΠΟΝ

Θεὸς Κύριος. **Τὸ Απολυτίκιον τοῦ Ἅγίου.**

Καὶ νῦν. **Θεοτοκίον.** Μετὰ τὴν α΄ Στιχολογίαν Κάθισμα.

‘Ηχος α’. Τὸν τάφον σου Σωτῆρό.

Τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ἀρραγὲς ὥσπερ ὅπλον, προιλαβὼν νικητὴς κατ’ ἔχθρῶν ἀνεδείχθης, ἀκονῶν ὥσπερ φάσγανον τὸν σὸν λόγον ἀπότομον, ὃ κατέταμες τὰς τοῦ Βελίαρ ἐνέδρας, καὶ κατέκοψας τῆς ἀσεβείας τὰς ρίζας μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Μητέρα σε Θεοῦ ἐπιστάμεθα πάντες, Παρθένον ἀληθῶς καὶ μετὰ τόκον φανεῖσαν, οἱ πόθῳ καταφεύγοντες, πρὸς τὴν σὴν ἀγαθότητα: σὲ γὰρ ἔχομεν ἄμαρτωλοὶ προστασίαν, σὲ κεκτήμεθα ἐν πειρασμοῖς σωτηρίαν, τὴν μόνην πανάμωμον.

Μετὰ τὴν β’ Στιχολογίαν Κάθισμα.

‘Ηχος πλ. α’. Τὸν συνάναρχον Λόγον.

Εὔσεβείας τὸν σπόρον ἐνσπείρας, “Οσιε, ἀκοοῖς τῶν ἀνθρώπων, ἀδρῶς ἐθέρισας, διδαγμάτων εὐσεβῶν σου τὰ δράγματα, καὶ προσήγαγες Χριστῷ εὐάρεστον ὡς ἀπαρχὴν ἀνθρώπων ἀπειρα πλήθη, Ὁρθοδοξίας κομῶντα, δόγμασιν οἴαπερ στάχνας.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Χαῖρε πύλη Κυρίου ἡ ἀδιόδευτος, χαῖρε τεῖχος καὶ σκέπη τῶν προστρεχόντων εἰς σέ, χαῖρε ἀχείμαστε λιμήν, καὶ ἀπειρόγαμε, ἡ τεκοῦσα ἐν σαρκὶ τὸν ποιητὴν σου καὶ Θεόν, πρεσβεύουσα μὴ ἐλλίπης ὑπὲρ τῶν ἀνυμνούντων καὶ προσκυνούντων τὸν τόκον σου.

Μετὰ τὸν Πολυέλεον Κάθισμα.

‘Ηχος β’. Ἐπεφάνης σήμερον.

Τοὺς λαμπροὺς ὄγωνάς σου, Τερομάρτυς, συνελθόντες σήμερον ἐν τῷ πανσέπτῳ Ναῷ σου, ἀσμασιν ἀνευφημοῦμεν, ὃ Θεηγόρε, πόθῳ τε προσπίπτοντές σου Σορῷ τῇ θείᾳ, κομιζόμεθα πλουσίως, λύσιν παντοίων νόσων καὶ θλίψεων.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Ητοῦ κόσμου Δέσποινα τὴν σωτηρίαν τεκοῦσα, σωτηρίαν δώρησαι τοῖς ὑμνηταῖς σου Παρθένε· ἅπαντα γὰρ δυνατά σοι πρὸς τὸν Υἱόν σου, ὅντινα καὶ δυσπούσα μὴ διαλίπης ὑπὲρ πάντων τῶν σῶν δούλων, ἵνα ρυθῶμεν πυρὸς τῆς κολάσεως.

Οἱ Ἀναβαθμοί. Τὸ α’ Ἀντίφωνον τοῦ δ’ ἦχου.

Προκείμενον. Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἅγίοις αὐτοῦ.

Πᾶσα πνοή. **Εὐαγγέλιον** ζήτει τῇ κς’ Ὁκτωβρίου. ‘Ο Ν’.

Δόξα. Ταῖς τοῦ Διδασκάλου πρεσβείαις.

Καὶ νῦν. Ταῖς τῆς Θεοτόκου.

Ἐλέησόν με ὁ Θεός.

Τὸ Ἰδιόμελον. **‘Ηχος β’.**

Τὸν νοῦν ἀναπτερώσας πρὸς τὰ ὑπεροκόσμια, καὶ παιδιόθεν ἀσκήσει καὶ μελέτῃ συζήσας τῇ κατὰ Θεόν, ἐκ τοῦ Ἀθωνος ὠρμησας, καθάπερ ἄλλος Νεῦλος, καὶ τὰς διψώσας ψυχάς, πλουσίως ἐπότισας, τῇ ἐπομβίᾳ τῶν λόγων σου, ἃς καὶ καρποφόρους τῆς θείας ἐπιγνώσεως ἐναποδείξας, τῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου σου ἀκήροας, εἴσελθε δοῦλε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου.

Κανὼν τοῦ Άγίου.

‘Ωδὴ α’. **‘Ηχος πλ. δ’.** Ἀρματηλάτην Φαραώ.

Ως ιερεὺς τοῦ Δεσπότου γνήσιος, ιερουργῶν τῷ Θεῷ καὶ τῶν Ἀποστόλων ὀπαδὸς γενόμενος, τὴν πίστιν διετράνωσας, δόγμασιν Ὁρθοδόξοις, καὶ λόγοις πάντας καθοδηγῶν, πρὸς τὴν θεογνωσίαν ἀνείλκυσας.

Υπογραμμὸν Ἀσκηταῖς καὶ Μάρτυσι, καὶ Ιερεῦσι σοφέ, πᾶσι τὸν σὸν βίον, ἀρετῶν κατέλιπτες, κανόνα ἀκριβέστατον, τῆς πρὸς Θεὸν πολιτείας, καὶ στάθμην ὅντως ἀλάθητον, ἥν διακρατοῦντες σωθείημεν.

Τοῦ σοῦ Δεσπότου τὸν Σταυρὸν ἐβάστασας, σὺ διὰ βίου παντός, διὰ τούτου Πάτερ ἐκτελῶν τεράστια, τοῖς πόθῳ προσιουσί σοι, δι’ οὗ νῦν σαῖς πρεσβείαις, τὰς προσβολὰς τοῦ ἀλάστροφος, Πάτερ ἐκφυγεῖν δυνηθείμεν.

Θεοτοκίον.

Τοὺς Θεοτόκουν ἀληθῆ γινώσκοντας, καὶ προστασίαν βροτῶν, πάντων καὶ μεστίν, πρὸς ὅνπερ ἀπεκύησας, περίσωζε Πανύμνητε, πάντα γὰρ δυνατά σοι, τὸν πάντων κτίστιν καὶ Κύριον, βρέφος τετοκύιαν τὸν ἄχρονον.

΄Ωδὴ δ΄. Ό στερεώσας κατ’ ἀρχάς.

Λελεπρωμένον μου τὸν νοῦν, ταῖς τῶν παθῶν κακωδίαις, ἀνακάθαρον ταῖς ἰκεσίαις σου Μάκαρ, καὶ ἀπόπλυνον φωτὶ τῆς θείας ἐπιγνώσεως, ὅπως κάγὼ δοξάζω, τὸν σὲ δοξάσαντα Κύριον.

Αποκαθάρας σου τὸν νοῦν τῇ καθαρᾷ πολιτείᾳ, πρὸς Θεὸν ἀνεπερώθης τρισμάκαρ, καὶ προσέδρομες Χριστῷ, ὃς ἱερεὺς πανάριστος προσενεγκάνω ὡς θῦμα, αἷμα τὸ σὸν καὶ ἀκροθίνιον.

Τήν χερσωθεῖσάν μου ψυχήν, ἀνάδειξον καρποφόρον ἀρετῶν ταῖς σαῖς εὐχαῖς Θεοφόρε, καὶ γὰρ ἔχεις τὴν ἴσχυν τελεῖν καὶ μετὰ θάνατον, τοῖς προσιουσὶ πόθῳ σου τῇ Σορῷ τὰ θαυμάσια.

Θεοτοκίον.

Εσκοτισμένον μου τὸν νοῦν, ταῖς τῶν παθῶν τρικυμίαις, καταφαίδρυνον τῷ τοκετῷ σου Παρθένε, καὶ καταύγασον Ἀγνὴ φωτὶ τοῦ γεννηθέντος σοι, ἵνα τοῦτον δοξάζω, καὶ σὲ γεραίρω τὴν ἄχοαντον.

Κάθισμα. Ήχος β΄. Ἐπεφάνης σήμερον.

Ποταμοὺς ἔξήρανας τῆς ἀσεβείας, προσριψεὶς τοῖς ρεύμασι τοῖς ποταμίοις ἀριστεῦ, καὶ στεφηφόρος ἀνέδραμες πρὸς αἰωνίους σκηνὰς παναοίδιμε.

Θεοτοκίον.

Ητὸ φῶς τὸ ἄδυτον ἀποτεκοῦσα, τῆς ψυχῆς καταύγασον τοὺς ζοφερούς μου ὄφθαλμούς, καὶ τὴν ἀχλὺν τῆς καρδίας μου τῷ τοκετῷ σου διάλυσον Δέσποινα.

΄Ωδὴ δ΄. Σὺ εἶ τὸ στερέωμα.

Ἐχοιμι πρὸς Κύριον, ταῖς σαῖς λιταῖς εὔρειν ἔλεος· καὶ γὰρ πλουτεῖς θείας παρρησίας, Τριάδος μύστης γενόμενος.

Ἐχοιμι πρὸς Κύριον, σὲ δυσωποῦντα πανόλβιε, λύσιν λαβεῖν τῶν ἀμπλακημάτων, καὶ δεινῶν τὴν ἀπολύτωσιν.

Ἐύροιμι πρὸς Κύριον, δι’ ὃν σαυτὸν ἀνατέθεικας, Μάρτυς Χριστοῦ, εὐπροσώπως στῆναι, παρρησίαν ταῖς πρεσβείαις σου.

Θεοτοκίον.

Τιλεών μοι Δέσποινα, τῷ σῷ ἱκέτῃ ἀπέργασαι τὸν σὸν Υἱόν, πρὸς αὐτὸν χρωμένη, πανσθενεστάταις μεσιτείαις σου.

΄Ωδὴ ε΄. Τινά τί με ἀπώσω.

Τὸ ποτάμιον ρεῖθρον, τῇ προσριψίψει σου Πάτερ ἡγίασας, τριημερονυκτεύσας ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν Δεσπότην σου, διὸ διαλίπης ὑπὲρ ὑμῶν ἀεὶ πρεσβεύων, ὅπως ρυθμῶμεν τῆς κολάσεως.

Τῷ φωτὶ τῆς Τριάδος τὴν διάνοιαν ἐλλαμπόμενος τὴν Τριάδα πᾶσιν ἐν μονάδι τρανῶς ἀνεκήρυξας, μίαν τὴν οὐσίαν, τρισὶ δὲ τοῖς προσώποις, Πατρός, Υἱοῦ καὶ Θείου Πνεύματος.

Τὸ δυσῶδες τοῦ βίου τούτου καὶ τὸ μάταιον ἀποκρουσάμενος, μύρῳ τῆς Τριάδος, νουνεχῶς Πάτερ προσέδρομες φέρων ὕσπερ θῦμα, καὶ ἀπαρχὴν τῷ σῷ Δεσπότῃ αἷμα σὸν Ἱερώτατε.

Θεοτοκίον.

Ητὸ φῶς τετοκύια, τὸ τῆς τριφεγγοῦς Τριάδος με φώτισον, τὸν ἐσκοτισμένον, καὶ ψυχὴν καὶ καρδίαν τὸν δείλαιον ἄλλην γὰρ

έκπος σου, θερμὴν μεσίτριαν οὐκ ἔχω, πρὸς δὲν ἔτεκες ἀπείρανδρος.

‘Ωδὴ ζ’. Ἰλάσθητί μοι Σωτήρ.

Τιλαρωτάτῃ φωνῇ, καὶ λόγοις πείθων Μακάριε, εἶλκυσας πάντα πιστὸν πρὸς θείαν ἐπίγνωσιν, πάντας ἐπιγνώμονας τῆς θεοσεβίας, ἐνδεικνὺς τοὺς πρὸς ἀγνώμονας.

Τερουργῶν τῷ Θεῷ, σαντὸν ὑπὲρ τούτου τέθυκας ἵνα καὶ ξήσῃς αὐτῷ, κοινωνὸς γενόμενος, πάθους τοῦ Δεοπότου σου· ἐν τῇ ἀθανάτῳ Βασιλείᾳ τῇ τῶν Οὐρανῶν.

Τοῖς Μοναστᾶς ποδηγόν, τοῖς Ιερεῦσιν ὑπόδειγμα, κατέλιπες τὸ σὸν ζῆν, οὕπερ ἀντεχόμενοι, ἐπαναστραφείημεν ἐξ ὁδῶν τῆς πλάνης, πρὸς γνῶσιν θείαν ταῖς πρεσβείαις σου.

Θεοτοκίον.

Τὴν τοῦ ἐλέους πηγὴν σὲ τὴν Παρθένον καὶ ἄσπιλον, καθικετεύω σεμνή, ὅπως εὔρω ἔλεος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ πταισμάτων ἄφεσιν, ταῖς εὐπροσδέκτοις μεσιτείαις σου.

Κοντάκιον. ‘Ηχος δ’.

Τῆς Αἰτωλίας προελθὼν Θεοφόρε, καὶ ἐν τῷ Ἀθῷ μοναστῆς χρηματίσας, καὶ μηνθεὶς ὡς ἀληθῶς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, πᾶσιν ἀνεκήρυξας ἀληθείας τὸν λόγον, καὶ Χριστῷ προοσῆγαγες παμμακάριστε πάντας, τῶν Ἀποστόλων ὄντως μιμητής, Ιερομάρτυρς τῇ ἐκχύσει τοῦ αἵματος.

‘Ο Οἶκος.

Τὴν τῶν Μαρτύρων καλλονήν, τῶν Μοναστῶν τὸ κλέος, τὸν κήρυκα τῆς Πίστεως, καὶ ὑπηρέτην τοῦ λόγου, τῶν Ιερέων ὑπογραμμόν, καὶ Ἀποστόλων μιμητὴν ἀριστον, ἐν ὀδαῖς εὐφημήσωμεν οἱ πιστοὶ καὶ ἐγκωμίων ἀνθεσι καταστέψωμεν αὐτοῦ Κάρδαν τὴν Ἁγίαν, ἐξ ἣς ἄφθονα προχεῖται τὰ ίάματα καὶ δαψιλῆταις πόθῳ προσιοῦσιν ἐνεργεῖται τὰ θαύματα, ἥν καὶ πιστῶς

ἀσπαζόμενοι, τούτῳ προσείπωμεν· Χαίροις δὲ τῆς ἀσεβείας τὰς οὕτας ἐκτεμών τῇ δρεπάνῃ τῶν λόγων σου, καὶ εὐσεβείας τὸν σπόρον τοῖς ὀδοῖς καὶ καρδίαις πάντων ἐνσπείρας. Χαίροις δὲ τῆς πίστεως κῆρυκος καὶ Ἐκκλησίας στῦλος ἀκλόνητος· ἥν περίσωζε διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ ταῖς πρὸς θεόν πρεσβείαις σου. Ἐχεις γὰρ παρρησίαν πρὸς τὸν Σωτῆρα Κύριον, τῶν Ἀποστόλων ὀπαδὸς γενόμενος, καὶ Μαρτύρων χοροῖς ἐμπρέπων τῇ ἐκχύσει τοῦ αἵματος.

Τῇ ΚΔ' τοῦ αὐτοῦ Μηνός, μνήμη τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ Ιερομάρτυρος καὶ Ἰσαποστόλου.

Στίχοι

Κοσμᾶς ὁ Κόσμου κόσμος, ἥδ' ὥραιότης,
Κόσμον λιπῶν πρόσκαιρον ἀγήρω ἔχει.
Θάνεν διὰ βρόχου Κοσμᾶς εἰκάδι τετάρτη.

‘Ωδὴ ζ’. Παῖδες Ἐβραίων.

Τιχη παμμάκαρ τῶν ποδῶν σου, κατεστήριξας ἴχνεσιν ἀλιέων, καὶ σαγήνῃ Σοφὲ χρησάμενος σοῖς λόγοις, ψυχὰς ἀνθρώπων ἡγευσας ἐκ βυθῶν τῆς ἀπωλείας.

Λόγῳ τῷ σῷ ποδηγηθέντες, Λόγος τοῦ Πατρὸς τὸν ἔνα τῆς Τριάδος, ἐξ αἰμάτων ἀγνῶν ἐπέγνωμεν λαβόντα, μορφὴν βροτείαν ἀσπορον, ἵνα ἡμεῖς ἀναπλασθῶμεν.

Αύγει λαμπρῶς ἡ Αἰτωλία, τὸν κοσμήτορα Κόσμου παντὸς τὸν Μέγαν, Ιερέα Θεοῦ, βλαστήσασα ὡς ρόδον οὕτης ὁσμῆς ἐπλησθησαν οἱ ἐν πίστει προσιόντες.

Θεοτοκίον.

Χαῖρε βροτῶν ἡ σωτηρία, ὡς τὸν Κύριον τῶν ὄλων τετοκυῖα, ὃν δυσώπει ἀεὶ ὑπὲρ τῶν ἱκετῶν σου, καὶ μετὰ πόθου Δέσποινα προστρεχόντων σου τῇ σκέπῃ.

‘Ωδὴ η’. Τὸν ἐν ‘Ορει ‘Αγίῳ.

Ιερέων πληθὺς καὶ τῶν Μαρτύρων, εὐφημεῖ σε Κοσμᾶ Ιερομύστα, καὶ Μοναστῶν ὁ δῆμός σε γεραιόουσιν, ὡς τῶν Ἀποστόλων δύμότροπον ἐν πᾶσι, πανσόφως γεγονότα.

Αναργύρως τὸν σὸν ἐνσπείρας λόγον, ταῖς διψώσαις καρδίαις τῶν ἀνθρώπων, ἐπταπλασίους πρὸς Χριστοῦ ἀπείληφας, πόνων τοὺς στεφάνους, ὃ μὴ διαλίπτης ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβεύων.

Διδαγμάτων ἐνθέων σου πλησθεῖσα, Ἄλβανίᾳ ἄθλους τοὺς σοὺς γεραίρει, καὶ τῷ πανέπιτῷ συνελθόντες σου Ναῷ, τὴν Τριάδα Πάτερ, τὴν δοξάσασάν σε δοξάσουσιν ἐμφρόνως.

Θεοτοκίον.

Οἱ δι’ Εὔας Ἐδὲμ ἐκδιωχθέντες, διὰ σοῦ πάλιν ἀντεισαχθέντες, δοξάζομέν σε ὡς Θεὸν γεννήσασαν, ἥς ταῖς μεσιτείαις λύσιν τῶν πταισμάτων εὔροιμεν Θεοτόκε.

‘Ωδὴ θ’. Εξέστη ἐπὶ τούτῳ.

Αἴγλη τῆς Τριάδος σου τὴν ψυχήν, ἐλλαμφθεὶς πρὸς τοὺς πόνους ἔξεδρομες, μὴ τὸ σαύτοῦ μόνον, ἀλλὰ πάντων ἐπισκοπῶν, καθώς φησι τὸ λόγιον, ὃ καὶ παρεπόμενος ἀσφαλῶς ἔξεδωκας βασάνοις, ὑπὲρ πάντων τὸ σῶμα τὸν σὸν Δεσπότην μιμούμενος.

Τὸν φόβον τοῦ Κυρίου ἔνδον λαβών, σῇ καρδίᾳ σοφίαν ἐπλούτησας παρὰ Θεοῦ, ἥ καὶ τὰς καρδίας τῶν εὐσεβῶν πρὸς γνῶσιν θείαν ἥγαγες, σέβειν καὶ δοξάζειν ἔνα Θεόν, Τριάδα ἐν Μονάδι, τὸν Ἀναρχὸν Πατέρα, σὺν τῷ Υἱῷ καὶ Θείῳ Πνεύματι.

Μνημεῖον διδαχῶν σου τῶν εὐσεβῶν, πανταχοῦ καταλείπων πανόλβιε, θείου Σταυροῦ, ἐν ὃ τὰς παλάμας ὁ Δίκαιος ἔξέτεινε δι’ ἔλεος, τύπον ἐναργῆ τὰ τεραστια, ἐτέλειες ἐν τῷ κόσμῳ, ἀφθόνους τὰς ίάσεις παρέχων τούτῳ τοῖς προστρέχουσι.

Θεοτοκίον.

Βάτον μὲν τὸ πάλαι ὁ Μωυσῆς, προκατεῖδέ σε μόνη Θεόνυμφε, τὴν ἐν πυρὶ ὅλως ἀκατάφλεκτον μείνασαν, ἡμεῖς δέ σε πανάμω-

με, κυρίως Θεοτόκον πανευλαβῶς δοξάζομεν, ἰδόντες, ὡς μεσίτριαν οὖσαν, πρὸς τὸν Υἱόν σου καὶ Θεόν ἡμῶν.

΄Εξαποστειλάριον. Γυναικες ἀκουτίσθητε.

Σταυρὸν τὸν τοῦ Κυρίου σου, ἐπ’ ὅμων ἀνεβάστασαι, δι’ οὗ ἐτέλεις ἐν κόσμῳ τοῖς προσιοῦσί σοι Μάκαρ ἄφθονα τὰ ίάματα ὡς Ιερεὺς πανάριστος, τοῦ σοῦ Δεσπότου πάνσοφε, διὸ καὶ προσενήνοχας σαύτὸν δεκτὸν ὕσπερ θῦμα, ἱερουργῶν τῷ Δεσπότῃ.

Θεοτοκίον. Όμοιον.

Μαρία περιώνυμε σῇ μεσιτείᾳ πάντοτε μὴ διαλίπτης χρωμένη πρὸς ὃν ἔτεκες Κόρη, ὑπὲρ σῶν δούλων πάναγνε τῶν ὑμνητῶν τοῦ τόκου σου· καὶ γὰρ ἴσχύεις Δέσποινα ὅσα καὶ βούλει ποιῆσαι ὡς Μήτηρ τοῦ Βασιλέως.

Εἰς τὸν Αἴνους. Στιχηρὰ προσόμοια.

΄Ηχος α’. Τῶν Οὐρανίων Ταγμάτων.

Τοῖς θεοφθόγγοις σου λόγοις πίστιν ἐτράνωσας, τὸ ζοφερὸν τῆς πλάνης διαλύσας Παμμάκαρ, φωτὶ τῷ τῆς Τριάδος, ὃ παρεστὼς παρρησίαν εὐράμενος, καθικετεύων μὴ παύοι ὑπὲρ ἡμῶν τῶν τελούντων σου τὴν μνήμην ἀεί.

Τὴν τοῦ Λειψάνου σου κόνιν τὴν θαυματόβρυτον, κατέχουσα ἐν κόλποις Βελεγράδων ἡ πόλις, ὡς ὄντως θεῖον πλοῦτον, καὶ θησαυρὸν τῶν θαυμάτων ἀκένωτον, αὐχεῖ δικαίως, ἦν σῶζε ταῖς σαῖς λιταῖς παντοίας βλάβης τοῦ ἀλάστορος.

Εύφραίνου, τέρπου ἡ πόλις τῶν Βελεγράδων πιστῶς, κατέχουσα ἐν κόλποις τὸν κοσμήσαντα λόγοις Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν θεῖον Κοσμᾶν, τῶν πιστῶν τὸν κοσμήτορα, τῶν Ιερέων τὸ ιλέος, καὶ Μοναστῶν καὶ Μαρτύρων ἐγκαλλώπισμα.

Δόξα. Ήχος β’.

Τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς, τῆς κορυφῆς τῶν Ἀποστόλων, Παύλου τὸν ζηλωτὴν εὐφημήσωμεν, Κοσμᾶν τὸν Ἰσαπόστολον· οὐ

γὰρ ἔδωκεν ὑπὸν αὐτοῦ τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐδὲ τῶν πόνων ἀνάπαισιν, ἔως οὗ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου τοῖς πιστοῖς διετράνωσε· καὶ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν ἐκ βυθοῦ τῆς πλάνης πρὸς ἐπίγνωσιν θείαν μετήγαγε, τῇ τῶν λόγων πλημμύρᾳ τῶν ἀνθρώπων ποτίζων τὰς διανοίας, καὶ τῷ φωτὶ τῆς Τριάδος τὴν σκοτόμαιναν διαλυσάμενος, τὸ τῆς Θεότητος φῶς τὸ γλυκερὸν ἀντεισήγαγεν· ὃ καὶ ἡμεῖς φωτισθέντες τὰς ψυχάς, τῶν παγίδων τοῦ ἔχθροῦ ρυθμείμεν.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον. Ὁμοιον.

Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς σὲ ἀνατίθημι, Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπην σου.

Δοξολογία Μεγάλη.

**Εἰς τὴν Λειτουργίαν τὰ Τυπικὰ καὶ ἐκ τοῦ Κανόνος
τοῦ Ἅγίου Ὡδὴ γ' καὶ ζ'.**

Ο Ἄποστολος. Ζήτει τῇ Κυριακῇ μετὰ τὰ Φῶτα.

Εὐαγγέλιον. Ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον (ι' 1, 5-8).

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς ἔξουσίαν κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων...

Καὶ τὰ λοιπά.

Κοινωνικόν.

Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται Δίκαιος.

ΚΑΝΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ
ΚΑΙ ΙΣΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΚΟΣΜΑΝ ΤΟΝ ΑΙΤΩΛΟΝ

ΠΟΙΗΜΑ
ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΙΑΝΙΤΟΥ

Εὐλογήσαντος τοῦ Τιρέως, τὸ Κύριε εἰσάκουσον, μεθ' ὁ
τὸ Θεὸς Κύριος ὡς συνήθως καὶ τὰ ἔξης:

‘Ηχος β'. Ο ὑψωθεὶς ἐν τῷ Σταυρῷ.

‘Ως ζηλωτὴς τῶν Ἱερῶν Ἀποστόλων, τὸν φωτισμὸν τοῦ Παρακλήτου ἐδέξω, καὶ εὐσεβείας κῆρυξ ὥφθης ἐνθεος· ὅθεν ἡμᾶς στήριξον, θεμελίω τῷ θείῳ, Ὁρθοδόξου πίστεως, καὶ δογμάτων ἀγίων, Τιρομάρτυρος ἔνδοξε Κοσμᾶ, πταισμάτων λύσιν, ἡμῖν ἔξαιτούμενος.

Δόξα, τὸ αὐτό. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Οὐ σιωπήσομέν ποτε Θεοτόκε, τὰς δυναστείας σου λαλεῖν οἱ ἀνάξιοι· εἰ μὴ γὰρ σὺ προΐστασο πρεσβεύουσα, τίς ἡμᾶς ἐρρύσατο, ἐκ τοσούτων κινδύνων; τίς δὲ διεφύλαξεν, ἔως νῦν ἐλευθερούσ; οὐκ ἀποστῶμεν Δέσποινα ἐκ σοῦ· σοὺς γὰρ δούλους σώζεις ἀεί, ἐκ παντοίων δεινῶν.

‘Ο Ν' καὶ ὁ Κανών, οὗ ἡ ἀκροστιχίς:

«Κοσμᾶ, κόσμει ἡμᾶς θείω λόγῳ. Γερασίμου».

΄Ωδὴ α΄. Ἡχος πλ. δ΄. Υγρὸν διοδεύσας.

Κοσμήσας ταῖς θείαις σου διδαχαῖς, πιστῶν τὰς καρδίας, Ἰσα-
πόστολε θαυμαστέ, ἡμᾶς τῶν παθῶν τῆς ἀκοσμίας, ταῖς πρὸς
Θεὸν ἴκεσίαις σου λύτρωσαι.

Ο λόγῳ ἀγίῳ διδακτικῷ, πιστῶν τὰς καρδίας, ὁδηγήσας πρὸς
τὸν Χριστόν, ἵθυνον ἡμᾶς Κοσμᾶ θεόφρον, πρὸς ἀρετῆς τὴν τε-
λείαν ἐπίδοσιν.

Σοφίᾳ ἐκλάμπων πνευματικῇ, τοῦ Εὐαγγελίου, κῆρυξ ὥφθης
θεοειδής, ἐν ᾧ πολιτεύεσθαι ἀξίως, Πάτερ Κοσμᾶ ἡμᾶς πάντας
συνέτισον.

Θεοτοκίον.

Μή φλέξας νηδύν σου τὴν καθαράν, Θεὸς σωματοῦται, ἔξ αἱμά-
των σου τῶν ἀγνῶν ὡς πρέσβευε μόνη Θεοτόκε, κατοικειρῆσαι
τοὺς σὲ μακαρίζοντας.

΄Ωδὴ γ΄. Οὐρανίας ἄψιδος.

Αποστόλων τὸν ζῆλον, πεπλουτηκὼς "Οσιε· ὅθεν ἐκκαθαίρεις
καρδίας, θείῳ κηρύγματι· καὶ νῦν ἐκρίζωσον, τῆς τοῦ Χριστοῦ
Ἐκκλησίας, πάντα τὰ ξιξάνια, ταῖς ἴκεσίαις σου.

Κοιμηθεὶς ἐν τῷ Ἀθῷ, ταῖς ὑπὲρ νοῦν λάμψεσι, πάσῃ τῇ Ἑλλά-
δὶ ἐκλάμπεις, τὸ φῶς τῆς πίστεως, δι' οὐ ἀπέλασον, αἴρετικῶν
σκοτομήνην ἀπειλοῦσαν Ἅγιε, ἡμῖν τὸν ὅλεθρον.

Ο δυνάμει τοῦ λόγου, καὶ διδαχῶν χάρισι, πλείστους ἐκ βυθοῦ
ἀφαρπάσας, τῆς ματαιότητος, ἡμᾶς ἐξάρπασον, ὡς Ἰσαπόστο-
λος μέγας, Πάτερ ἐκ τοῦ φάρυγγος, δεινῶν δοκήσεων.

Θεοτοκίον.

Σαρκοφόρον τεκοῦσα, τὸν τοῦ παντὸς αἴτιον Κόρη ἐν μιᾷ ὑπο-
στάσει, δυσὶ δὲ φύσεσιν, αὐτὸν ἴκέτευε, τὰ τῆς σαρκὸς ἡμῶν πά-
θη, θανατῶσαι Ἀχραντε, πλούτῳ χρηστότητος.

Διάσωσον Τερομάρτυς ἐκ πάσης ἡμᾶς ἀνάγκης, τοὺς τιμῶντας
ώς Ἰσαπόστολον θειόν σε, Κοσμᾶ παμμάκαρ λιταῖς σου πρὸς
τὸν Σωτῆρα.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χα-
λεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἵασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

Ἄπτησις καὶ τὸ Κάθισμα.

΄Ηχος β΄. Πρεσβεία θερμή.

Ο λόγος ὁ σός, ὡς δρόσος ἐπουράνιος, αὐχμώσαις ψυχᾶς
ἐδείχθη Θείῳ Πνεύματι· ἀλλ’ ᾧ Κοσμᾶ θεόσοφε, τὰς καρδίας
ἡμῶν καταδρόσισον, τῇ ἐπομβρίᾳ τῶν σῶν διδαχῶν, παθῶν φλε-
γομένας ἐν τοῖς ἄνθραξι.

΄Ωδὴ δ΄. Εἰσακήρια Κύριε.

Μαθητὴς ὡς θεόσοφος, τοῦ Εὐαγγελίου Πάτερ τῆς χάριτος, τὰς
ψυχὰς ἡμῶν χαρίτωσον, τῇ διδασκαλίᾳ τῶν χειλέων σου.

Ἐκ κινδύνων καὶ θλίψεων, καὶ πολυειδῶν ἡμᾶς περιστάσεων,
Ἰσαπόστολε μακάριε, ταῖς σαῖς προστασίαις ἐλευθέρωσον.

Τιλασμὸν ἡμῖν αἴτησαι, καὶ παραπτωμάτων τὴν λύσιν Ἅγιε, καὶ
εἰρήνην καὶ ὅμονοιαν, τοῖς εἰλικρινῶς σε μακαρίζουσι.

Θεοτοκίον.

Ἡ Θεὸν σωματώσασα, καὶ μετὰ τὸν τόκον ἄφθορος μείνασα,
ώς πρὸ τόκου Ἀειπάρθενε, ἐκ φθορᾶς ἀπάσης ἡμᾶς λύτρωσαι.

΄Ωδὴ ε΄. Φώτισον ἡμᾶς.

Μέγας ἀληθῶς, ὡς διδάσκαλος τῆς πίστεως, ἀπὸ πάσης φληνα-
φίας καὶ στροφῆς, τῶν δεινῶν δοκησισόφων ἡμᾶς λύτρωσαι.

Ἀναθεν ἀεί, Ἰσαπόστολε περίσκεπτε, ἐξ αἰρέσεων δεινῶν καὶ
χαλεπῶν, τοῦ Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ταῖς πρεσβείαις σου.

Στόμα τοῦ Θεοῦ, γεγονώς Κοσμᾶ μακάριε, μελετᾶν ἡμᾶς τὰ λόγια Θεοῦ, δίδου σύνεσιν καὶ φρόνησιν τοῦ σώζεσθαι.

Θεοτοκίον.

Θρόνος τοῦ Θεοῦ, ἀνεδείχθης Μητροπάρθενε, ὥσπερ βρέφος τοῦτον φέρουσα χερσίν, ὃν δυσώπει ἐλεήσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

‘Ωδὴ στ’. Τὴν δέησιν.

Εἰς ἄπασαν, τὴν Ἑλλάδα ἔξῆλθεν, ὁ σωτήριός σου λόγος τρισμάκαρ Εὐαγγελίου γὰρ σάλπιγξ ἀδείχθης· ὅθεν ὡσὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν σάλπισον, Κοσμᾶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὃς δὲν βίον θεάρεστον ζήσωμεν.

Τάσεις, καὶ ζῶν τελῶν θεηγόρε, καὶ μετὰ τὸ σὸν μακάριον τέλος· ὅθεν ἡμῶν τὴν νοσοῦσαν καρδίαν, καὶ τὰ τοῦ σώματος ἄλγη ιάτρευσον, Κοσμᾶ Ἀπόστολε Χριστοῦ, τῇ δοθείσῃ σοι ἄνωθεν χάριτι.

Ως ἔχων, πρὸς τὸν Χριστὸν παρρησίαν, Ἰσαπόστολε Κοσμᾶ θεοφόρε, μὴ διαλίπτης ἀπαύστως πρεσβεύειν, καινοφανέσι διδάγμασιν “Οσιε, μὴ προσανέχειν τοὺς πιστούς, ἀλλ’ ἐκ τούτων ταχέως μακρύνεσθαι.

Θεοτοκίον.

Λυχνία, χρυσοειδής ἀνεδείχθης, τὸ ἀπαύγασμα Πατρὸς ὃς τεκοῦσα, ἐν ὁμοιώματι Κόρη ἀνθρώπων, τὴν ἀνθρωπίνην οὐσίαν ρυμένον, ἐκ τῆς κατάρας τοῦ Ἄδαμ· διὰ τοῦτο ὑμνοῦμέν σε Δέσποινα.

Διάσωσον Ιερομάρτυρς ἐκ πάσης ἡμᾶς ὀνάγκης, τοὺς τιμῶντας ὃς Ἰσαπόστολον Θεῖόν σε, Κοσμᾶ παμμάκαρ λιταῖς σου πρὸς τὸν Σωτῆρα.

Αχραντε, ἡ διὰ λόγου τὸν Λόγον ἀνερμηνεύτως ἐπ’ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τεκοῦσα, δυσώπησον, ὃς ἔχουσα μητρικὴν παρρησίαν.

Αἴτησις καὶ τὸ Κοντάκιον.

‘Ηχος β’. Τοῖς τῶν αἵμάτων σου.

Ιεροκηρυξ Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε, τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιε ἀρρηκτε, τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως στήριξον, σαλευομένας καρδίας ταῖς θλίψειν, αἰτούμενος πᾶσι θεῖον ἔλεος.

Προκείμενον.

Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τοῦ ‘Οσίου αὐτοῦ.

Στίχ.: Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἅγίοις αὐτοῦ.

Εὐαγγέλιον. Ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον (ι' 1, 5-8).

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς ἔξουσίαν κατὰ πνευμάτων ὀκαθάρτων ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. Τούτους ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς παραγγέλλας αὐτοῖς λέγων· Εἰς δόδον ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ. Πορεύομενοι δὲ κηρύσσοτε λέγοντες ὅτι ἡγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαρίζετε, νεκροὺς ἐγείρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε.

Δόξα.

Ταῖς τοῦ σοῦ ‘Οσίου πρεσβείαις, Ἐλεῆμον, ἐξάλειψον τὰ πλήθη τῶν ἡμῶν ἐγκλημάτων.

Καὶ νῦν.

Ταῖς τῆς Θεοτόκου πρεσβείαις Ἐλεῆμον, ἐξάλειψον τὰ πλήθη τῶν ἡμῶν ἐγκλημάτων.

Προσόμοιον.

‘Ηχος πλ. β’. “Ολην ἀποθέμενοι.

Στίχ.: Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου...

Κόσμος ἐνθεώτατος, τῆς Ἐκκλησίας ἐδείχθης, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε, καὶ ταύτην ἐκόσμησας θείῳ λόγῳ σου ὡς καὶ νῦν φωτισον, ἥμῶν τὰς καρδίας, ἐναρέτως πολιτεύεσθαι, καὶ ἅπαν σκάνδαλον, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἀποτρέπεσθαι, ἐμμένειν ἀσαλεύτους δέ, θείαις καὶ σεπταῖς παραδόσει, ταῖς τῶν θεηγόρων Πατέρων, ἵνα εὑρωμεν ζωήν, τὴν αἰωνίζουσαν Ἀγιε, θείαις ἴκεσίαις σου.

Σῶσον, ὁ Θεός, τὸν λαόν σου...

΄Ωδὴ ζ΄. Οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Οὐρανόθεν τὴν κλῆσιν, δεδεγμένος κηρύγτεις τὸ Εὐαγγέλιον· αὐτοῦ τὰς θείας ρήσεις, καὶ τὴν διδασκαλίαν, ἐκπληροῦν ἐνδυνάμωσον, τῶν εὐσεβῶν τὰς ψυχάς, Κοσμᾶ Πνευματοφόρε.

Γεωργήσας πανσόφως, τῷ ἀρότρῳ τοῦ λόγου ψυχῶν τὴν ἄρουραν, βλαστάνειν τὰς καρδίας, ἥμῶν τὸν θεῖον φόριον, καταξίωσον Ἀγιε, τῇ γεωργίᾳ Κοσμᾶ, τῶν θείων διδαχῶν σου.

΄Ωσπερ δρόπαιον θεῖον, τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἰδρυες “Οσιεδιὸ σταυροῦν τὴν σάρκα, καὶ ξῆν ζωὴν ἀγίαν, ἐν Χριστῷ ἐνδυνάμωσον, ταῖς πρὸς Θεόν σου εὐχαῖς, ἥμᾶς Κοσμᾶ τρισμάκαρ.

Θεοτοκίον.

Γνώμην ἔμφρονα δίδου, καὶ κατάνυξιν Κόρη καὶ νοῦν θεόφρονα, τοῖς πίστει ἀφορῶσι, πρὸς τὴν σεπτήν σου σκέπτην, Θεοτόκε Πανάμωμε, καὶ τῶν πταισμάτων Ἀγνή, τὴν λύσιν ἥμῖν αἴτει.

΄Ωδὴ η΄. Τὸν Βασιλέα.

Εῦρέ σε Πάτερ, ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, θεῖον στήριγμα ἐν χρόνοις τῆς δουλείας, ψυχὰς τῆς δουλείας, λυτρούμενον τῆς πλάνης.

Ρύπων κακίας, καὶ μολυσμῶν ἀμαρτίας, ἀποκάθαρον τῶν πρεσβειῶν σου ρείθροις, Κοσμᾶ θεηγόρε, ἥμῶν τὰς διανοίας.

Αἰρετιζόντων, καινοφανῶν τὴν ἀπάτην, ἐξαφάνισον τὴν ἀπειλοῦσαν Πάτερ, πᾶσαν κατακλύζειν, Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν.

Θεοτοκίον.

Σκέπη ὑπάρχεις, καὶ καταφύγιον μέγα, Ἀειπάρθενε Χριστιανῶν τοῦ γένους· ὅθεν ἥμᾶς σκέπε, ἐκ πάσης ἐπηρείας.

΄Ωδὴ θ΄. Κυρίως Θεοτόκον.

Ισχὺν ἥμῖν παράσχου, κατὰ πάσης πλάνης, καὶ ἀμαρτίας Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε, καὶ πειρασμῶν πολυτρόπων τὴν ἀπολύτρωσιν.

Μαρτύρων τῷ στεφάνῳ, ὡς Ἱερομάρτυρας, κεκοσμημένος Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε, τῶν ἀρετῶν ταῖς ἰδέαις ἥμᾶς στεφάνωσον.

Ο νέος Ἐκκλησίας, λύχνος τε καὶ στῦλος, Ὁρθοδοξίας τῇ βάσει ἐδραίωσον, τῶν εὐσεβῶν τὰς καρδίας Κοσμᾶ μακάριε.

Θεοτοκίον.

Υπέραγνε Μαρία, μόνη Θεοτόκε, τὴν ἐν ἐμοὶ ἀθυμίαν ἀπέλασον, καὶ εὐφροσύνης τῆς θείας με Κόρη πλήρωσον.

Τὸ Ἀξιόν ἐστι καὶ τὰ μεγαλυνάρια.

Χαίροις Ἀποστόλων ὁ μιμητής, καὶ Εὐαγγελίου, θεηγόρος ὑψηγητής· χαίροις σεμνοῦ βίου, διδάσκαλος ὁ θεῖος, Κοσμᾶ Πνευματοφόρε, στόμα τῆς χάριτος.

Οργανον τοῦ Πνεύματος γεγονώς, σεαυτὸν καθάρας, δι’ ἀσκήσεως ἱερᾶς, ἐν Ὁρει τοῦ Ἀθω, ἐξῆλθες θείᾳ νεύσει, καὶ χάριτος τὸν λόγον πᾶσιν ἐκήρυξας.

Ως ὁ Παῦλος Πάτερ περιελθών, πόλεις καὶ χωρία, ταῖς καρδίαις τῶν εὐσεβῶν, πίστεως τὴν φλόγαν, ἀνηψιας τῆς ὁγίας, καὶ ἔφλεξας τῆς πλάνης, ἅπαν ζιζάνιον.

Χαίροις Αἰτωλίας θεῖος βλαστός, Ἀθωνος ὁ φοῖνιξ, ὁ κατάκαρπος καὶ σεπτός· χαίροις εὐσεβείας, ὁ θεῖος ὑποφήτης, ἐν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, Κοσμᾶ μακάριε.

Τηνσας τοὺς δρόμους τοὺς συνεχεῖς, ὑπὲρ σωτηρίας, τοῦ πλησίου Πάτερ Κοσμᾶ, καὶ τὸ δι' ἀγχόνης, στερρῶς ἐνέγκας τέλος, μαρτυρικῆς εὐκλείας λαμπρῶς ἡξίωσαι.

Πάσης ἐπηρείας ὀδυνηρᾶς, καὶ κενοφωνίας, ἐν τῇ πίστει ψυχοβλαβοῦς, ἄτρωτον συντήρει, Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν, Κοσμᾶ ταῖς σαῖς πρεσβείαις, πρὸς τὸν Φιλάνθρωπον.

Πᾶσαι τῶν Ἀγγέλων αἱ στρατιά, Πρόδρομε Κυρίου, Ἀποστόλων ἡ δωδεκάς, οἱ Ἅγιοι πάντες μετὰ τῆς Θεοτόκου, ποιήσατε πρεσβείαν εἰς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς.

Τὸ τρισάγιον καὶ τὰ ἔξῆς τροπάρια. Ἡχος πλ. β'.

Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς· πάσης γὰρ ἀπολογίας ἀποροῦντες, ταύτην σοι τὴν ἴκεσίαν ὡς Δεσπότῃ οἱ ἀμαρτωλοὶ προσφέρομεν· Ἐλέησον ἡμᾶς.

Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς· ἐπὶ σοὶ γὰρ πεποίθαμεν· μὴ ὁργισθῆς ἡμῖν σφόδρα, μηδὲ μνησθῆς τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἐπίβλεψον καὶ νῦν ὡς εὔσπλαγχνος καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν· σὺ γὰρ εἴ δὲ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς λαός σου, πάντες ἔργα χειρῶν σου· καὶ τὸ δνομά σου ἐπικεκλήμεθα.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Τῆς εὐσπλαγχνίας τὴν πύλην ἄνοιξον ἡμῖν, εὐλογημένη Θεοτόκε. Ἐλπίζοντες εἰς σέ, μὴ ἀστοχήσωμεν· θυσθείμεν διὰ σοῦ τῶν περιστάσεων· σὺ γὰρ εἴ δὲ σωτηρία τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν.

Ἐκτενὴς καὶ ἀπόλυτις, μεθ' ἣν ψάλλομεν τὸ ἔξῆς:

Ἡχος β'. Ὁτε ἐκ τοῦ ξύλου.

Πάντας τοὺς προστρέχοντας πιστῶς, τῇ σῇ πρὸς Χριστὸν μεσιτείᾳ, Κοσμᾶ μακάριε, πάσης ἀπολύτρωσαι, ὁργῆς καὶ θλίψεως,

καὶ πταισμάτων συγχώρησιν, διθῆναι δυσώπει, καὶ βίου διόρθωσιν, καὶ θεῖον ἔλεος, ὅπως ἐναρέτοις ἐν ἔργοις, ζήσαντες ζωῆς τῆς ἀλήκτου, μετὰ τέλος μέτοχοι γενώμεθα.

Δέσποινα, πρόσδεξαι τὰς δεήσεις τῶν δούλων σου καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως.

Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς σὲ ἀνατίθημι, Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπην σου.

Δίστιχον.

Κοσμᾶ ἐναρέτοις με κόσμησον ἔργοις
Γεράσιμον σπεύδοντα τῇ ἀρωγῇ σου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	5
----------------	---

1. ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΙ ΙΣΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

α. Βιογραφικά στοιχεῖα	7
β. Τό μαρτύριο του ἄγίου	15
γ. 'Ο ἄγιος Κοσμᾶς καὶ δὲ Ἀλῆ πασᾶς	22
δ. 'Η κατάταξη τοῦ ιερομάρτυρος Κοσμᾶ στὸ δρόσον ἄγιολόγιο.....	29

2. Ο ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΕΩΔΕΣ

α. 'Η κατάσταση τῆς ἐλληνικῆς παιδείας ἀπό τὴν ἀλωση τῆς ΚΠόλεως μέχρι τὴν ἐποχή τοῦ ἄγίου Κοσμᾶ	34
β. Οἱ ἀντιλήψεις τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ γιά τὴν παιδεία	41
γ. Σύγχρονα προβλήματα προσανατολισμοῦ τῆς Ἐλληνικῆς παιδείας.....	48

3. Ο ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ ΩΣ ΠΡΟΦΗΤΗΣ

α. Γενικά περὶ τῆς μετά Χριστόν προφητείας	57
β. Προφητεῖες ἀναφερόμενες στὴν ἀπελευθέρωση τοῦ δούλου Γένους	65
γ. Προφητεῖες καθοριστικές τοῦ μέλλοντος προσώπων καὶ πόλεων	67
δ. Προφητεῖες προαναγγέλουσες ἐπιτεύγματα τῆς ἐπιστήμης	71

ε. Προφητείες σημαίνουσες τό μέλλον της ἀνθρωπότητας	73
στ. Προφητείες διάφορες	75

**4. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ**

α. Ὁ συνάνθρωπος	80
β. Τό πρόβλημα τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἴδιοκτησίας	83
γ. Ἡ ἐργασία	85
δ. Ἡ ισότητα τῶν δύο φύλων	89
ε. Τά καθήκοντα ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων	90
στ. Θέματα γάμου, διαζυγίου καὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν	92
ζ. Γενικές κρίσεις για τίς κοινωνικές ἀντιλήψεις τοῦ ἄγιου Κοσμᾶ	96

**5. Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ
ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ ΣΤΟ ΚΟΛΙΚΟΝΤΑΣΙ
ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΝΕΙΡΟΥ (98)**

Ἐπίλογος	104
Βιβλιογραφία	106

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΕΣ
ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΑΣ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ**

A. Ἀσματική Ἀκολουθία ἀπό τό Μηναῖο Αὔγουστου	113
B. Ἀσματική Ἀκολουθία – Ποίημα Σαπφείρου Χριστοδουλίδου τοῦ ἐκ Γραμμένου	131
Γ. Παρακλητικός Κανών – Ποίημα Γερασίμου Μοναχοῦ Μιχραγιαννανίτου	147
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	157

K.A. 99.10.038

ISBN 978-960-315-431-0